

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Vliv společné zemědělské politiky Evropské unie na české zemědělství

Influence of the Common Agriculture Policy of the European Union on Czech Agriculture

Student: Bc. Veronika Hitková

Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.

Ostrava 2015

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Veronika Hitková**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Téma: **Vliv společné zemědělské politiky Evropské unie na české zemědělství**
Influence of the Common Agricultural Policy of the European Union
on Czech Agriculture

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Klíčové atributy společné zemědělské politiky EU
 3. Situace českého zemědělství před vstupem do EU a v období 2004-2006
 4. Analýza stavu českého zemědělství v období 2007-2013 a jeho vývoje v letech 2014-2020
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

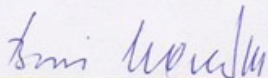
BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4568-8.
CINI, Michelle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGAN. *European Union Politics*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-969475-4.
KUČEROVÁ, Irah. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1628-5.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 25.04.2015

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

V Ostravě dne 24. dubna 2015

.....
Bc. Veronika Hitková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Radomíru Kaňovi, Ph.D. za konzultace a odborné rady, kterými přispěl k vypracování mé diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Klíčové atributy společné zemědělské politiky EU	7
2.1	Motivy pro vznik SZP	7
2.2	Cíle a principy SZP.....	9
2.3	Regulační nástroje a mechanismy SZP	11
2.3.1	Variabilní přírážky	11
2.3.2	Ceny	12
2.3.3	Společné tržní organizace	13
2.4	Vývoj a reformy SZP	15
2.4.1	Mansholtův plán.....	16
2.4.2	Hlavní reformní kroky v osmdesátých letech	17
2.4.3	MacSharryho reforma	18
2.4.4	Agenda 2000	19
2.4.5	Fischlerova reforma	20
2.4.6	Health Check.....	21
2.4.7	SZP v období 2014 - 2020	22
2.5	Financování SZP.....	23
3	Situace českého zemědělství před vstupem do EU a v období 2004-2006.....	26
3.1	České zemědělství před vstupem do EU	26
3.1.1	Vývoj zemědělské politiky ČR od konce druhé světové války do roku 1989	26
3.1.2	Vývoj zemědělské politiky ČR v letech 1990 - 1998	28
3.1.3	Zemědělská politika ČR v rámci předvstupní etapy	31
3.1.4	Vyjednávání o kapitole zemědělství	32
3.1.5	Nástroje předvstupní pomoci EU v ČR	35

3.2	České zemědělství po vstupu do EU v období 2004 – 2006	37
3.2.1	Přímé platby	38
3.2.2	Tržní opatření	39
3.2.3	Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství.....	40
3.2.4	Horizontální plán rozvoje venkova	42
3.2.5	Národní podpory	44
4	Analýza stavu českého zemědělství v období 2007-2013 a jeho vývoje v letech 2014-2020	45
4.1	České zemědělství v období 2007 – 2013	45
4.1.1	Přímé platby	45
4.1.2	Společná tržní organizace	48
4.1.3	Program rozvoje venkova	51
4.1.4	Srovnání hlavních nástrojů SZP uplatňovaných v ČR.....	54
4.1.5	Analýza vybraných charakteristik zemědělství.....	55
4.2	České zemědělství v období 2014 – 2020	62
4.2.1	Přímé platby	62
4.2.2	Společná tržní organizace	63
4.2.3	Program rozvoje venkova	64
5	Závěr	66
	Seznam použité literatury	69
	Seznam zkratk	80
	Seznam grafů, obrázků a tabulek	
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Zemědělské hospodaření v Evropské unii (EU) se řídí pravidly Společné zemědělské politiky (SZP). Tato politika je již od samého počátku projektu evropské spolupráce základním kamenem evropské integrace. S její realizací bylo započato v roce 1962 a od té doby již byla mnohokrát revidována a aktualizována. V současnosti význam evropského zemědělství nespočívá pouze v zemědělské prvovýrobě, zpracování zemědělských výrobků a produkci kvalitních a bezpečných potravin, ale jsou více reflektovány také otázky ochrany životního prostředí a rozvoje venkova. Na zemědělce je tak v dnešní době nahlíženo už nejen jako na producenta, nýbrž i jako na ochránce a tvůrce krajiny. V ČR je SZP uplatňována od 1. května 2004, tedy ode dne jejího přistoupení mezi členské státy EU. Provádění této politiky v ČR má pak ve své gesci Ministerstvo zemědělství ve spolupráci se Státním zemědělským intervenčním fondem (SZIF).

Cílem diplomové práce je na základě analýzy poskytnout ucelený obraz o stavu českého zemědělství před a po vstupu ČR do EU, včetně jeho výhledu do roku 2020. V souladu s uvedeným cílem byla v rámci této práce stanovena následující hypotéza: *Vstup ČR do EU přinesl významné zlepšení ekonomických výsledků českého zemědělství.*

Samotná práce je vedle úvodu a závěru strukturována do tří hlavních částí. První část práce je věnována klíčovým atributům SZP EU. V jejím rámci jsou nejprve popsány důvody, které vedly ke vzniku této společně řízené politiky. Poté jsou vymezeny stěžejní cíle SZP a základní principy, o něž se tato politika opírá. Jsou zde rovněž představeny jednotlivé nástroje, jejichž prostřednictvím je vývoj evropského zemědělství usměrňován. Zvláštní pozornost je pak zaměřena na nejdůležitější reformy, jimiž SZP prošla od doby svého vzniku až do současnosti. Závěr první části práce je následně věnován problematice financování této politiky.

Druhá část práce je již zaměřena na zemědělskou politiku ČR. V jejím rámci je nejprve charakterizován vývoj českého zemědělství od konce druhé světové války po přistoupení ČR do EU, přičemž je v krátkosti poukázáno i na období před druhou světovou válkou. Jsou zde rovněž shrnuty výsledky jednání o přistoupení ČR k EU v kapitole o zemědělských otázkách a uvedeny hlavní nástroje, skrze něž byla ČR poskytována předvstupní pomoc ze strany EU. Důraz je přitom přikládán finančnímu nástroji SAPARD, jež byl primárně využíván k podpoře zemědělství a rozvoje venkova v ČR před jejím připojením k Unii. Tato část práce je dále věnována vývoji českého zemědělství po vstupu ČR do EU v období let 2004 až 2006,

přičemž pozornost je směřována především na charakteristiku jednotlivých kategorií podpor plynoucích do českého agrárního sektoru během těchto prvních tří let členství ČR v EU, a to jak z unijního rozpočtu, tak rozpočtu ČR.

V třetí části práce je největší pozornost věnována českému zemědělství v období let 2007 až 2013. V jejím rámci jsou zprvu analyzovány hlavní nástroje SZP, které byly v uvedeném časovém rozmezí let aplikovány v ČR. Poté je provedena jejich vzájemná komparace z hlediska celkové sumy prostředků vyplacených v těchto oblastech za celé období 2007 – 2013. Následuje analýza vybraných charakteristik českého zemědělství v tomto období, nicméně je poukázáno i na vývoj v dřívějších letech, a to především bezprostředně po začlenění ČR do EU. Stranou pozornosti ovšem nezůstává ani popis českého zemědělství v období 2014 – 2020, v rámci něhož jsou představeny hlavní změny ve srovnání s obdobím 2007 – 2013.

Text diplomové práce je pro větší názornost a přehlednost proložen tabulkami a grafy. Při zpracovávání této práce byly využívány informace čerpané jak z odborné literatury zabývající se touto problematikou, tak z internetových zdrojů. Použity pak byly standardní vědecké metody, v první části práce především metoda deskripce, v následujících částech práce pak zejména metody komparace, analýzy a dedukce.

2 Klíčové atributy společné zemědělské politiky EU

Společná zemědělská politika (SZP) je jednou z klíčových politik EU. Přívlastek „společná“ vyjadřuje skutečnost, že se členské státy vzdaly své suverenity v oblasti zemědělství a delegovaly rozhodovací kompetence na unijní instituce, které prostřednictvím jednotných pravidel a norem regulují společný trh se zemědělskými komoditami a zároveň vytvářejí opatření na ochranu evropských zemědělců před zahraniční konkurencí.

2.1 Motivy pro vznik SZP

Zemědělská výroba se vyznačuje určitými zvláštními rysy, které ji odlišují od ostatních odvětví národního hospodářství. Specifickou situaci tohoto resortu lze odůvodnit zejména následujícími aspekty:

- silný vliv přírodních faktorů spolupůsobících v zemědělství, k nimž patří různá úrodnost půd, klimatické vlivy a existence biologického cyklu (tj. vegetační doba rostlin, březost a růst hospodářských zvířat), které omezují pružnost nabídky,
- nedokonalá konkurence v zemědělství, kdy značnou část zemědělců tvoří malovýrobci, kteří jsou v nevýhodné pozici vzhledem k silným a monopolizovaným odběratelům jejich produkce,
- nižší úroveň produktivity práce v zemědělství a malé možnosti jejího zvyšování, což je dáno omezenými technickými a technologickými možnostmi ve srovnání s jinými odvětvími,
- ekologie a krajinaotvorba odrážející se ve snaze o zmírnění negativních vlivů zemědělské činnosti (např. chemizace půdy, eroze apod.), ale rovněž podpora alternativních (i nezemědělských) aktivit zaměřených na tvorbu vyvážené kulturní krajiny (König et al, 2009).

Výše uvedená specifika zemědělské výroby působila nejen jako podnět pro zásahy státu v tomto odvětví, ale posléze i jako motiv pro formování SZP, v rámci níž dochází k zásahům na nadstátní úrovni. Mimo těchto faktorů přírodně ekonomického rázu nelze opomenout také strategické a konkurenční důvody vedoucí ke vzniku SZP, které se v západní Evropě objevily v období po skončení druhé světové války. Vznik SZP souvisel především s neutěšenou situací na trhu se zemědělskými výrobky, kdy jednotlivé členské státy nebyly schopny zajišťovat svou zemědělskou produkci v dostatečné míře a byly odkázány na její dovoz. Bylo

tudíž zapotřebí zvýšit zemědělskou produkci a zaručit potravinovou nezávislost členských států. Dalším důvodem k vytvoření SZP byla zaostalost evropského zemědělství za agrární produkcí v USA a v dalších zámořských zemích, proto se jednou ze stěžejních priorit SZP stalo rovněž zvýšení produktivity práce, které mělo posílit konkurenceschopnost evropských zemědělských producentů na mezinárodních trzích (Neumann, 2004). V neposlední řadě přispěly ke vzniku SZP také politické faktory, neboť zemědělci představovali pro politické strany v té době významnou voličskou skupinu a bylo tedy v jejich zájmu zvyšovat životní standard obyvatelstva žijícího na venkově (Kaňa, 2010).

Hlavního kormidla procesu formování SZP se ujala Francie¹, která mezi zakládajícími státy EHS zastávala pozici nejvýznamnějšího producenta zemědělských produktů a zamýšlela vyvážet přebytek své produkce na trhy ostatních členských států. Přijetím SZP Francie rovněž podmiňovala svůj souhlas s vytvořením společného trhu s volným pohybem průmyslových výrobků. Myšlenka vzniku SZP byly nakloněny také Itálie a zejména Nizozemsko, které v té době začalo budovat intenzivní zemědělství orientované na export a tím se stávalo konkurenceschopnější. Francouzská pozice však byla v mnoha aspektech spojených s utvářením SZP výrazně odlišná od záměrů Německa. Tomu záleželo především na vytvoření společného trhu s volným pohybem průmyslových výrobků a myšlenka preference komunitárních výrobků v rámci SZP příliš neodpovídala jeho představám (Fojtíková a Lebieczik, 2008). Vznik NDR totiž odřízl západní Němce od úrodných obilnářských oblastí na východě, a proto bylo Německo nuceno nakupovat obilí na zahraničních trzích, kde však bylo levnější než ve Francii (BusinessInfo, 2009).

Vznik SZP byl nakonec výsledkem kompromisu a ústupku, učiněného zejména ze strany Německa. To se vytvořením společného trhu s preferencí komunitárních výrobků muselo vzdát nákupu levnějšího obilí na světových trzích a přeorientovat se na nákup dražšího obilí z Francie, která ale výměnou otevřela své trhy rozsáhlé německé průmyslové produkci. Zemědělství jednotlivých členských států mělo rozdílné tendence a mohlo se tedy v mnoha oblastech vhodně doplňovat, což státům umožnilo uplatnit komparativní výhodu. Francouzské obilné přebytky mohly nalézt odbyt v Německu, Nizozemsko mohlo zásobovat společný trh produkty živočišné výroby a Itálie byla v té době jedinou středozemní zemí s typicky jižním zemědělstvím a tedy i adekvátními výrobky (König et al, 2009).

¹ V 50. letech 20. století byla ve francouzském zemědělství zaměstnána pětina ekonomicky aktivního obyvatelstva, což mělo významný sociálně-ekonomický dopad.

2.2 Cíle a principy SZP

Základní cíle SZP byly zformulovány Římskou smlouvou o založení EHS z roku 1957² i pozdějšími navazujícími dokumenty, především z konference v Strese, konané v roce 1958. S realizací SZP bylo započato v roce 1962. Z tohoto pohledu je tedy politika společného trhu se zemědělskými produkty jednou z nejstarších politických aktivit ES/EU. Mezi cíle, které byly konkrétně definovány v článku 39 Smlouvy o EHS³, patří:

- „zvýšit produktivitu zemědělství podporou technického pokroku a zajišťováním racionálního rozvoje zemědělské výroby a optimálního využití výrobních činitelů, zejména pracovní síly,
- zajistit tak odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva, a to zejména zvýšením individuálních příjmů osob zaměstnaných v zemědělství,
- stabilizovat trhy,
- zajistit plynulé zásobování,
- zajistit spotřebitelům dodávky za rozumné ceny“.

Z charakteristiky stěžejních cílů SZP je zřejmé, že představují široký komplex, který se netýká pouze ekonomické roviny, ale zasahuje rovněž do oblasti sociální a politické. Dále si lze také povšimnout, že některé cíle SZP jsou obtížně kompatibilní. Například článek 39 Smlouvy o EHS vymezuje jako jeden z cílů zajištění životní úrovně zemědělců zvýšením jejich osobních příjmů, což předpokládalo dotace a vyšší ceny výrobků na trhu, ovšem na druhé straně stojí cíl de facto protichůdný – zajištění dodávek spotřebitelům za rozumné ceny. Pojem „rozumná cena“ navíc ekonomická teorie nezná a v praxi je její stanovení takto také velice komplikované. Právě tato nejednoznačnost se stala jednou z „Achillových pat“ SZP (Lacina et al, 2011). Stanovené cíle však odpovídají vůli tvůrců smlouvy „vybudovat moderní a soběstačné zemědělství s regulovaným trhem zajišťujícím stabilitu cen potravin a příjmů zemědělců“ (König et al, 2009, s. 201). K dosažení vytýčených cílů Smlouva o EHS zmiňovala i dva klíčové nástroje: vytvoření společné tržní organizace pro každou skupinu výrobků a zřízení jednoho nebo více zemědělských fondů jako finančních nástrojů SZP.

Smlouva o EHS vytvořila pouze obecný rámec SZP, jehož konkrétní náplň měla vyplnit již zmíněná konference, proběhnuvší v italském městě Stresa v červenci 1958. Členské státy na ní byly zastoupeny ministry zemědělství a Evropská komise předsedou Walterem

² V platnosti od roku 1958.

³ Dikce článku se za dobu existence EHS/ES/EU nezměnila.

Hallsteinem a dalšími čtyřmi eurokomisaři, včetně místopředsedy Komise a bývalého nizozemského ministra zemědělství Sicco Mansholta. Předmětem této konference bylo vypracování přesných mechanismů a zásad, od kterých se mělo odvíjet fungování SZP v praxi. Bylo zde rozhodnuto, že hlavním nástrojem pro regulaci společného agrárního trhu budou ceny určované nadnárodními institucemi. Kromě dohody o cenách byly na konferenci ve Strese vymezeny také tři základní principy SZP:

- **princip jednotného trhu se zemědělskými produkty,**
- **princip komunitární preference,**
- **princip finanční solidarity** (Fiala a Pitrová, 2009).

První z uvedených principů této společně řízené politiky, **princip jednotného trhu se zemědělskými produkty**, zaručuje volný pohyb agrární produkce mezi členskými státy. Trh se zemědělskými produkty je součástí celkového jednotného vnitřního trhu, na němž má každý stejnou možnost uplatnění, jelikož v prostoru Unie je zakázáno aplikovat opatření běžně používaná v zahraničním obchodě⁴. Aby mohl jednotný trh fungovat, bylo zapotřebí harmonizovat administrativní, zdravotní, hygienické a veterinární předpisy, zavést jednotné ceny uvnitř trhu, jednotná pravidla hospodářské soutěže, jednotnou zahraničně obchodní politiku atd (Kučerová, 2010).

Princip komunitární preference je logickým následkem vytvoření společného trhu se zemědělskými produkty a znamená zvýhodnění zemědělských výrobků vypěstovaných či vyprodukovaných v členských státech EU na úkor konkurenčních výrobků z třetích zemí. Tento princip je velice důležitý, neboť chrání vnitřní trh před výkyvy cen na světových trzích a též před dovozem levnějších komodit z nečlenských zemí schopných konkurovat zemědělským produktům vyrobeným na území států EU. V souvislosti s tímto principem bylo tedy zapotřebí „vyčlenit“ či „izolovat“ trh Unie od ostatních trhů, resp. uzavřít vnější hranice celé Unie, neboť pouze neprostupnost hranic mohla zaručit preferenční spotřebu výrobků EU, jejichž cena často přesahovala cenu výrobků na zahraničních trzích.

Princip finanční solidarity je hlavním pilířem SZP, neboť vytvoření komunitární agrární politiky znamená, že náklady na její realizaci musejí být hrazeny společně všemi členskými státy nezávisle na váze a výkonnosti jejich zemědělství. Díky tomuto principu nemusí nést tíži nákladů na fungování SZP pouze zemědělsky orientované státy, ale na jejím financování jsou zainteresovány i průmyslové země. Podle procentuálního zastoupení

⁴ Např. cla, množstevní kvóty a opatření mající rovnocenný účinek (národní dotace apod.).

agrárního sektoru v jednotlivých zemích pak některé státy na SZP spíše přispívají, jelikož nezískávají tolik finančních prostředků na zemědělství, jiné země naopak z principu finanční solidarity spíše těží (König et al, 2009).

2.3 Regulační nástroje a mechanismy SZP

Aby výše uvedené základní principy, o které se opírá SZP, mohly fungovat v praxi a byla tak zajištěna stabilizace trhu se zemědělskými komoditami, jsou na vnitřním trhu EU používány různé nástroje, kterými je vývoj evropského zemědělství usměrňován. Celkově lze tedy SZP charakterizovat jako „*trh zemědělských produktů, který je regulován jednotně na úrovni celé Evropské unie, zároveň se však používají metody i nástroje pro jednotlivé skupiny výrobků odlišují*“ (Fojtíková a Lebieczik, 2008, s. 7). Společný agrární trh je tedy značně diferencován a segmentován. Nástroje a mechanismy používané v rámci SZP jsou určeny na podporu zemědělských výrobků vyprodukovaných na území členských států EU a mimo jiné zajišťují prostřednictvím finančních podpor jejich uplatnění na trzích v zahraničí.

2.3.1 Variabilní přírážky

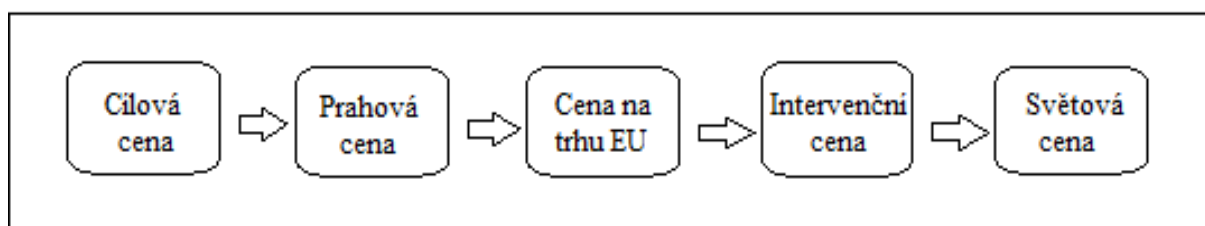
V souvislosti s principem komunitární preference byl zaveden systém tzv. variabilních přírážek (VLS – *Variable Levy System*), který chránil evropské zemědělce před levnějším dovozem ze třetích zemí, popřípadě umožňoval případný vývoz zemědělské nadprodukce Unie do zahraničí. Nicméně v počátcích existence SZP hrál vývoz pouze okrajovou roli, neboť agrární výroba v rámci EU v té době nedosahovala potřebné úrovně, a tudíž nebyl nutný její vývoz. Variabilní přírážky měly tedy zpočátku ve většině případů charakter cla, resp. **dovozních přírážek**, které EU uvalovala na zemědělskou produkci dováženou z nečlenských zemí. Jejich prostřednictvím docházelo k vyrovnávání rozdílu mezi nízkými cenami na světovém trhu a vyššími prodejními cenami uvnitř EU, čímž byla zajištěna konkurenceschopnost evropských producentů a jejich produktů na unijním trhu (Fiala a Pitrová, 2009). Dovození přírážky tak prodražovaly výrobky dovážené do EU, přičemž u zemědělských výrobků neprodukovaných v EU (např. káva, čaj koření atd.) byly tyto přírážky nižší než u základních produktů spadajících pod SZP a u komodit vzniklých jejich zpracováním. K určení výše dovozních přírážek sloužily tzv. prahové ceny (viz dále). Vybrané dovozní přírážky samozřejmě neplynuly do pokladny dovozce, ale byly převáděny jakožto tradiční vlastní zdroj do pokladny EU. Později, v situaci, kdy se Unie potřebovala zbavit přebytků zemědělské produkce, jejichž cena byla vyšší a tudíž na světových trzích nekonkurenceschopná, začaly variabilní přírážky získávat formu **exportních dotací** (náhrad,

refundací). Tyto dotace byly hrazeny z unijní pokladny a zprostředkovaně tak navyšovaly náklady na realizaci SZP. Díky těmto dotacím, které opět zaručovaly srovnání rozdílu mezi „místními“ a „vnějšími“ cenami, však mohli evropští vývozci uspět se svými produkty na světových trzích (Lacina et al, 2011). Účelem variabilních přírážek bylo tedy posílit konkurenceschopnost unijních zemědělců nejen doma (v podobě dovozních přírážek), ale i ve světě (v podobě exportních dotací).

2.3.2 Ceny

Jak již bylo výše řečeno, na konferenci v italské Strese bylo dohodnuto, že základem instrumentária SZP budou ceny. Na vnitřním trhu EU však ceny zemědělských komodit nebyly určovány trhem jako na světovém trhu, ale centrálně navrhovány Evropskou komisí a následně schvalovány ministry zemědělství členských států v Radě EU. Umělá tvorba cen evropských výrobků souvisela s cílem dosažení stabilizovaného trhu se zemědělskými produkty, který nebude „smýkán“ cenovými výkyvy. Takové výkyvy totiž v zemědělství běžně existují a volatilita cen je zde navíc mnohem výraznější než v jiných odvětvích, neboť úroveň zemědělské výroby značně ovlivňují přírodní podmínky, produkční cyklus apod. Za účelem ochrany evropského trhu před tržními výkyvy bylo tedy zapotřebí vyjmout zemědělství z působení tržních sil a administrativně určit ceny zemědělských komodit v prostoru EU nad úroveň světových cen (Lacina et al, 2011). Typy cen, které jsou/byly aplikovány u zemědělských výrobků na vnitřním trhu EU, a vztahy mezi jejich výší znázorňuje obrázek 2.1.

Obr. 2.1 Typy cen v rámci SZP a vztahy mezi jejich výší

Zdroj: Štěrbová et al (2013), vlastní zpracování

Na začátku každého roku Rada EU stanovuje hodnotu **tzv. cílových cen**⁵ pro jednotlivé zemědělské produkty spadající pod SZP, přičemž tato cena podléhá pravidelným aktualizacím, a to vždy jednou za měsíc. Jejím účelem je informovat evropské zemědělce a širokou veřejnost o stanovené hodnotě zboží v rámci Unie. Cílová cena tedy určuje hodnotu

⁵ Cílová cena bývá někdy označována také jako základní, indikativní, orientační či referenční cena.

zemědělské produkce na vnitřním trhu EU a ovlivňuje cenu, kterou zaplatí spotřebitel. Je důležité, aby pokryla náklady evropských producentů na zemědělskou výrobu a zároveň zajistila běžnou míru zisku na výrobu dané zemědělské komodity v oblastech s nejvyššími náklady. Mimo tyto ekonomické funkce plní tato cena i funkci sociální, neboť má za cíl dosáhnout srovnatelného životního standardu zemědělských výrobců, garantovat jim stabilizovaný důchod a současně zajistit Unii dostatečně nasycený trh se zemědělskými produkty (König et al, 2009).

Jak je patrné také z obrázku 2.1, pod úrovní cílové ceny byla stanovena **tzv. prahová (mezní) cena**, která se používala při dovozu zemědělských výrobků z třetích zemí. Její výše byla ve skutečnosti nejnižší možnou hodnotou, za kterou bylo možné dovézt konkurenční výrobek ze zahraničí do prostoru vnitřního trhu EU. Ceny zemědělských výrobků dovážených do EU pod tímto prahem se zvyšovaly o již zmíněnou dovozní přírážku až do výše prahové ceny, čímž se rozdíl mezi hodnotou výrobku pocházejícího z EU a dovezeného výrobku vynuloval. Touto minimální dovozní cenou byli tedy evropští zemědělci chráněni před konkurenčním tlakem levnějších dovozů. Prahové ceny byly zrušeny MacSharryho reformou z roku 1992 (viz dále) a dovozní přírážky byly nahrazeny tradičními cly (Kaňa, 2010).

Z hlediska zásad SZP má největší význam **tzv. intervenční (garantovaná) cena**, která představuje nejnižší možnou cenovou úroveň uvnitř EU, jakou mohou evropští producenti za svou produkci dostat. Využívá se v případě nerovnováhy na trhu (tj. při převisu nabídky nad poptávkou), kdy hrozí, že skutečná tržní cena zemědělské produkce na vnitřním trhu EU klesne pod hranici předem stanovené (garantované) ceny. V této situaci vzniká obligatorní povinnost zemědělských agentur v jednotlivých členských státech na vrub unijního rozpočtu za tuto garantovanou cenu nabízenou produkci bez množstevního omezení odkoupit, pokud se výrobce spokojí s výškou této ceny. Přebytky „výpěstky“, které nelze v důsledku nízké poptávky uplatnit na unijním trhu, jsou poté uskladněny v intervenčních skladech a umístěny na trh v době, kdy je zaručena dostatečná poptávka po dané produkci (König et al, 2009). Zemědělské agentury tímto výkupem v podstatě intervenují ve prospěch stabilizace zemědělského trhu. Výše intervenční ceny a konkrétní postup intervenčních agentur se liší v závislosti na druhu zboží, z toho důvodu má u jednotlivých produktů zcela odlišný charakter (Fiala a Pitrová, 2009).

2.3.3 Společné tržní organizace

Společné tržní organizace (STO) se postupně staly jedním z hlavních nástrojů SZP k regulaci trhu se zemědělskými výrobky v EU. Tyto organizace se zaměřovaly na konkrétní

prvovýrobky a výrobky po prvním zpracování a jejich podstatou bylo podporovat trhy daného výrobku prostřednictvím celé řady mechanismů⁶ a tak minimalizovat výkyvy v nabídce jednotlivých produktů a tím i v cenách placených zemědělci a rovněž stabilizovat ceny pro konečného spotřebitele. Původně byly STO vytvořeny pro zhruba polovinu zemědělských výrobků, postupně však byly zavedeny pro většinu komodit vyráběných v EU. Podle typu produktu pak byly STO rozdělovány do čtyř základních skupin:

- STO zajišťující minimální ceny a odbyt (uplatňované u zhruba 70 % agrární produkce, např. u obilovin, rýže, cukru, mléka či masa), jež formou intervenčního nákupu stahovaly z trhu nadbytečnou produkci a zároveň chránily vnitřní trh EU před importem levnějších výrobků z třetích zemí,
- STO zajišťující ochranu domácího trhu (pokrývající přibližně 25 % produkce, např. vejce, víno, květiny či různé druhy ovoce a zeleniny), jež měly na starosti komodity, které nevyžadovaly podporu, avšak byla zde zaručena ochrana unijního trhu před levnější zahraniční konkurencí,
- STO zajišťující podporu produktům, u nichž se EU zavázala neměnit dovozní cla a výkyvy cen dotovala přímými platbami (vytvořené pro cca 2 % produkce, např. řepku a luštěniny),
- STO zajišťující plošnou podporu, jež byla vyplácena na jednotku zemědělsky obhospodařované půdy či na vyprodukovaný objem výroby (aplikované zhruba u 1 % produkce, jako je len nebo chmel) (Fojtíková a Lebiezík, 2008).

Od roku 2008 je výkonem SZP pověřena **jednotná Společná tržní organizace**, která sdružila do té doby oddělené tržní organizace⁷ pro jednotlivé komodity pod jednu střechu. Motivací byla zejména snaha o zjednodušení legislativy SZP vztahující se k tržní regulaci. Sjednocení jednotlivých STO s sebou přineslo podstatné snížení objemu právních předpisů v oblasti SZP a také nahrazení do té doby fungujících oddělených řídicích výborů pro regulaci trhů s jednotlivými zemědělskými komoditami jediným Řídicím výborem pro společnou organizaci zemědělských trhů (Fajmon, 2010).

⁶ Např. produkční kvóty, intervenční nákupy, kvóty pro dovoz či vývoz, exportní dotace nebo záruky.

⁷ Před přijetím Nařízení Rady (ES) č.1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty („jednotné nařízení o společné organizaci trhů“) existovalo celkem 21 STO – banány, obilí, pěstování květin, sušené krmivo, ovoce a zelenina, zpracované ovoce a zelenina, chmel, olivový olej a stolní olej, lněné vlákno a konopí, vejce, vepřové maso, mléčné výrobky, cukr, rýže, tabák, semena, hovězí a telecí maso, ovčí a kozí maso, drůbeží maso a ostatní zemědělské výrobky (Fojtíková a Lebiezík, 2008).

2.4 Vývoj a reformy SZP

Díky výše uvedenému systému vysokých garantovaných cen se SZP dokázala úspěšně vyrovnat se svými původními cíli - životní standard obyvatelstva pracujícího v zemědělství se zvýšil a v relativně krátké době vedl ke zvýšení objemu zemědělské výroby a odbourání nedostatku potravin v Evropě. Politika dotování cen tak zpočátku slavila úspěch a jejím prostřednictvím se EU brzy proměnila z čistého dovozce potravin v jednoho z předních světových vývozců. Podél těchto úspěchů se však zanedlouho projevila i odvrácená strana garantovaných cen, a sice hromadění přebytečné produkce⁸. Zaručený odkup za pevnou cenu totiž nenutil zemědělské producenty přizpůsobovat výrobu poptávce, ba naopak je motivoval k ještě vyšší produkci⁹. K cenové záruce tak přibyla i neomezená odbytová záruka a kombinace obou záruk pak evropským zemědělcům zaručovala stálý zisk a nulové riziko. Nicméně domácí spotřeba byla cenově neelastická, což společně s navýšením výroby vedlo nejen k soběstačnosti ve většině zemědělských komodit, ale rovněž ke zmíněné nadprodukci. Dotování rychle narůstající produkce potravin se navíc stalo neúměrně nákladné (Štěrbová et al, 2013).

Když se potravinové přebytky objevily poprvé, EU na ně nahlížela jako na dočasný problém. Základním řešením bylo jejich skladování v intervenčních skladech v naději, že se tržní cena zvýší nad úroveň garantovaných cen, k čemuž ovšem nedošlo. Začaly se tak projevovat nepříznivé vedlejší účinky v podobě nechvalně známých „*hor másla, obilovin a hovězího masa*“ či „*jezer vína a mléka*“ (EU Office, 2004). Jednou z cest, jak částečně ven ze začarovaného kruhu zvyšujících se nadbytečných zásob potravin, bylo poskytnout tyto přebytky jako humanitární pomoc rozvojovým zemím, což však s sebou pochopitelně neslo dopravní náklady a nulový výnos. Dalším možným východiskem, jak naložit s potravinovými přebytky neprodejnými v rámci vnitřního trhu EU, byl jejich vývoz s pomocí již dříve zmíněných exportních dotací zaručujících jejich cenovou konkurenceschopnost na trzích třetích zemí. Pouze část této zemědělské produkce byla určena pro ne příliš běžnou spotřebu uvnitř EU. Jako příklad lze uvést rok 1969, kdy jedna šestina tehdejší produkce pšenice byla označena za nevhodnou pro lidskou potřebu a prodána v rámci EU jako krmivo pro zvířata za dotovanou cenu. Převážná většina nadbytečných zásob byla ovšem prodána za

⁸ V tržním systému by tento problém nenastal, neboť zákon nabídky a poptávky by se v případě nadprodukce postaral o snížení tržní ceny.

⁹ Během prvního desetiletí existence SZP se zemědělská produkce EU zvýšila o 30 %, a to nejen díky stimulování zemědělské výroby cenovým systémem, ale především díky zvýšení efektivity prostřednictvím **technologického pokroku** (tzv. zelená revoluce), který měl zásluhu i na růstu produktivity v zemědělství (Štěrbová et al, 2013).

subvencovanou cenu na světových trzích (Euractiv, 1999). Exportní dotace však uměle snižovaly světovou cenu potravin a zvýhodňovaly unijní zboží před zbožím nedotovaným. EU se tak z důvodu uplatňování dumpingové politiky při exportu a z deformací cen na světových trzích dostávala do konfliktu s řadou zemí, zejména s největšími vývozci potravin¹⁰, kteří začali být silně dotovanými evropskými produkty z některých trhů vytlačováni. Výše uvedené skutečnosti se staly předmětem kritiky SZP, kterou bylo potřeba začít reformovat.

2.4.1 Mansholtův plán

Na přelomu 60. a 70. let Evropská komise uveřejnila dokument složený ze šesti samostatných částí se souhrnným názvem Zemědělství 1980, jenž byl obecně označován jako tzv. Mansholtův plán. Tento plán pojmenovaný podle Sicco Mansholta, prvního evropského komisaře odpovědného za oblast zemědělství, byl vůbec **prvním pokusem o reformu SZP**. Plán se v reakci na přílišnou nadprodukcí potravin a narušení rovnováhy mezi jejich nabídkou a poptávkou zasazoval o zavedení podpůrných nástrojů, které by nevyvolávaly nárůst zemědělské produkce, tj. radikální snížení počtu osob zaměstnaných v zemědělském sektoru¹¹ a redukce rozlohy zemědělsky využívané půdy (Kučerová, 2010). Komise dále navrhovala zastavení růstu garantovaných cen a jejich částečné nahrazení přímými dotacemi. Součástí reformního programu mělo být rovněž zavedení rozsáhlých programů asistence, úprava podmínek pro zemědělce v bezprostředně předpenzijním období a využívání dalších nástrojů orientovaných zejména na individuální podporu zemědělců. Tento pokus o modernizaci zemědělské výroby se ovšem neshledal s kladnou odezvou ze strany zájmových organizací farmářů, které usilovaly o zachování stávající výše zemědělských příjmů a odmítaly přistoupit k jejich budoucímu snížení. Negativní postoj k Mansholtovu plánu zaujala i převážná část členských států, do níž se vedle tradičních zemědělských států zařadilo také Německo, jež se obávalo nejen ztráty politické podpory farmářů, ale i nákladů spojených s reformou SZP (Fiala a Pitrová, 2009). Z důvodu silné vlny odporu tak Mansholtův plán na reformu zemědělství nebyl uveden do praxe. V roce 1972 byly realizovány jen jeho dílčí návrhy, a to prostřednictvím tří základních směrnic, jež se týkaly modernizace, odchodu do důchodu a poradenství (Kučerová, 2010).

¹⁰ Argentina, Austrálie, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Kostarika, Guatemala, Nový Zéland, Paraguay, Filipíny, Jihoafrická republika, Thajsko, Uruguay, Kanada a USA (Baldwin a Wyplosz, 2013).

¹¹ Komise počítala se snížením pracovní síly v zemědělství na 50 % tehdejšího stavu v průběhu deseti let od realizace Mansholtovy reformy (Kučerová, 2010).

2.4.2 Hlavní reformní kroky v osmdesátých letech

Na sklonku osmdesátých let opět vyvstala potřeba přistoupit k určitým změnám v chodu SZP, a to zejména kvůli stále rostoucím nákladům na tuto politiku¹². Nezbytnost reformy souvisela taktéž s plánovaným „jižním“ rozšířením EU, neboť členskou základnu EU měly rozšířit státy se silným a zaostalým agrárním sektorem, což by znamenalo výrazné zvýšení nákladů na evropské zemědělství. Vzhledem k těmto skutečnostem došlo na summitu ve Fontainebleau, konaném v červnu 1984, k dohodě o změně financování SZP. Na jejím základě Rada EU snížila garantované ceny a vymezila první pravidla pro spoluzodpovědnost za nadprodukcí (Fiala a Pitrová, 2009). Jelikož EU sužovaly obrovské zásoby potravin¹³, byl zaveden **systém produkčních kvót**, jehož cílem bylo omezit výrobu těchto komodit směrem k většímu souladu nabídky s poptávkou. Omezení výroby bylo spojeno s existencí záručních prahů, **tzv. stabilizátorů**, jež představovaly maximální množství agrární produkce, na které se vztahovaly garantované ceny. Překročení stanovené hranice produkce pak znamenalo snížení ceny v dalším roce¹⁴ (Neumann, 2004). V návaznosti na dohodu z Fontainebleau Komise v roce 1985 představila zelenou knihu s názvem **Perspektivy společné zemědělské politiky**, v níž ve snaze o prohloubení rovnováhy mezi výdaji a příjmy rozpočtu EU navrhovala omezení produkce vybraných zemědělských položek, avšak tento záměr se nepodařilo realizovat. Během druhé poloviny osmdesátých let výdaje na SZP opětovně rostly, a to rychlostí až 18 % ročně. Následný pokles světových cen pšenice přivedl SZP do krizového stavu, proto EU ve snaze o překonání této krize začala v následujících letech uplatňovat restriktivní cenovou politiku, jež však sama o sobě nemohla zastavit růst zemědělské produkce. Na konci osmdesátých let se evropské zemědělství dostalo díky stále se zvyšujícím výdajům na SZP na hranici rozpočtového kolapsu a bylo zapotřebí provést revizi financování. Na mimořádném summitu v Bruselu v červnu 1988 byl tedy přijat soubor reformních opatření, označovaný jako **tzv. Delorsův balík I**, v rámci něhož byla zavedena **tzv. „rozpočtová disciplína“**. Bylo stanoveno, že výdaje na SZP nesmí do budoucna přesáhnout 74 % meziročního přírůstku HNP EU (Fiala a Pitrová, 2009). Nicméně ani tento krok nezabránil absolutnímu růstu výdajů směřujících na SZP.

¹² V roce 1980 SZP „spolykala“ více než 70 % všech výdajů evropského rozpočtu (Kučerová, 2010).

¹³ Např. v roce 1983 se v evropských intervenčních skladech nahromadilo 1,1 miliónů tun mléka a v lednicích EU bylo v té době uloženo 700 tisíc tun másla (Kaňa, 2010).

¹⁴ Např. u obilí byla stanovena hranice 160 miliónů tun na celkovou produkci EU a v případě překročení této hranice docházelo ke snížení cen o 3 % v následujícím roce. Při opakovaném překročení limitu produkce se srážky kumulovaly (Neumann, 2004).

2.4.3 MacSharryho reforma

Rostoucí finanční náročnost SZP se stala podnětem k zahájení do té doby nejvýznamnější reformy systému SZP, tzv. MacSharryho reformy¹⁵. Veškeré modifikace SZP prováděné od té doby se nesou v jejím duchu. Cílem opatření přijatých v rámci této reformy bylo zvýšit konkurenční schopnost výrobků unijních producentů na mimoevropských trzích, snížit finanční požadavky SZP a přetnout dlouhodobé trendy vytváření přebytků. Mezi tato klíčová opatření patřilo:

- **postupné snižování intervenčních cen**¹⁶ tak, aby se evropské ceny přiblížily cenám na světových trzích,
- **zrušení prahových cen** používaných při dovozu zemědělských výrobků z nečlenských zemí,
- **zavedení přímých plateb**¹⁷, jež měly kompenzovat ztrátu příjmů evropských zemědělců v důsledku snížení intervenčních cen,
- **povinné uvádění části orné půdy do klidu**¹⁸ (tzv. set-aside) a vyplácení přímých plateb rovných přibližnému výnosu z těchto ploch jako kompenzace za vyjmutí části půdy z produkce,
- **využívání zemědělské půdy k jiným účelům**, jako je např. zalesňování, agroturistika, výroba pro nepotravinářské účely (bionafta) apod.
- **podpora předčasného odchodu zemědělců do penze**¹⁹, pokud přenechají své hospodářství jinému zemědělci a umožní tak zvětšování velikosti farem (Fojtíková a Lebiedzík, 2008).

Tyto reformní kroky se ukázaly být v mnoha ohledech úspěšné. Jejich prostřednictvím bylo dosaženo určité stabilizace výdajů na SZP a došlo rovněž k podstatnému snížení nadbytečných zásob v intervenčních skladech, zejména v případě obilí, hovězího masa a másla. Zásadní novinkou, kterou reforma přinesla, byl posun od plošně vyplácené finanční podpory na přímé platby, které mají zamezit zvyšování objemu zemědělské produkce. Nový mechanismus tedy omezil dotace vázané na velikost produkce a naopak posílil význam dotací

¹⁵ Označení „MacSharryho reforma“ je používáno podle irského politika Raye MacSharryho, toho času evropského komisaře pro zemědělství.

¹⁶ Např. ceny obilovin se měly v průběhu tří let snížit o 29 %, k poklesu intervenčních cen mělo dojít taktéž u krmiv, hovězího, vepřového a drůbežího másla a mléka (Fojtíková a Lebiedzík, 2008).

¹⁷ Přímé platby byly zemědělcům vypláceny nezávisle na množství produkce, které byli schopni dodat na trh (kritériem byl např. rozsah obdělávané půdy či počet kusů chovaného dobytka).

¹⁸ Komise určovala závazný rozsah těchto úhorovaných ploch každým rokem různě podle situace na světovém trhu.

¹⁹ Zemědělci obdrží zvláštní penzijní podpory, roční náhrady za každý hektar předané půdy a další kompenzaci nezávislou na rozsahu předané půdy (Šrein, 2008).

a podpor, jež se týkaly přímo výrobních faktorů, a tak nezávisle na rozsahu produkce směřovaly rovnou k výrobcům²⁰. V důsledku MacSharryho reformy se dále snížil tlak na růst spotřebitelských cen a příjmy zemědělců se zejména díky růstu přímých plateb zvýšily. Přesto však finanční náročnost SZP nedoznala výrazných změn a administrativní složitost systému SZP se reformou ještě prohloubila. Na jedné straně se sice snížily náklady na skladování a cenové dotace, na straně druhé však vzrostly prostředky na přímé platby a doprovodná opatření (Neumann, 2004).

2.4.4 Agenda 2000

V roce 1997 Komise představila návrh reformy SZP v rámci dokumentu nazvaném Agenda 2000, jež představoval prohloubení a rozšíření reformy z roku 1992. Komise v této analýze identifikovala oblasti, v nichž bylo zapotřebí provést reformy před rozšířením EU o země střední a východní Evropy, a to včetně oblasti zemědělství. Definitivní verze Agendy 2000 byla schválena a přijata na summitu v Berlíně v roce 1999 a návrhy dalšího vývoje SZP zahrnuté v tomto dokumentu měly být promítnuty ve finančním rámci na období 2000 – 2006. Byly učiněny další kroky ve **snížování úrovně garantovaných cen u významných komodit**²¹, aby se unijní ceny opět o něco více přiblížily cenám na světovém trhu. Pokles tržních výnosů byl pak zemědělcům kompenzován odpovídajícím zvýšením přímých plateb. Základní myšlenkou Agendy 2000 byla podpora udržitelných zemědělských metod šetrných k životnímu prostředí. Poprvé byl zde použit pojem „**multifunkční zemědělství**“, jehož důležitým aspektem je propojení produkčních a mimoprodukčních (např. sociálních, kulturních, environmentálních) funkcí zemědělství. Agenda 2000 rovněž zdůraznila důležitost rozvoje venkova. V rámci SZP tak došlo k **diferenciaci na dva pilíře**: první pilíř zahrnující přímé platby a tržní nástroje a druhý pilíř věnující se oblasti rozvoje venkova (Cini a Borrigan, 2013). Zároveň v tomto dokumentu zazněla výzva ke zjednodušení zemědělské legislativy, která by zvýšila transparentnost SZP a zlepšila orientaci zemědělců v této problematice. V rámci snah o zjednodušení a decentralizaci v zemědělství Komise navrhovala rozšířit SZP o nový prvek, **tzv. národní obálky**, kdy by instituce EU přispívaly na SZP určitou částkou a zbylou část by pak poskytovaly jednotlivé členské státy do výše stanovených národních limitů podle národních kritérií (Neumann, 2004). Agenda 2000 měla velké cíle, které nakonec nebyly naplněny z mnoha důvodů, jako např. pomalejšího snížení cen u obilí, mléka a hovězího masa. Zřetelně hlavním důvodem bylo odmítnutí návrhu většího

²⁰ Oddělení výše podpor od velikosti produkce se označuje jako tzv. decoupling.

²¹ U obilí o 15 %, u hovězího masa o 20 % a od roku 2005 u mléka o 15 % (Fojtíková a Lebieczik, 2008).

kofinancování výdajů na SZP ze strany členských států (tj. národních obálek)²². Unie stále bojovala s nadprodukcí potravin, přímé platby byly netransparentní a nebyly dostatečně vázány na výkony ve vztahu k životnímu prostředí a výdaje určené k financování SZP i nadále představovaly významnou výdajovou položku společného rozpočtu (König et al, 2009).

2.4.5 Fischlerova reforma

Ambiciózní reformy přijaté v rámci dokumentu Agenda 2000 tedy z výše uvedených důvodů nepřinesly své ovoce. Navíc očekávané rozšíření EU o deset zemí střední a východní Evropy, včetně velkého Polska s rozsáhlým agrárním sektorem, by za stávajících pravidel učinilo systém SZP neufinancovatelným. V roce 2003 proto Prodiho Komise po delších přípravách uvedla v život tzv. Fischlerovu reformu, spojovanou se jménem tehdejšího rakouského komisaře zodpovědného za oblast zemědělství Franze Fischlera. Klíčovým prvkem tohoto balíčku reformních opatření bylo úplné oddělení finanční podpory zemědělství od produkce²³ zakotvením přímých plateb v podobě **jednotné platby na farmu**²⁴ (SFP – *Single Farm Payment*), to znamená, že evropští zemědělci získávají namísto několika plateb už pouze jednu platbu (Cini a Borrigan, 2013). Toto opatření mělo vést k optimalizaci produkce a definitivně odstranit pobídky k nadprodukcí. Režim SFP vešel v platnost v roce 2005, přičemž členské státy měly možnost odložit tento termín nejpozději do roku 2007. Nové členské státy měly povinnost zavést režim SFP od roku 2007 a taktéž mohly využít možnosti dvouletého odkladu. V prvních letech hospodaření po vstupu do EU mohly tyto státy uplatňovat zjednodušený systém, tzv. režim **jednotné platby na plochu** (SAPS – *Single Area Payment Scheme*) (Fiala a Pitrová, 2009). Další novinkou pro evropské zemědělce bylo podmínění vyplacení přímých plateb ochranou životního prostředí, vhodným zacházením se zvířaty, udržováním veškeré zemědělské půdy v dobrém stavu či respektováním požadavků na kvalitu a nezávadnost potravin, **tzv. cross-compliance**²⁵. V případě nedodržení těchto požadavků pak může být zemědělcům uložena pokuta. Zemědělská půda, na kterou se vztahují pravidla cross-compliance, nesmí být využita pro pěstování trvalých kultur a k produkci ovoce a zeleniny (včetně brambor). Dalším aspektem reformy bylo zavedení

²² Mezi jeho odpůrce patřily zejména Francie, Španělsko a Řecko, tedy země nejvíce profitující na dosavadním algoritmu plateb.

²³ V citlivých odvětvích zemědělství (jako je např. živočišná výroba) však byly zachovány i některé specifické druhy plateb, na které se nevztahovala zásada oddělení od produkce.

²⁴ Výše této platby byla stanovena jako průměr plateb, které zemědělec získal v referenčním období let 2002 až 2012.

²⁵ V českých překladech příslušné unijní legislativy se cross-compliance překládá jako podmíněnost plateb, lze se ovšem setkat i s označením křížový soulad či křížová shoda.

zemědělského poradenského systému, tzv. auditu farem, kdy členské státy mají povinnost od roku 2007 nabídnout svým zemědělcům dobrovolný poradenský systém neboli audit farem, který slouží ke zjišťování, zda jsou na farmách dodržovány zásady cross-compliance. Toto opatření se však vztahuje pouze na zemědělce s ročními příjmy z rozpočtu vyššími než 15 000 EUR (Fojtíková a Lebieczik, 2008). Reforma z roku 2003 dále zavedla **tzv. princip modulace**, který spočívá ve snižování přímých plateb větším farmám a návazném zintenzivnění podpory rozvoje venkova, jedná se tedy o transfer finančních prostředků mezi prvním a druhým pilířem SZP. Toto opatření se ovšem netýká nejmenších farem, neboť modulace se nevztahuje na zemědělce, kterým je ročně vyplácena podpora pod 5 000 EUR (Baldwin a Wyplosz, 2013). Zavedení principu modulace má tak alespoň zčásti zvrátit skutečnost, že značná část pomoci v rámci SZP směřuje do velkých farem, které jsou tak stimulovány ke zvyšování výroby i za cenu ekologických škod. Reforma rovněž zavedla zemědělským producentům povinnost **ukládání 10 % základní výměry orné půdy do klidu po dobu deseti let**. Od tohoto opatření jsou pak osvobozeny farmy s výměrou do 20 hektarů a zemědělská hospodářství, která provozují ekologické zemědělství (Fojtíková a Lebieczik, 2008).

2.4.6 Health Check

Nové úpravy přinesla v roce 2008 i tzv. kontrola zdravotního stavu SZP, známá též pod anglickým označením Health Check. Kontrola stavu SZP nepředstavovala žádnou zásadní reformu SZP, jednalo se spíše o nápravu některých dílčích kroků provedených v rámci Fischlerovy reformy z roku 2003. V květnu 2008 Komise předložila formou jediného dokumentu balíček čtyř legislativních návrhů změn, jimiž se Rada a Evropský parlament²⁶ zabývaly po zbytek tohoto roku. Jednání byla nakonec uzavřena v listopadu 2008, kdy ministři zemědělství členských států dospěli v otázce kontroly stavu SZP k jednomyslné politické dohodě. Tato dohoda **zrušila povinné vyjímání části půdy z produkce**, tedy povinnost zemědělců nechávat 10 % orné půdy ležet ladem, což jim umožnilo maximalizovat svůj produkční potenciál. Dále bylo schváleno **postupné uvolňování restrikcí na mléčné kvóty**²⁷ s cílem je odstranit do roku 2015. Novým členským státům přistoupivším v květnu 2004 bylo v rámci této dohody **prodlouženo přechodné období na zavedení systému SFP**. Tyto státy tak mohly využívat zjednodušený režim SAPS i **nadále až do roku 2013** (Fajmon,

²⁶ Ačkoliv byl Evropský parlament pouze konzultován, byl mimořádně aktivní a podáno bylo více než tisíc pozměňovacích návrhů.

²⁷ Zemědělci mohli každoročně navyšovat kvóty o 1 % do roku 2013 a členské státy mohly poskytovat do roku 2014 mléčnému sektoru limitovanou státní pomoc (Fajmon, 2010).

2010). Ministři rovněž odsouhlasili, že je zapotřebí reagovat na „staronové“ výzvy, jimž čelí evropští zemědělci. Jedná se např. o změny klimatu, hospodaření s vodou, ochranu biodiverzity a rostoucí zájem o bioenergii. Z toho důvodu byly v rámci systému legislativních norem cross-compliance schváleny určité změny. Některé normy, které byly nerelevantní a nebyly spojeny s odpovědností zemědělců, byly odstraněny a nahrazeny novými, zaměřenými např. na zlepšení vodního hospodářství. Dále bylo dohodnuto **důslednější oddělení podpory od produkce**. Fischlerova reforma z roku 2003 sice „odvázala“ zemědělské dotace od produkce a přímé platby již tedy neměly být spojené s produkcí konkrétního výrobku, některé členské státy se však rozhodly zachovat některé platby vázané, tj. spojené s produkcí. Tyto zbývající vázané platby tak měly být od zemědělské produkce odděleny a přesunuty do systému SFP. V neposlední řadě se kontrola stavu SZP dotkla také intervenčních mechanismů, neboť bylo schváleno **zrušení intervenční ceny u vepřového masa, ječmene a čiroku** (König et al, 2009). Nutno ovšem podotknout, že Health Check se vztahoval pouze na rozpočtové období do roku 2013 a nezabýval se otázkou, jakým směrem se SZP bude ubírat po roce 2013. Otázka budoucí podoby SZP a především jejího financování po roce 2013 se však v průběhu posledních několika let stala jedním z nejdůležitějších témat evropské agendy v oblasti SZP.

2.4.7 SZP v období 2014 - 2020

Po třech letech dohadování mezi členskými státy a Evropským parlamentem bylo nakonec koncem června 2013 na poli EU dosaženo politické dohody o reformě SZP, která byla formálně schválena Radou a Evropským parlamentem na konci tohoto roku. Bylo rozhodnuto, že nová podoba SZP vstoupí v platnost 1. ledna 2015, členské státy tak získaly potřebný čas na implementaci nových opatření do národní legislativy (Euroskop, 2013a). Pokud jde o přímé platby poskytované zemědělským podnikům, nová pravidla SZP, která budou v EU platit až do roku 2020, **zvýhodňují malé zemědělské podniky**, zatímco velkým farmám pobírajícím více než 150 000 EUR jsou platby nad tyto částky snižovány alespoň o 5 %. V případě nedostatku finančních prostředků pro SZP jsou pak kráceny platby zemědělským podnikům v celé EU s výjimkou těch, které získávají přímou podporu nižší než 2 000 EUR ročně. Dále je stanovena záruka, že do roku 2019 každý zemědělec obdrží minimálně 60 % přímých plateb v daném regionu. Pozitivní je i **podpora mladých začínajících zemědělců do 40 let věku**, kteří mají v průběhu prvních pět let od zahájení činnosti nárok na vyšší přímé platby, a to až o 25 %. Novým členským státům je navíc umožněno **pokračovat v režimu SAPS až do roku 2020**. Nová SZP se taktéž snaží

podporovat zejména **aktivně hospodařící zemědělce**. Zařízení jako letiště nebo sportovní kluby jsou automaticky vyloučeny z přijímání evropských dotací, pokud neprokážou, že zemědělská činnost tvoří podstatnou část jejich příjmů. Mezi klíčové elementy nové SZP patří i tzv. „ozelenění“ **přímých plateb**, což je spojeno s povinností svázat 30 % přímých plateb s plněním opatření k ochraně životního prostředí, jako je diverzifikace pěstovaných plodin, zachování trvalých travních porostů a udržování „plochy využívané v ekologickém zájmu“²⁸ o rozloze minimálně 5 % u zemědělských podniků s výměrou orné půdy převyšující 15 hektarů. Po vydání zprávy Komise v roce 2017 a schválení legislativního návrhu by mělo uvedené procento vzrůst na 7 %. Zemědělci, kteří nedodrží povinná ekologická opatření, budou sankcionováni, např. v podobě ztráty jejich „zelených“ dotací, které budou postupně zaváděny během prvních čtyř let nové SZP. Co se týká **kvótních systémů**, reforma stanovila konec systému mléčných kvót na rok 2015²⁹ a kvót na výrobu cukru na rok 2017. Tímto bude zajištěna větší konkurenceschopnost evropských zemědělců na domácích i zahraničních trzích (European Commission, 2013a). Lze tedy říci, že nová SZP klade větší důraz zejména na ochranu životního prostředí, konvergenci přímých plateb a jejich „spravedlivější“ rozdělení a pomoc zemědělcům při vyrovnávání se s problémy na trhu.

2.5 Financování SZP

SZP byla dříve financována z prostředků **Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu** (EAGGF – *European Agricultural Guidance and Guarantee Fund*), který byl založen v roce 1962 v důsledku principu finanční solidarity a tvořil nejvýznamnější položku unijního rozpočtu. Jak již naznačuje samotný název, finanční prostředky shromážděné v tomto fondu byly rozděleny do dvou částí, což poukazovalo na dvě základní oblasti problémů, na něž je SZP zaměřena, a to poskytování záruk v podobě garantovaných cen a financování rozvoje. První část, označována jako **záruční sekce**, měla jednoznačně větší důležitost, což dokládá i podíl této sekce na celkových výdajích fondu, který činil zhruba 90 %. Prostředky z této části fondu sloužily k pokrytí nákladů spojených s činností STO, konkrétně se jednalo o financování cenových a regulačně stabilizačních opatření na vnitřním trhu (cenové podpory, přímé platby, příspěvky na skladování přebytků) a vnějším trhu (exportní dotace). Prostřednictvím druhé části, tj. **orientační sekce**, jež pokrývala zhruba 10 % výdajů na SZP, pak byla financována strukturální opatření v zemědělství. Tato část

²⁸ Mezi plochy využívané v ekologickém zájmu patří meze, živé ploty, stromy, půda ležící ladem, krajinné prvky, biotopy, ochranná pásma a zalesněná plocha.

²⁹ Platnost mléčných kvót vypršela dne 31. března 2015.

fondů přispívala na některé projekty zaměřené na úpravu struktury zemědělské výroby a modernizaci venkovských oblastí a jejím cílem byla rovněž podpora mladých začínajících zemědělců. Prostředky na SZP byly přes EAGGF poskytovány do konce roku 2006. Od 1. ledna 2007 je financování SZP realizováno prostřednictvím dvou samostatných evropských zemědělských fondů, mezi které náleží:

- **Evropský zemědělský záruční fond** (EAGF – *European Agricultural Guarantee Fund*), který je zaměřen na financování tržních a dalších opatření SZP a nahradil tak činnost záruční sekce EAGGF,
- **Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova**³⁰ (EAFRD – *European Agricultural Fund for Rural Development*), který je určen na financování programů rozvoje venkova a nahradil tak činnost orientační sekce EAGGF (König et al, 2009).

SZP již od svého vzniku tradičně tvořila významnou výdajovou položku evropského rozpočtu. Pokud pomineme první léta fungování SZP, představovala v roce 1980 výše podílu SZP 73,2 % celkových výdajů rozpočtu, což se v návaznosti na neustále se zvyšující objem finančních prostředků směřujících do zemědělství stalo neudržitelným a „*realizace SZP se tak stala jedním z nejdražších kompromisů Společenství*“ (Fiala a Pitrová, 2009, s. 448). Právě z důvodu rostoucí finanční náročnosti evropského zemědělství výše zmíněné reformy usilovaly zejména o zvrácení tohoto nepříznivého trendu a postupné snižování tohoto podílu. S postupem času skutečně docházelo k poklesu procentuálního podílu SZP z rozpočtu, což dokládá i situace na konci devadesátých let, kdy podíl SZP na celkových výdajích EU klesl pod hranici 50 % a tato klesající tendence se projevuje i v současné době (European Parliament, 2007). Průměrné roční výdaje na SZP ve finanční perspektivě přijaté na léta 2007 – 2013 dosáhly výše 42,3 % celkového unijního rozpočtu a ve finančním rámci na období 2014 - 2020 dosahují „pouze“ 38,8 % (European Commission, 2013b). Současně s poklesem podílu SZP na rozpočtu Unie bude celkový objem výdajů směřujících na SZP v průběhu následujících let mírně klesat také v absolutních číslech, k čemuž v minulosti nedocházelo. Absolutní pokles výdajů na SZP v letech 2014 – 2020 je rovněž patrný i z tabulky 2.1.

³⁰ EAFRD v současném období let 2014 až 2020 spadá mezi pětici fondů souhrnně označovaných jako **Evropské strukturální a investiční fondy** (ve zkratce ESIF), které zahrnují všechny fondy kohezní politiky, politiky rozvoje venkova a rybářské politiky. Jedná se kromě již zmiňovaného EAFRD dále o Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF – *European Regional Development Fund*), Evropský sociální fond (ESF – *European Social Fund*), Fond soudržnosti (CF – *Cohesion Fund*) a Evropský námořní a rybářský fond (EMFF – *European Maritime and Fisheries Fund*).

Tab. 2.1 Přehled výdajů EU v období 2014 – 2020 (mil. EUR, ceny roku 2011)

Prostředky na závazky	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014 - 2020
1. Udržitelný růst podporující začlenění	60 283	61 725	62 771	64 238	65 528	67 214	69 004	450 763
2. Udržitelný růst: Přírodní zdroje	55 883	55 060	54 261	53 448	52 466	51 503	50 558	373 179
3. Bezpečnost a občanství	2 053	2 075	2 154	2 232	2 312	2 391	2 469	15 686
4. Globální Evropa	7 854	8 083	8 281	8 375	8 553	8 764	8 794	58 704
5. Správa	8 218	8 385	8 589	8 807	9 007	9 206	9 417	61 629
Celkové prostředky na závazky	134 318	135 328	136 056	137 100	137 866	139 078	140 242	959 988

Zdroj: European Commission (2013b), vlastní zpracování

Oblast zemědělství je součástí druhé kapitoly rozpočtu nazvané „*Udržitelný růst: Přírodní zdroje*“, na kterou je v období let 2014 až 2020 alokováno více než 373 mld. EUR, z čehož necelých 278 mld. EUR je věnováno na podporu trhu a přímé platby v zemědělství (European Commission, 2013b). Navzdory klesajícímu trendu ve výši výdajů na sektor zemědělství tedy SZP nadále náleží k nejdražším politikám EU. Z tabulky 2.1 si lze ovšem povšimnout, že výdaje určené k financování SZP již netvoří nejobjemnější položku rozpočtu, jako tomu bylo v dřívějších letech, neboť je předčily výdaje na udržitelný růst (zejména výdaje na strukturální fondy), jež odčerpávají největší část unijního rozpočtu od roku 2009 (European Commission, 2013c).

3 Situace českého zemědělství před vstupem do EU a v období 2004-2006

Agrární sektor je nedílnou součástí českého národního hospodářství, stejně jako zemědělská politika nezastupitelnou složkou hospodářské politiky ČR. Zemědělství spadá pod agendu Ministerstva zemědělství ČR a pokrývá oblast zemědělské výroby, potravinářské výroby a dále lesní a vodní hospodářství. Vývoj českého zemědělství lze rozdělit do dvou základních vývojových etap, které zahrnují období před připojením ČR k EU a období po jejím začlenění do EU, kdy ČR začala uplatňovat veškerá pravidla vztahující se k aplikaci SZP EU.

3.1 České zemědělství před vstupem do EU

V období před druhou světovou válkou bylo Československo jednou z nejvíce průmyslových zemí střední Evropy. Zemědělství plnilo v československém hospodářství pouze okrajovou roli, a to vzhledem k omezenosti přírodních zdrojů. Agrární sektor byl však dobře vyvinut, užítkovost hospodářských zvířat a hektarové výnosy byly na srovnatelné úrovni jako v západoevropských zemích, i přesto bylo Československo čistým dovozcem zemědělských komodit. Před druhou světovou válkou rovněž většina zemědělské půdy připadala soukromým zemědělcům, kteří hospodařili na bázi rodinných farem.

3.1.1 Vývoj zemědělské politiky ČR od konce druhé světové války do roku 1989

V období po druhé světové válce prošlo československé zemědělství pronikavou socio-ekonomickou přestavbou, která zásadně změnila život na venkově. Přes čtyři desetiletí trvající období socialistické přestavby přineslo významné změny kvantitativního a především kvalitativního charakteru, jež směřovaly k vybudování nových socialistických výrobních vztahů a založení velkých zemědělských podniků – **Jednotných zemědělských družstev (JZD)** a **státních statků**, které se zaměřovaly na tradiční zemědělskou výrobu. Proces kolektivizace zemědělství, který započal přijetím zákona o JZD v únoru 1949, znamenal postupnou likvidaci početných soukromě hospodařících rolníků, vymizení rodinných farem a přechod na kolektivní formu zemědělské výroby v JZD a na státních statcích, což mělo výrazné dopady na venkovský prostor, jeho kvalitu, strukturu, sociální klima i způsob života³¹ (Bičík a Jančák, 2005).

³¹ Rozorání mezí, výstavba velkých objektů, vylidňování a stárnutí venkovského obyvatelstva, ztráta základních prvků soužití venkovské komunity, k životnímu prostředí nešetrná zemědělská politika atd.

Činnost JZD a státních statků, co se týče struktury a objemu zemědělské produkce, řídily okresní zemědělské správy. Služby zemědělským podnikům poskytovaly podniky služeb, mezi něž patřily Zemědělské nákupní závody (ZNZ), Strojně traktorové stanice (STS), osivářské firmy a další obchodní a zpracovatelské podniky. Tyto služby však mohly být poskytovány pouze státem uznávanými podniky služeb a produkty zemědělských podniků mohly odebírat jen státem vybudované potravinářské podniky. Podniky služeb a potravinářské podniky měly tedy monopolní postavení, avšak zároveň měly i své monopolní povinnosti, neboť podniky služeb každou službu nejen mohly, nýbrž i musely zabezpečit a dotýčný potravinářský podnik musel odebrat každý produkt, a to vše za státem stanovené ceny. Oba typy zemědělských podniků měly tudíž dodavatelské, odběratelské a cenové jistoty, dané a kontrolované státem (Novák, Kadidlová a Buňka, 2006). Přehled o podnikatelské struktuře v zemědělství na konci roku 1989 poskytuje tabulka 3.1.

Tab. 3.1 Podnikatelská struktura v zemědělství v roce 1989

podnikatelská forma	počet	průměrná výměra zem. půdy v ha	% z výměry zem. půdy ČR
soukromá hospodářství	3 205	4	0,4
zemědělská družstva	1 024	2 561	61,4
státní statky	174	6 261	25,3
ostatní podniky vč. nezem.	599	452	12,9
celkem	5 002	799	100

Zdroj: Bečvářová (2001), vlastní zpracování

Z tabulky 3.1 si lze povšimnout, že koncem roku 1989 soukromí zemědělci obhospodařovali pouze 0,4 % zemědělské půdy, soukromý sektor tedy v té době téměř neexistoval. Většinu zemědělské půdy obhospodařovala JZD, která zabírala 61,4 % z celkové výměry zemědělské půdy v tehdejší Československu. Ve zmíněném roce pracovalo v zemědělství 1 024 podniků tohoto typu. Čtvrtina státní půdy pak patřila 174 státním statkům. Průměrná výměra půdy připadající na jeden zemědělský subjekt činila u JZD 2 561 ha a u státních statků 6 261 ha, zatímco zemědělci pracující v soukromém sektoru hospodařili v průměru pouze na 4 ha zemědělské půdy.

Zemědělská politika byla v období socialismu cílena na maximální soběstačnost ve výrobě potravin, resp. na převahu exportu zemědělských výrobků nad jejich importy. Zemědělství se tak vyznačovalo vysokou intenzitou rostlinné i živočišné výroby³², která se

³² Zemědělské přebytky byly vyváženy na trhy zemí tehdejšího socialistického bloku (RVHP) a především pak do SSSR.

blížila úrovni některých západoevropských zemí a vysoce převyšovala světové průměry. Podle příznivosti podmínek k zemědělské výrobě pak byly jednotlivé zemědělské podniky zařazeny do **tzv. produkčně ekonomických skupin (PES)**. Zatímco podniky hospodařící v oblastech s kvalitními přírodními podmínkami (PES 1 – 22) platily *pozemkovou daň*, podniky hospodařící ve zhoršených přírodních podmínkách (PES 22 – 42) dostávaly *tzv. diferenciální příplatky* k tržbám za výrobky vlastní zemědělské výroby (Bičík a Jančák, 2005). Výše pozemkové daně a diferenciálních příplatků pro jednotlivé skupiny je uvedena v příloze 1. Období totality, v němž stát podporoval pracovníky v zemědělství předem zajištěnou mzdou, nereagoval na aktuální požadavky trhu a nerespektoval standardy ochrany životního prostředí, skončilo v roce 1989 a bylo vystřídáno obdobím transformace, jehož cílem bylo vytvořit tržně orientovaný, efektivní a v mezinárodním měřítku konkurenceschopný zemědělský sektor.

3.1.2 Vývoj zemědělské politiky ČR v letech 1990 - 1998

Proces transformace, kterým po roce 1989 prošlo celé hospodářství, včetně zemědělství a potravinářských odvětví, byl spojen s přechodem od centrálně plánovaného řízení k tržní ekonomice. Z ekonomického pohledu lze transformaci vnímat jako „*dynamický proces modernizace hospodářství a společnosti proti strnulému a málo dynamickému vývoji totalitního období*“ (Bičík a Jančák, 2005, s. 75). V období 1990 - 1998 prošlo české zemědělství třemi odlišnými vývojovými etapami, které od sebe z časového hlediska nelze striktně oddělit, neboť každá z nich v sobě obsahuje prvky předchozí nebo následující etapy. Jednotlivé etapy lze charakterizovat jako období:

1. radikálního **přizpůsobování zemědělství novým sociálně-ekonomickým podmínkám** vytvořeným po roce 1989 (cca 1990 – 1993),
2. **stabilizace** a počátku obratu (cca 1994 – 1995),
3. **stagnace** a deprese zemědělství (cca 1996 – 1998).

První etapa se vyznačovala prudkým snížením objemu zemědělské výroby, poklesem celkového stavu hospodářských zvířat, podstatným omezením spotřeby průmyslových hnojiv a snížením hektarových výnosů převážné většiny pěstovaných plodin. V jejím průběhu došlo také k rapidnímu úbytku pracovních sil v zemědělském sektoru³³, výraznému zhoršení hospodářských výsledků zemědělských podniků a prohloubení mzdové nerovnosti mezi pracovníky v zemědělství a v ostatních odvětvích národního hospodářství (Fojtíková a

³³ Celkový počet pracujících v zemědělství poklesl o více než polovinu – z 533 100 na 260 100 osob (Novák, Kadidlová a Buňka, 2006).

Lebiedzík, 2008). Česká agrární politika se v tomto období profilovala jako velmi liberální – odmítající přímé zásahy do ekonomického systému i přijetí jakékoliv agrární koncepce. Stabilizační politika byla omezena na intervenční nákup a vývoz určitých zemědělských komodit. K tomuto účelu byl v roce 1992 zřízen **Státní fond tržní regulace** (SFTR) (Neumann, 2004). Na počátku 90. let minulého století byla zemědělská politika zaměřena především na transformaci vlastnických vztahů k půdě a ostatnímu zemědělskému majetku. Obnova vlastnických vztahů, jež se týkala téměř 100 % zemědělské půdy, byla realizována v rámci tří stěžejních procesů:

- **restitucí** majetku původním vlastníkům,
- **transformací** zemědělských družstev,
- **privatizací** majetku ve vlastnictví státu (Toman, Codl a Tuček, 2012).

Díky tomu se podstatně změnila formy podnikání v zemědělském sektoru - JZD a státní statky se přeměnily na společnosti jiného typu, nejčastěji společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti. Rovněž došlo ke vzniku celé řady soukromých hospodářství. Účelem zemědělské politiky v letech 1990 – 1993 bylo zejména obnovení tradičního zemědělství a podnikání na rodinných farmách, proto byly začínajícím zemědělcům poskytovány přímé investiční dotace a bezúročné půjčky na pořízení zemědělského majetku (Strukturální fondy, 2009). Soukromý sektor, obhospodařující v roce 1993 zhruba 15 % zemědělské půdy, absorboval více než 85 % dotací. Podpora zakládání soukromých farem skrze dotační a úvěrovou politiku vedla k tomu, že se do soukromého hospodaření pustili i takoví soukromníci, kteří by za objektivnějších podmínek nikdy hospodařit nezačali. Tito zemědělci se pochopitelně dostali v průběhu prvních pár let do finančních potíží a stát byl nucen část jejich splatných závazků odepsat (Hospodářské noviny, 2001).

Charakteristickým rysem **druhé etapy** vývoje českého zemědělství bylo výrazné zpomalení negativních tendencí typických pro první etapu. U některých z nich dokonce došlo i k obrácení trendu, byť jen mírnému. Konkrétně tedy došlo ke značnému zpomalení meziročního poklesu objemu zemědělské výroby, snížení tempa poklesu stavů hospodářských zvířat, obratu ve spotřebě průmyslových hnojiv a stabilizaci hektarových výnosů u obilovin a olejnin. V rámci této etapy bylo dále zaznamenáno snížení tempa úbytku pracovníků zemědělského sektoru a snížení hospodářských ztrát zemědělských subjektů. Pokračovalo se rovněž v transformaci majetkoprávních vztahů, privatizace státního zemědělského majetku byla téměř dokončena a podnikatelská struktura v zemědělství se stabilizovala (Fojtíková a Lebiedzík, 2008). V této etapě byly také částečně přehodnoceny dosavadní liberální postoje.

V jejím průběhu již byla realizována řada opatření, která směřovala ke stabilizaci celého agrárního sektoru. Intervenční nákupy a subvencované vývozy nadále zajišťoval SFTR. V roce 1994 byl jako další nástroj zemědělské intervence založen **Podpůrný garanční rolnický a lesnický fond** (PGRLF), jehož hlavní náplní činnosti je poskytování záruk na zemědělské a lesnické úvěry a subvencování části úroků splacených z těchto úvěrů. Jeho účelem je podporovat zakládání nových farem a vybrané investice v zemědělském sektoru (PGRLF, 2015).

Během **třetí etapy** se nepotvrdil předpokládaný obrat ve vývoji českého zemědělství, ba naopak se opět projevy negativní tendence, jimiž se vyznačovala první etapa, i když pochopitelně mírnějšími tempy. Znovu poklesl objem zemědělské produkce, pokles stavů hospodářských zvířat se opět zrychlil a zemědělské podniky vykazovaly ztrátu. Pokračoval rovněž trend poklesu počtu zemědělských pracovníků a výrazně se prohloubila mzdová disparita (Fojtíková a Lebiezík, 2008). Co se týče podnikatelské struktury, podíl fyzických a právnických osob podnikajících v zemědělském sektoru na konci této etapy dokumentuje tabulka 3.2.

Tab. 3.2 Podnikatelská struktura v zemědělství v roce 1998

podnikatelská forma	počet	průměrná výměra zem. půdy v ha	% z výměry zem. půdy ČR
podniky fyzických osob	32 365	26	23,7
obchodní společnosti	2 146	677	40,5
z toho - spol. s r. o.	1 526	512	21,8
- akciové společnosti	570	1 140	18,2
družstva	875	1 411	34,5
ostatní ¹⁾	958	46	1,2
podnikatelské subjekty celkem	36 344	99	100

1) Včetně státních podniků a subjektů, u kterých nebyla zjištěna právní forma podnikání.

Zdroj: eAgri (1999), vlastní zpracování

Z pohledu do tabulky 3.2 je zřejmé, že v podnikatelské struktuře došlo k posílení významu obchodních společností na úkor zemědělských družstev. Na konci roku 1998 obchodní společnosti obhospodařovaly největší část zemědělské půdy, konkrétně zabíraly 40,5 % celkové zemědělsky obhospodařované plochy ČR (z toho 21,8 % připadlo na společnosti s ručením omezeným, 18,2 % na akciové společnosti a zbylých 0,5 % na veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti). Družstva zaujímaly 34,5% podíl a podniky fyzických osob (samostatně hospodařící rolníci a další soukromí podnikatelé) se na celkové výměře zemědělské půdy podílely necelou jednou čtvrtinou.

3.1.3 Zemědělská politika ČR v rámci předvstupní etapy

Proces transformace českého agrárního sektoru souvisel rovněž s přípravou ČR na vstup do EU³⁴, přičemž zemědělství patřilo mezi nejkontroverznější a nejsložitější oblasti vyjednávání. Ačkoliv příprava na členství v EU zastihla české zemědělství v komplikovaném transformačním období, byla ČR mezinárodní skupinou odborníků vyhodnocena jako nejúspěšnější země střední a východní Evropy z hlediska přechodu na tržní hospodářství (World Bank, 1999). V rámci přístupového procesu pak bylo nutné přizpůsobit celý zemědělský sektor ČR právním a tržním podmínkám platným v EU, což bylo spojeno nejen s převzetím existujících norem, ale především s vytvořením podmínek pro jejich implementaci.

Předvstupní etapa odstartovala po roce 1998 a jejím výchozím dokumentem byla **Koncepce rezortní politiky Ministerstva zemědělství na období před vstupem ČR do EU**, jejíž součástí byla taktéž koncepce lesnické a vodohospodářské politiky. Jejím hlavním cílem bylo „*dosažení konkurenceschopnosti našeho zemědělství vůči EU a světu při současném zachování ekologických, sociálních a kulturních funkcí zemědělství a při respektování všech závazků ČR v mezinárodním agrárním obchodu a v oblasti životního prostředí*“ (Novák, Kadidlová a Buňka, 2006, s. 62). Uvedená koncepce byla založena na tzv. **Evropském modelu zemědělství**, který byl postaven na následujících čtyřech pilířích:

- rozvoji multifunkčního zemědělství orientovaného nejen na zemědělskou produkci, ale také na zajišťování služeb údržby krajiny a na nezemědělské činnosti,
- zachování multifunkčního zemědělství na co největší ploše, při zachování příjmů pracovníků v zemědělství a snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů,
- rozvoji životaschopných zemědělských podniků, které naplňují multifunkční poslání zemědělství,
- hlubším propojení zemědělství s celkovým rozvojem venkova (Agris, 2002).

Tento model bylo dle názoru Ministerstva zemědělství ČR zapotřebí podporovat především proto, že české zemědělství působí v sociálně-kulturním prostředí střední Evropy, je svým charakterem zemědělstvím převážně podhorského a horského typu a je rovněž zasaženo postupnou liberalizací a globalizací světového zemědělského trhu a zámořskou

³⁴ ČR podala oficiální žádost o členství v EU v roce 1996.

konkurencí. V rámci výše zmíněné koncepce byly vymezeny dvě základní etapy přípravy ČR na vstup do EU. První z nich byla **etapa revitalizace**, která zahrnovala časové období od roku 1999 do roku 2001, druhá byla **etapa adaptace** vztahující se k období po roce 2001 až do doby vstupu ČR do EU.

Etapa revitalizace se soustředila zejména na dořešení vnitřních vývojových problémů zemědělského sektoru ČR, odstranění nejzávažnějších překážek dalšího vývoje, celkovou stabilizaci sektoru před jeho přizpůsobováním podmínkám platným v rámci EU a také na institucionální přípravu českého zemědělství na vstup do EU. V oblasti institucionálního zabezpečení agrární politiky došlo v roce 2000 ke zřízení **Státního zemědělského intervenčního fondu** (SZIF), který nahradil činnost SFTR z roku 1992. Navazující **etapa adaptace** pak byla zaměřena na co nejrychlejší plošné přizpůsobení českého zemědělství modelu SZP EU ve všech jejích oblastech³⁵. Úlohou této etapy bylo připravit podnikatele působící v oblasti zemědělství na podmínky jednotného trhu EU a na čerpání prostředků ze strukturálních fondů a jiných evropských zdrojů určených na rozvoj zemědělství, venkova, regionů a životního prostředí. Základní cíle byly spatřovány zejména v dosažení konkurenceschopnosti zemědělských podniků, a to především cestou výrazného zlepšení efektivnosti výroby, v zajištění dostatečné rentability kapitálu v zemědělském sektoru, ve vytvoření předpokladů k zajištění přiměřených cen potravin pro spotřebitele s vysokými kvalitativními parametry a v neposlední řadě ve zvyšování váhy environmentální funkce zemědělství (Agris, 2002).

3.1.4 Vyjednávání o kapitole zemědělství

Jednání o kapitole týkající se zemědělství byla formálně zahájena v polovině roku 2000 a vzhledem k jejímu značnému rozsahu a složitosti v procesu jednání byla ukončena až na konci roku 2002. Pro potřeby vyjednávání byla tato kapitola rozdělena do **dvou bloků**, kde první z nich pokrýval **veterinární a fytosanitární oblast**, druhý se pak týkal zejména **samotných komodit a oblasti rozvoje venkova**. Prvně zmíněnou část kapitoly o zemědělských otázkách ČR uzavřela v roce 2002. Ve veterinární oblasti ČR projednala například problematiku ohledně zacházení s odpady živočišného původu, ochrany zvířat proti týrání nebo obchodování s živými zvířaty a živočišnými produkty. Jednání ve fytosanitární oblasti se pak týkala například ochrany rostlin či rostlinných produktů před škodlivými organismy, kvality osiv a rostlin či registrace prostředků na ochranu rostlin. V souvislosti s výskytem nemocí zvířat jako BSE či slintavka a kulhavka začala EU klást větší důraz na

³⁵ Strukturální, regionální, environmentální a venkovská politika EU.

monitoring všech zemí (včetně kandidátských) ve veterinární a fytosanitární oblasti zaměřující se zejména na kvalitu a bezpečnost potravin (eAgri, 2003a). Pro podniky, které nestačily do přistoupení ČR k Unii zajistit výrobu dle přísných unijních hygienických a bezpečnostních norem nebo pravidel pro zdraví a pohodu zvířat, česká strana vyjednala **dvě přechodná období**. Jednalo se o:

- přechodné období pro 52 podniků zpracovatelského průmyslu³⁶ na plnění veterinárních a hygienických podmínek do **konce roku 2006**,
- přechodné období pro 9 podniků s klecovými chovy nosnic na plnění podmínek evropské legislativy týkající se výšky klecí do **konce roku 2009** (Had, Stach a Urban, 2006).

S oblastí zemědělství zčásti souviselo rovněž přechodné období na nabývání zemědělské půdy a lesů pro osoby, jež nemají trvalý pobyt na území ČR. Toto přechodné období v délce sedmi let ČR vyjednala v rámci kapitoly upravující volný pohyb kapitálu. Jednání ve druhé části kapitoly o zemědělství pak byla zaměřena na několik klíčových oblastí, mezi něž patřila například prezentace schopnosti ČR úspěšně zvládnout skrze národní platební agentury administraci a absorpci finančních prostředků plynoucích z EU, především pak prostřednictvím záruční a orientační sekce EAGGF (eAgri, 2003a). Co se týče systému **přímých plateb**, ČR³⁷ nedostávala po vstupu do EU stejnou výši přímých plateb jako země bývalé „patnáctky“. Na druhou stranu však byla ČR dána možnost dorovnávat výši přímých plateb v rámci **národních doplňkových plateb** (tzv. Top-Up). Výši přímých plateb a národních doplňkových plateb na léta 2004 - 2013 zobrazuje tabulka 3.3.

Tab. 3.3 Podíl přímých a doplňkových plateb v ČR v letech 2004 – 2013 (%)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Přímé platby z rozpočtu EU jako podíl přímých plateb EU-15	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
Doplňkové platby z vlastních zdrojů	30	30	30	30	30	30	30	20	10	0

Zdroj: EEA (2004), vlastní zpracování

Jak je patrné z tabulky 3.3, v rámci přístupové smlouvy byl dohodnut systém postupného navyšování přímých podpor (tzv. *phasing in*). Startovací výše přímých plateb v roce 2004 byla stanovena na úrovni 25 % přímých plateb poskytovaných zemědělcům

³⁶ Například jatka a podniky masného průmyslu.

³⁷ Stejně jako ostatní státy střední a východní Evropy přistoupivší v roce 2004.

v zemích EU-15 s tím, že bylo dohodnuto jejich pravidelné navyšování o 5 % ročně do roku 2007 a následně o 10 % ročně až do dosažení 100% úrovně přímých plateb zemí EU-15 v roce 2013³⁸. Z tabulky 3.3 je dále zřejmé, že do roku 2010 ČR vyjednala možnost dorovnávat tyto platby z vlastních zdrojů o maximálně 30 % unijní sazby. V letech 2011 a 2012 pak v rámci postupného zvyšování přímých plateb mohly být dorovnány přímé platby formou plateb Top-Up již jen do výše 20 %, resp. 10 %. Dále ČR vyjednala značný objem finančních prostředků z unijních zdrojů na **rozvoj venkova**. Pro období 2004 - 2006 byla ČR na opatření v této oblasti přidělena částka ve výši 480 mil. EUR³⁹. Přidělení této sumy bylo ovšem podmíněno spolufinancováním ze strany ČR v rozsahu nejméně 120 mil. EUR. V přepočtu na koruny ČR získala ze zdrojů EU na rozvoj venkova na léta 2004 až 2006 celkem 14,4 mld. Kč, tj. ročně 4,8 mld. Kč. Roční suma prostředků poskytnutých EU na tuto oblast byla tak téměř dvojnásobně vyšší než národní prostředky vynakládané v období před vstupem do EU (Had, Stach a Urban, 2006). Intenzivní jednání byla vedena o **produkčních kvótách** pro jednotlivé komodity. Česká vláda při nich dosáhla značného úspěchu, především pak při jednáních o výši produkčních kvót pro mléko a cukr. České vládě se rovněž podařilo vyjednat takové kvóty, které reflektovaly úroveň agrární produkce v ČR v roce 2001. Tyto vyjednané kvóty byly navíc ve většině případů na vyšší úrovni, než jaká byla původně navržena ze strany EU (Novák, Kadidlová a Buňka, 2006). Přehled vyjednaných produkčních kvót pro jednotlivé komodity včetně porovnání jejich výše se stavem zemědělské produkce v roce 2001 lze nalézt v příloze 2.

Za úspěch lze považovat také skutečnost, že pro českobudějovická piva, konkrétně pro názvy piv Českobudějovické pivo, Budějovické pivo a Budějovický měšťanský var, se české vládě podařilo dojednat **ochranu zeměpisných označení** v EU. Co se týče **pěstování vína**, přistoupila ČR na návrh EU na rozdělení svého území do dvou vinařských zón, které se liší požadavky na minimální cukernatost hroznů a minimální obsah alkoholu v konečném výrobku. Čechy byly zařazeny do tzv. pěstitelské zóny A⁴⁰ a Morava do tzv. pěstitelské zóny B⁴¹, přičemž byla vyjednána **výjimka** z povinnosti destilovat vedlejší produkty výroby vína v zóně B. Zároveň vláda ČR vyjednala i **nová práva na výsadbu vinic** určených k pěstování kvalitních odrůd ve výši 2 % z celkové výměry vinic existujících k datu vstupu do EU. ČR

³⁸ Pokud jde o přímé platby na škrobové brambory, ČR je mohla po celou dobu postupného zavádění přímých plateb dorovnávat až na 100 % unijní výše.

³⁹ Původně navrhovaný objem finančních prostředků ze strany EU byl 380 mil. EUR.

⁴⁰ „Severní“ pěstitelská zóna v rámci EU, v níž se nachází například většina území Německa nebo země Beneluxu.

⁴¹ „Střední“ zóna pěstování vinné révy v EU, do které vyjma moravské pěstitelské oblasti spadají také například vinařské oblasti severní Francie, Rakouska, Slovenska a Slovinska.

získala také výjimku pro označení tuzemské **slivovice**, která je vyráběna smísením čistého ovocného destilátu s lihem. Vzhledem k tomu, že pravidla EU považují za slivovici pouze ovocný destilát, nebylo by bez udělení této výjimky možné takto vyrobený destilát na unijním trhu označovat jako slivovici. V neposlední řadě byla při jednáních o zemědělských otázkách dohodnuta i tzv. **ochranná klauzule**, jejímž prostřednictvím lze chránit tuzemský agrární trh před zvýšenými dovozy. Na základě zavedení této klauzule lze uplatnit časově ohraničené omezení dovozu daného výrobku a tím zajistit dočasnou ochranu tuzemských zemědělců (eAgri, 2003a).

3.1.5 Nástroje předvstupní pomoci EU v ČR

Cílem předvstupních nástrojů je napomoci zemím ucházejícím se o členství v EU při řešení konkrétních úkolů, jež jsou spojené s plněním podmínek pro vstup do tohoto integračního celku. V ČR byly zaměřeny zejména na vytvoření podmínek pro co nejrychlejší a nejefektivnější čerpání finančních prostředků z evropských fondů po jejím přistoupení k Unii. Předvstupní pomoc EU pro ČR byla realizována prostřednictvím tří programů – **PHARE**⁴² (*Poland and Hungary Aid for Reconstruction of the Economies*), **ISPA**⁴³ (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) a **SAPARD** (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*), přičemž pro sektor zemědělství byl nejvýznamnějším nástrojem předvstupní pomoci poslední z trojice zmíněných programů (CRR, 2010).

SAPARD nebo-li *Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova* napomáhal ČR a ostatním uchazečským zemím s implementací unijního práva v oblasti SZP EU, strukturálních změn v jednotlivých zemědělských sektorech a také venkova. Tento předvstupní nástroj byl v ČR realizován prostřednictvím *Plánu rozvoje zemědělství a venkova ČR na období 2000 – 2006*⁴⁴ (tzv. Plán SAPARD), který Evropská komise schválila v říjnu 2000 (Europeum, 2002). Na základě strategie rozvoje zemědělství a venkovských oblastí byly pro program SAPARD vytýčeny tři priority – **zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství, trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí a příprava podmínek pro plné využití programu**. V rámci těchto vyjmenovaných priorit pak bylo definováno celkem devět opatření, jejichž výčet je uveden v příloze 3. ČR byla povinna zabezpečit dostatek finančních prostředků na spolufinancování programu z národního rozpočtu. Pokud se jednalo o projekty

⁴² Byl zaměřen zejména na projekty přípravy institucí veřejné správy na vstup do EU.

⁴³ Byl zaměřen na financování velkých projektů v oblasti životního prostředí.

⁴⁴ Plán připravilo Ministerstvo pro místní rozvoj v úzké spolupráci s Ministerstvem zemědělství, vysokými školami, výzkumnými ústavy, Českým statistickým úřadem a dalšími institucemi.

generující zisk, podíl spolufinancování českou stranou činil 12,5 %, žadatel byl povinen uhradit 50 % z vlastních zdrojů a zbylých 37,5 % bylo financováno z unijních prostředků. U projektů nevytvářejících zisk činila míra spolufinancování z národních zdrojů 25 % a zbývajících 75 % tvořily evropské prostředky⁴⁵ (Zemědělec, 2001). Důležitou podmínkou pro zahájení tohoto programu v ČR byla také akreditace implementační agentury SAPARD u Evropské komise. Stalo se tak v dubnu roku 2002, kdy zároveň tato agentura vyhlásila první kolo příjmu žádostí o finanční podporu z programu SAPARD. Proces příjmu žádostí byl pak ukončen k datu **31. prosince 2003**, tj. v nejzazším možném termínu, neboť rok 2004 byl rokem přistoupení ČR k EU a nástupem nového programu, a to *operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství* (SZIF, 2013a). Následující tabulka 3.4 dokumentuje rozdělení schválených dotací pro jednotlivé priority programu SAPARD na období let 2000 až 2003.

Tab. 3.4 Přehled alokací dle priorit programu SAPARD (Kč)

Název priority	Veřejné prostředky	Z toho EU	Podíl na celkové alokaci (%)
1. Zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství	2 461 797 748	1 858 394 122	63,21
2. Trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí	1 402 900 400	1 066 526 242	36,02
3. Příprava podmínek pro plné využití programu	30 112 716	23 113 166	0,77
Celkem	3 894 810 864	2 948 033 530	100

Zdroj: eAgri (2009a), vlastní zpracování

Jak lze vyčíst z tabulky 3.4, na období 2000 – 2003 byly schváleny alokace finančních prostředků v objemu **3,9 mld. Kč**, z toho EU poskytla sumu ve výši 2,9 mld. Kč. Peněžní prostředky byly v rámci programu SAPARD rozdělovány v **poměru 2:1 mezi projekty v sektoru zemědělství a rozvoje venkova**, kdy agrární sektor získával ročně částku v přibližné výši 540 mil. Kč a na rozvoj venkova putoval ročně finanční obnos v hodnotě 270 mil. Kč (Euroskop, 2006). Proplácení dotací na projekty předvstupního programu SAPARD bylo ukončeno k **30. listopadu 2005**, kdy došlo k vyčerpání celé částky přidělené na léta 2000 až 2003. Celkem bylo z finančních prostředků tohoto programu proplaceno 1 495 projektů, přičemž největší objem financí ČR vyčerpala na opatření „*Obnova a rozvoj vesnic a venkovské infrastruktury*“. Konkrétně bylo na projekty v rámci tohoto opatření

⁴⁵ V některých specifických případech činila míra spolufinancování ze strany EU až 100 % (např. u opatření technické podpory).

vynaloženo 25 % celkových plateb programu (SZIF, 2006a). Dá se říci, že program SAPARD splnil svou roli. Významným způsobem pomohl překlenout období příprav ČR jakožto kandidátské země na čerpání dotací z fondů EU a usnadnil jí vstup a napojení do evropských struktur. Tento program přispěl zejména k posílení konkurenceschopnosti prvovýroby a zpracovatelského odvětví, zvýšení kvality zemědělských a potravinářských produktů a dokončení restrukturalizace zemědělských a zpracovatelských podniků.

3.2 České zemědělství po vstupu do EU v období 2004 – 2006

Dne 1. května 2004 se ČR zařadila mezi právoplatné členy EU. Vstup do EU se stal další významnou etapou v rozvoji českého zemědělství, neboť od tohoto okamžiku se ČR nacházela v prostředí jednotného trhu Unie a SZP. Základní podmínky českého zemědělství v prostředí EU vycházely ze Smlouvy o přistoupení ČR k EU, z definitivní verze reformy SZP přijaté na summitu EU v roce 2003 a z dalších opatření EU vztahujících se k životnímu prostředí, bezpečnosti potravin apod. Nutno zmínit, že **po vstupu ČR do EU došlo k významnému nárůstu objemu finančních prostředků do českého zemědělství**, což ostatně dokládá i níže uvedená tabulka 3.5.

Tab. 3.5 Výše dotací v českém zemědělství v letech 2001 - 2006 (mil. Kč)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Dotace celkem	13 051	9 425	11 102	14 142	20 860	24 836

Zdroj: Agroserver (2013), vlastní zpracování

Vyjádřeno konkrétními čísly, v roce 2005 došlo ve srovnání s obdobím let 2001 až 2003 k takřka dvojnásobnému zvýšení finančních podpor zemědělským podnikům, a to ze zhruba 11,1 mld. Kč na cca 20,9 mld. Kč. Strukturu základních dotačních nástrojů v českém zemědělském sektoru po přistoupení ČR k EU v období let 2004 až 2006 posléze uvádí tabulka 3.6.

Tab. 3.6 Systém podpor v ČR v období 2004 - 2006

Podpora zemědělství po vstupu ČR do EU				
1.	2.	3.	4.	5.
Přímé platby (SAPS) + doplňkové přímé platby (Top-Up)	Tržní opatření	Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (OP RVMZ)	Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP)	Národní podpora (State Aid)

Zdroj: Malý et al (2004), vlastní zpracování

3.2.1 Přímé platby

Přímé platby náleží k nejvýznamnější složce finančních podpor, které jsou poskytovány českému agrárnímu sektoru po vstupu do EU. Od roku 2004 ČR aplikuje pro čerpání prostředků z evropských zdrojů zjednodušený systém přímých plateb plně oddělených od produkce, tzv. **režim jednotné platby na plochu** (SAPS - *Single Area Payment Scheme*), který může využívat až do roku 2020 (eAgri, 2015a). O platbu SAPS může žádat fyzická nebo právnická osoba obhospodařující zemědělskou půdu, která je na ni vedena v **Evidenci využití zemědělské půdy podle užívatelských vztahů** (LPIS – *Land Parcel Identification System*). V rámci SAPS lze žádat o poskytnutí dotace na různé zemědělské kultury (např. na ornou půdu, travní porost, vinice, chmelnice, ovocný sad či jinou kulturu, která je vedena v systému LPIS), přičemž výše podpory nezávisí na konkrétním druhu kultury. Základní podmínkou pro obdržení finanční podpory je však dodržení **minimální výměry**, která činí **nejméně 1 ha zemědělské půdy**. Zároveň zemědělská půda, oprávněná k platbě SAPS, musí být obhospodařována v souladu s podmínkami **cross-compliance** (SZIF, 2006b). Tabulka 3.7 ukazuje objem prostředků, jež byl vyčleněn na výplatu přímých plateb v letech 2004 – 2006.

Tab. 3.7 Finanční limity pro přímé platby v období 2004 – 2006 (mld. Kč)

Bilance v mld. Kč/rok	2004	2005	2006	Σ 2004 - 2006
z EU	5,6	7,1	8,9	21,6
z rozpočtu ČR	7,6	8,2	9,4	25,2
celkem	13,3	15,3	18,3	46,9

Zdroj: Pělucha et al (2006), vlastní zpracování

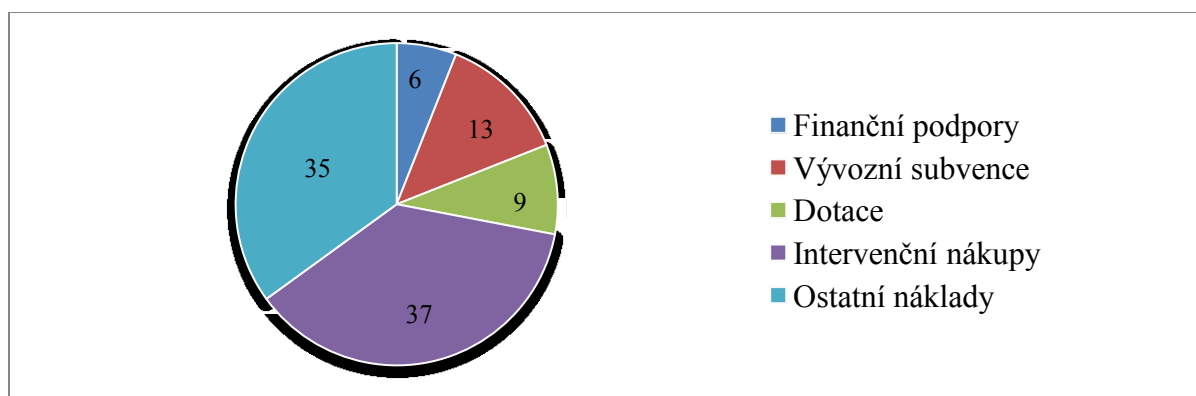
Jak již bylo dříve zmíněno, úroveň podpory českého agrárního sektoru byla po vstupu ČR do EU nižší ve srovnání se státy EU-15. V prvním roce členství ČR obdržela pouze 25 % přímých plateb poskytovaných v EU-15 s tím, že do roku 2006 byly každoročně navyšovány

o 5 %. Jak lze vyčíst z tabulky 3.7, v absolutních číslech byla z unijního rozpočtu na přímé platby v období 2004 – 2006 alokována částka ve výši **21,6 mld. Kč**. ČR bylo povoleno tento nepoměr dorovnávat o tzv. **doplňkové platby** z vlastních zdrojů, a to až na úroveň 55, 60 a 65 % plné výše přímé platby v letech 2004 – 2006. Na zmíněné časové rozmezí let, jak je vidno také z tabulky 3.7, ČR uvolnila na doplňkové platby ze svého rozpočtu sumu v objemu **25,2 mld. Kč**. Pro tento druh plateb byly vybírány komodity, jež byly systémem SAPS nejvíce znevýhodněny. Jednalo se například o doplňkové platby na pěstování lnu na vlákno, chmele a vybraných plodin na orné půdě, ale i na chov přežvýkavců⁴⁶. Podmínky pro přiznání těchto plateb byly totožné s podmínkami pro poskytnutí plateb SAPS, avšak nebyla-li žadateli přiznána dotace SAPS, neměl nárok ani na doplňkovou platbu z národních zdrojů (SZIF, 2006b).

3.2.2 Tržní opatření

Dalším významným okruhem podpor v prostředí EU jsou tržní opatření STO, která řeší výkyvy nabídky a poptávky na trhu a zajišťují subjektům působícím v zemědělském sektoru větší jistotu a stabilitu v podnikání. Realizaci těchto opatření v ČR zajišťuje SZIF. Mezi tržní opatření, která uskutečňuje SZIF v rámci SZP, patří především intervenční nákupy vybraných zemědělských komodit, prodeje a převody intervenčně nakoupených zemědělských komodit, soukromé skladování, tarifní opatření v rámci agrárního zahraničního obchodu EU, produkční kvóty, vývozní a dovozní licence, vývozní dotace či uplatňování systému záruk pro zemědělské produkty (eAgri, 2004a). Graf 3.1 zobrazuje podíl jednotlivých druhů operací STO na celkových výdajích realizovaných SZIF v rámci STO v období 2004 – 2006.

Graf 3.1 Struktura výdajů SZIF dle jednotlivých opatření STO v období 2004 – 2006 (%)

Zdroj: NKÚ (2008), vlastní zpracování

⁴⁶ Chov skotu, ovcí, popřípadě koz.

V období let 2004 až 2006 bylo prostřednictvím SZIF vyplaceno na tržní opatření v rámci STO více než **21,2 mld. Kč** (NKÚ, 2008). Jak ilustruje graf 3.1, největší objem finančních prostředků (tj. 37 % celkové vyplacené sumy peněz) byl použit v rámci intervenčních nákupů. Rovněž většina prostředků vykazovaných jako ostatní náklady představují splátky úvěrů na tyto nákupy. Co se týče vývozních subvencí a dotací, jejich podíl na celkových výdajích provedených SZIF v rámci STO se během období 2004 – 2006 postupně snižoval, zatímco výdaje na ostatní náklady se zvyšovaly.

3.2.3 Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství

Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (dále jen OP Zemědělství) navázal po vstupu ČR do EU na opatření předvstupního programu SAPARD a byl finančně realizován z orientační části EAGGF a z Finančního nástroje na podporu rybolovu (FIFG – *Financial Instrument for Fisheries Guidance*). **Účelem** jeho zpracování byla podpora zemědělské prvovýroby a zpracování zemědělských výrobků, podpora lesního a vodního hospodářství a zajištění trvale udržitelného polyfunkčního rozvoje venkova. **Cílem** tohoto programu, který byl zpracován na období 2004 – 2006, byla podpora trvale udržitelného hospodářského růstu i růstu kvality života obyvatel, která byla založena především na:

- posilování konkurenceschopnosti zemědělského sektoru,
- zajištění zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů,
- snižování rozdílů v sociálních podmínkách,
- zachování kulturnosti krajiny,
- ochraně a zlepšování kvality životního prostředí (eAgri, 2005a).

Pro naplnění výše uvedeného cíle OP Zemědělství byly vymezeny **tři priority**, které byly dále rozděleny na opatření a podopatření. První priorita s názvem „**Podpora zemědělství, zpracování zemědělských produktů a lesní hospodářství**“ byla zaměřena na zajištění větší konkurenceschopnosti českého zemědělství a adaptaci na podmínky unijního trhu, dále na zvýšení produktivity práce, zvýšení přidané hodnoty a kvality zemědělských výrobků a tím i zvýšení příjmů českých zemědělců. Jejím cílem byla rovněž eliminace negativních vlivů zemědělské výroby na životní prostředí a ochrana vod a půdy před znečištěním ze zemědělských zdrojů. Určitý objem finančních prostředků byl v rámci této priority vyčleněn i na zlepšení zpracování zemědělských výrobků, tj. zejména na zřizování a modernizaci technologií s vyšším stupněm zpracování a stejně tak na zlepšení marketingu

zemědělských výrobků. Neméně důležitá byla i podpora zavádění nových technologických postupů pro zpracování lesních produktů, obnova lesních porostů po kalamitách a zlepšení a udržování ekologické stability chráněných lesů (SZIF, 2013b). Druhá priorita nazvaná „**Rozvoj venkova, rybářství a odborné vzdělávání**“ byla zaměřena na uspořádání vlastnických práv k pozemkům, prostorové a funkční úpravy pozemků, jejich zpřístupnění a reálné vytyčení, dále také na odstraňování škod způsobených záplavami a budování nových nebo úprava stávajících zařízení sloužících pro akumulaci vody v krajině. Byla orientována rovněž na vzdělávání subjektů působících v resortu zemědělství za účelem podpory konkurenceschopnosti jejich podnikání. V neposlední řadě byla zaměřena na podporu zpracování ryb a marketingu výrobků z ryb, chovu vodních živočichů a činností prováděných odborníky v rybářství (SZIF, 2013c). Třetí priorita označovaná jako „**Technická pomoc**“ byla zaměřena na poskytování technické asistence v rámci realizace OP Zemědělství s cílem přispět k efektivnímu řízení operačního programu, jeho propagaci a hodnocení programu jako celku i jednotlivých projektů (SZIF, 2013d). Alokaci OP Zemědělství a její členění na jednotlivé priority a opatření zachycuje tabulka 3.8.

Tab. 3.8 Finanční alokace na OP Zemědělství v období 2004 – 2006 (mil. EUR)

Priority/opatření	EU	ČR	Celkem
1. Podpora zemědělství, zpracování zem. produktů a lesní hospodářství	97,5	53,7	151,1
1.1 Investice do zemědělského majetku	78,4	46,0	124,5
1.2 Zlepšení zpracování zem. výrobků a jejich marketing	10,0	4,3	14,3
1.3 Lesní hospodářství	9,1	3,3	12,4
2. Rozvoj venkova, rybářství a odborného vzdělávání	73,4	22,0	95,4
2.1 Posílení přizpůsobivosti a rozvoj venkovských oblastí	65,3	18,7	84,0
2.2 Odborné vzdělávání	1,1	0,4	1,5
2.3 Rybářství	7,0	3,0	9,9
3. Technická pomoc	3,0	1,0	4,0
Celkem	173,9	76,7	250,6

Zdroj: EU Office (2004), vlastní zpracování

Z tabulky 3.8 lze zjistit, že celková alokace OP Zemědělství na období 2004 – 2006 byla stanovena ve výši **250,6 mil. EUR**, z toho 173,9 mil. EUR tvořily finanční prostředky z EAGGF a FIG a zbývající částka ve výši 76,7 mil. EUR byla uvolněna ze státního rozpočtu. Lze si rovněž povšimnout, že zhruba polovina všech prostředků (124,5 mil. EUR) směřovala na opatření „*Investice do zemědělského majetku*“, značné množství prostředků (84 mil. EUR) bylo ovšem věnováno také na opatření „*Posílení přizpůsobivosti a rozvoj*

venkovských oblastí“. Finanční plán OP Zemědělství obsahoval finanční alokaci pro roky 2004, 2005 a 2006, přičemž čerpání finančních prostředků muselo být na základě pravidla $n+2$ ⁴⁷ ukončeno nejpozději do **31. 12. 2008**. K tomuto dni bylo z evropských prostředků vyčerpáno

146,8 mil. EUR, což představovalo **84,42 %** alokace přidělené ČR v rámci OP Zemědělství z EAGGF a FIG v období 2004 – 2006. S ohledem na hospodářskou krizi, která během roku 2008 zasáhla EU, se Evropská komise rozhodla umožnit prodloužení konečného termínu pro čerpání finančních prostředků z evropských fondů o šest měsíců, tj. z 31. 12. 2008 na 30. 6. 2009. ČR této možnosti využila a podala Evropské komisi žádost o prodloužení doby čerpání u všech operačních programů⁴⁸, avšak s výjimkou OP Zemědělství. ČR nezahrnula OP Zemědělství do žádosti z toho důvodu, že u tohoto programu sice zbývalo ke konci roku vyčerpat 15,58 % alokace, ale při započtení prostředků připravených k 31. 12. 2008 k certifikaci a následnému proplacení ze strany Evropské komise představovaly nevyčerpané zdroje pouze 3,63 % alokace (NKÚ, 2009).

3.2.4 Horizontální plán rozvoje venkova

Dalším důležitým dokumentem byl Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP – *Horizontal Rural Development Plan*) vypracovaný k poskytování podpor českému zemědělství a venkovskému prostoru, které byly financovány prostřednictvím záruční sekce EAGGF. Mezi cíle HRDP patřily zejména:

- ochrana a podpora vysoké hodnoty přírody a udržitelného zemědělství, které dodržuje požadavky na ochranu životního prostředí,
- zachování a podpora zemědělských systémů s nízkými vstupními náklady,
- ochrana a zlepšování stavu životního prostředí, hygienických podmínek a podmínek zajišťujících spokojenou existenci zvířat,
- zachování a posílení životaschopných sociálních struktur ve venkovských oblastech (eAgri, 2005b).

Výše zmíněné cíle by se daly shrnout pod jeden hlavní cíl, a to **trvale udržitelný rozvoj zemědělství, venkova a jeho přírodních zdrojů**, k jehož dosažení bylo schváleno celkem **šest opatření**, jimiž byly *předčasné ukončení zemědělské činnosti, méně příznivé oblasti a oblasti s environmentálními omezeními, agroenvironmentální opatření, lesnictví, zakládání skupin výrobců a technická pomoc*. **Prvně jmenované opatření** umožňovalo starším

⁴⁷ Podle pravidla $n+2$ musela být alokace pro n -tý rok vyčerpána v následujících dvou kalendářních letech.

⁴⁸ Společný regionální OP, OP Průmysl a podnikání, OP Rozvoj lidských zdrojů a OP Infrastruktura.

zemědělcům po dosažení věku 55 let ukončit aktivní zemědělské hospodaření a skrze poskytované podpory jim zajistit přiměřený příjem a důstojné životní podmínky. **Druhé opatření** bylo zaměřeno na podporu zemědělců hospodařících v méně příznivých oblastech za ztížených podmínek s cílem přispět ke stabilizaci venkovské populace v těchto oblastech a pomoci zabezpečit pro zemědělce odpovídající příjmy. Cílem **třetího opatření** z výše uvedeného výčtu bylo zejména zamezení zrychleného odtoku vody z krajiny, snížení eroze půdy, podpora ekologické stability krajiny a zachování a zvýšení přírodní rozmanitosti na zemědělsky využívané půdě. V pořadí **čtvrté opatření** bylo zaměřeno na trvalé snížení rozlohy zemědělsky obdělávaných půd nevhodných pro zemědělské využití, posílení biodiverzity krajiny rozšířením lesních ploch, posílení dimenze trvale udržitelného rozvoje venkova a venkovského prostoru, změnu struktury zemědělských farem za účelem zajištění jiných příjmů cestou diverzifikace jejich aktivit a zlepšení ekologické rovnováhy venkovského prostoru. Cílem **pátého opatření** HRDP bylo vytvořit podmínky pro skupiny zemědělských producentů tak, aby byly konkurenceschopné na unijním trhu, dále zakládání skupin zemědělských producentů za účelem společného odbytu základních zemědělských produktů a přizpůsobení produktů těchto skupin producentů tržním požadavkům velkoobchodních výkupců a zpracovatelů. **Poslední opatření** v rámci HRDP pak plnilo tutéž úlohu jako stejnojmenné opatření v rámci OP Zemědělství (eAgri, 2005b). Alokované finanční prostředky na jednotlivá opatření HRDP podchycuje tabulka 3.9.

Tab. 3.9 Finanční alokace na HRDP v období 2004 – 2006 (mil. EUR)

Opatření	EU	ČR	Celkem
1. Předčasné ukončení zemědělské činnosti	7,1	1,8	8,9
2. Méně příznivé oblasti a oblasti s environmentálními omezeními	243,7	60,9	304,7
3. Agroenvironmentální opatření	268,0	67,0	335,0
4. Lesnictví	16,5	4,1	20,6
5. Zakládání skupin výrobců	4,6	1,2	5,8
6. Technická pomoc	2,8	0,7	3,5
Celkem	542,8	135,7	678,5

Zdroj: EU Office (2004), vlastní zpracování

Jak uvádí tabulka 3.9, celková alokace na realizaci HRDP v období 2004 – 2006 byla vyčíslena na **678,5 mil. EUR**. Příspěvek ze záruční sekce EAGGF činil 80 % a ze státního rozpočtu 20 % celkové sumy prostředků alokovaných na HRDP. Vyjádřeno absolutními čísly, EU vyhradila ze svého rozpočtu na realizaci dílčích opatření HRDP finanční částku ve výši 542,8 mil. EUR a ČR uvolnila zbývajícím objem v hodnotě 135,7 mil. EUR. Z pohledu do

tabulky 3.9 je dále zřejmé, že nejvíce finančních prostředků (304,7 mil. EUR) bylo vynaloženo na „*Agroenvironmentální opatření*“, poměrně rozsáhlá částka (304,7 mil. EUR) byla však přidělena také na „*Méně příznivé oblasti a oblasti s environmentálními omezeními*“. Čerpání prostředků bylo umožněno (v souladu s pravidlem n+2) do konce roku 2008. Poslední finance byly z HRDP vyplaceny na **konci března 2008**. ČR tím prostředky přidělené ze strany EU na HRDP pro období let 2004 až 2006 vyčerpala v maximální možné míře. Od 28. března 2008 byly podpory na zbývající oprávněné nároky vypláceny prostřednictvím Programu rozvoje venkova, který na HRDP rámcově navázal a jehož pravidla připouštěla možnost takovýchto plateb (NKÚ, 2010).

3.2.5 Národní podpory

Nad rámec uvedených podpor bylo ČR umožněno uplatňovat také národní podpory, tedy podpory hrazené výlučně z národních zdrojů. Národní podpory jsou účelové programy, které slouží k podpoře restrukturalizace a posílení konkurenceschopnosti zemědělského sektoru ČR. Některé z nich byly po přistoupení ČR k EU zrušeny a zachovány byly jen programy kompatibilní s evropským právním řádem. Národní podpory jsou poskytovány buď přímo zemědělským podnikům, nebo prostřednictvím tzv. obecných služeb zemědělství⁴⁹. Mezi tyto podpory se řadí zejména dotační programy poskytované na základě „Zásad“ podle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů. Zásady, kterými se vymezují podmínky pro poskytování dotací, jsou vydávány každoročně Ministerstvem zemědělství ČR v návaznosti na schválený rozpočet. Národní podpory mohou mít podobu dotace některých materiálových vstupů do zemědělství (např. „zelená nafta“) nebo finančních vstupů do zemědělství (např. podpory PGRLF⁵⁰). Dále se může jednat o podpory na obnovování trvalých kultur (chmelnic, vinic, sadů) či o podpory na některé specifické komodity (včely, mák apod.). V každém případě jsou tyto podpory umožněny pouze za podmínky jejich projednání a schválení Evropskou komisí a jejich zařazení do registru povolených národních podpor v členských státech EU. Při jejich schvalování Komise posuzuje zejména míru, do jaké mohou tyto podpory ovlivnit a narušit spravedlivé a rovné podmínky hospodářské soutěže v obchodě mezi členskými státy EU (eAgri, 2003b).

⁴⁹ Např. podpora zemědělského výzkumu, propagace domácích potravinářských produktů apod.

⁵⁰ Minimálně v rozsahu smluvně daných závazků PGRLF vůči zemědělským podnikům z období před vstupem ČR do EU.

4 Analýza stavu českého zemědělství v období 2007-2013 a jeho vývoje v letech 2014-2020

Dne 1. ledna 2007 odstartovalo nové sedmileté programovací období EU. ČR do něj vstupovala již s určitou zkušeností z předchozích tří let členství v tomto integračním seskupení. Předmětem následující části práce je charakteristika jednotlivých kategorií podpor, jež v tomto období směřovaly do českého agrárního sektoru a dále hodnocení současného stavu a vývojových tendencí tohoto odvětví. Kapitola je poté zakončena popisem programovacího období 2014 - 2020, v jehož rámci jsou představeny hlavní změny v porovnání s lety 2007 - 2013.

4.1 České zemědělství v období 2007 – 2013

V období let 2007 až 2013 plynuly z evropského rozpočtu (za účasti státního rozpočtu na spolufinancování) do českého zemědělského sektoru následující kategorie finančních podpor:

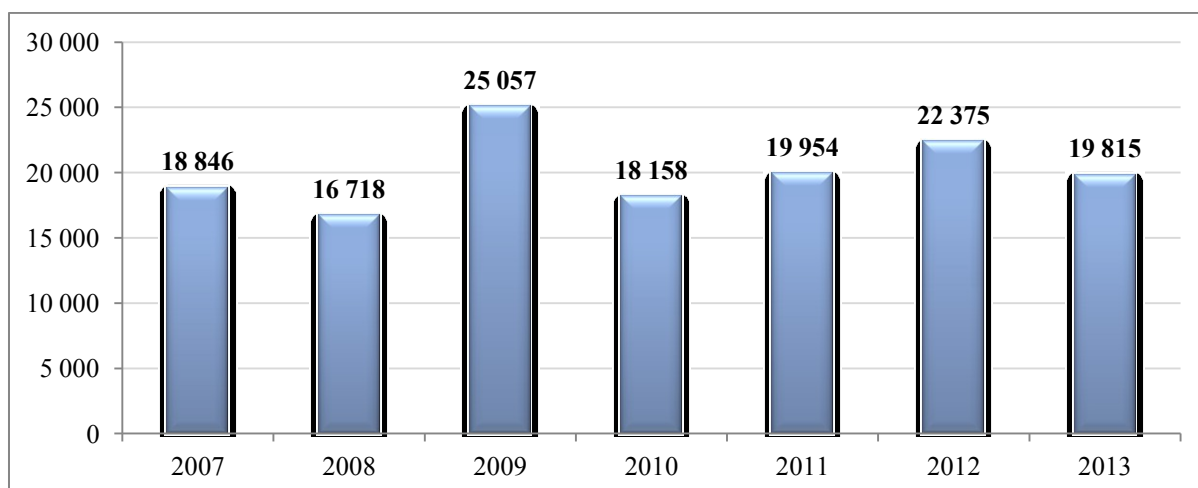
- **přímé platby,**
- **dotace v rámci STO,**
- **dotace na Program rozvoje venkova.**

Jak bylo uvedeno již dříve, v roce 2007, kdy EU otevřela nové sedmileté období, došlo ke zřízení dvou nových zemědělských fondů: *Evropského zemědělského záručního fondu* poskytujícího zejména přímé platby a dotace v rámci STO a *Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova*, z něhož je spolufinancován Program rozvoje venkova. Charakteristiku výše uvedených podpor včetně objemu finančních prostředků vyplacených v rámci těchto podpor v období let 2007 až 2013 posléze uvádí následující podkapitoly.

4.1.1 Přímé platby

Jak již bylo v textu dříve zmíněno, přímé platby jsou s ohledem na výši vyplacených finančních prostředků nejvýznamnější kategorií podpor plynoucích do českého zemědělství. Jejich účelem je garantovat subjektům působícím v zemědělství určitou výši příjmu v závislosti na velikosti obhospodařované zemědělské půdy. Vývoj celkového objemu prostředků vyplacených na přímé platby v období let 2007 až 2013 dokumentuje níže zobrazený graf 4.1.

Graf 4.1 Finanční prostředky vyplacené na přímé platby v letech 2007 – 2013 (v mil. Kč)

Zdroj: Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013, vlastní zpracování

V uvedeném časovém rozmezí let byla na tyto platby vynaložena částka v celkové výši bezmála **141 mld. Kč**, z níž přibližně 111 mld. Kč tvořily prostředky z rozpočtu EU. Relativní váha unijních prostředků na celkové vyplacené sumě tudíž činila cca 79 % a zbývajících podíl představovaly národní prostředky, jimiž ČR hradila výhradně platby Top-Up, od roku 2013 nazývané jako *tzv. přechodné vnitrostátní podpory (PVP)* (SZIF, 2013e). Jak ukazuje graf 4.1, nejvyšší výdaje na přímé platby byly zaznamenány v roce 2009 (tj. cca 25 mld. Kč). V následujícím roce pak došlo k největšímu meziročnímu poklesu výdajů na tyto platby (o téměř 28 %), což bylo dáno zejména výrazně nižším objemem vyplacených plateb Top-Up⁵¹. Od roku 2011 se v objemu vynaložených prostředků projevoval rostoucí trend, který byl mírně narušen v posledně sledovaném roce, v němž se výdaje na přímé platby meziročně snížily o 2,56 mld. Kč. V období let 2007 až 2013 mezi přímé platby hrazené ze zdrojů EU náležely **SAPS, oddělená platba za cukr (SSP – Separate Sugar Payment), oddělená platba za rajčata (STP – Separate Tomato Payment), platba pro pěstování energetických plodin a zvláštní podpory na citlivé sektory** (krávy chované v systému s tržní produkcí mléka, telata masného typu, bahnice, popř. kozy pasené na travních porostech, brambory pro výrobu škrobu a chmel) (Agrární komora ČR, 2013). Rozpis finančních prostředků, které byly vyplaceny na výše vyjmenované platby (se započtením splátek úvěrů na přímé platby) a platby Top-Up za jednotlivá léta sledovaného období, je uveden v příloze 4. Následující tabulka 4.1 pak předkládá sumy peněz, které byly vyplaceny na přímé platby za celé období let 2007 až 2013.

⁵¹ V roce 2010 došlo v porovnání s rokem 2009 k poklesu plateb Top-Up o zhruba 73 % (NKÚ, 2012).

Tab. 4.1 Přehled prostředků vyplacených na přímé platby v letech 2007 - 2013 (v tis. Kč)

Přímé platby	ČR	EU	Celkem
SAPS	0	102 233 170	102 233 170
Top-Up	29 534 614	0	29 534 614
SSP	0	6 421 050	6 421 050
STP	0	51 058	51 058
Energetické plodiny	0	114 107	114 107
Zvláštní podpora	0	2 343 958	2 343 958
Splátka úvěru na přímé platby	0	225 255	225 255
Celkem	29 534 614	111 388 598	140 923 212

Zdroj: Zprávy o finančním řízení prostředků EU v ČR vydané v letech 2009 až 2014, vlastní zpracování

Jak bylo výše uvedeno, v období 2007 - 2013 byla českým žadatelům z evropských zdrojů proplacena částka v přibližné výši 111 mld. Kč, čehož si lze všimnout také při pohledu do tabulky 4.1. Dále si lze povšimnout, že podpora **SAPS** je hlavní platbou přímých plateb hrazenou z evropských prostředků, což dokládá i výše vyplacené sumy (cca 102 mld. Kč) představující takřka **92 %** celkového množství prostředků proplacených z unijní pokladny. Tak jako v období 2004 – 2006 byla žadatelům taktéž v období 2007 – 2013 platba SAPS vyplácena na hektar obhospodařované zemědělské půdy evidované v systému LPIS, stejně tak jim byla přidělována pouze za předpokladu, že dodržovali zásady „podmíněnosti“⁵² zahrnující tři oblasti: veřejné zdraví a zdraví zvířat a rostlin, životní prostředí a dobré životní podmínky zvířat.

SSP se stala součástí systému přímých plateb v roce 2006 a jak demonstruje výše uvedená tabulka 4.1, ve sledovaném období byla pěstitelům cukrové řepy vyplacena suma ve výši cca 6,4 mld. Kč. Podporu v rámci **STP** bylo pěstitelům rajčat umožněno čerpat od roku 2008 a dle tabulky 4.1 jim byla do roku 2013 proplacena částka mírně převyšující hodnotu 51 mil. Kč. Od roku 2007 byla součástí přímých plateb rovněž **platba pro pěstování energetických plodin**. Nicméně žádosti na tuto platbu byly přijímány naposledy v roce 2009 a od následujícího roku se již tato platba neposkytovala (eAgri, 2009b). Ve sledovaném časovém období EU vyplatila na tento druh platby finanční prostředky v celkovém objemu cca 114 mil. Kč. **Zvláštní podpora** byla zemědělcům poskytována od roku 2010 s tím, že byla směřována pouze na krávy chované v systému s tržní produkcí mléka⁵³. Od roku 2012 pak bylo českým zemědělcům umožněno žádat o poskytnutí platby zvláštní podpory nejen na

⁵² V případě jejich neplnění byla žadatelům tato platba snížena nebo zcela odebrána.

⁵³ Sazba byla rozlišena dle podílu tržeb za mléko na celkových zemědělských tržbách podniku.

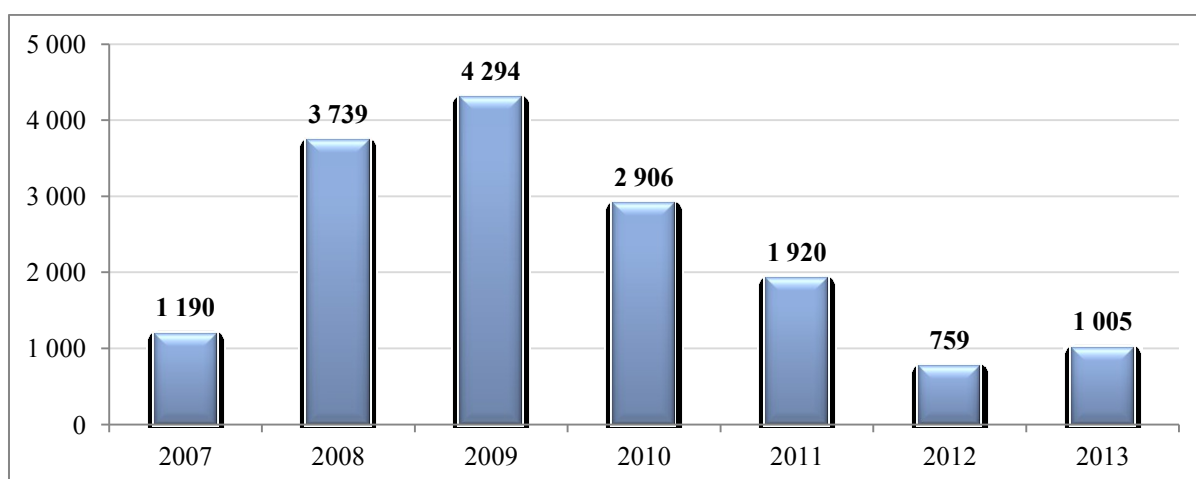
krávy chované pro mléko, ale rovněž na další citlivé sektory, jejichž výčet je uveden výše (eAgri, 2012a). Objem finančních prostředků vyplacených na tento typ podpor ze strany EU, jak je ostatně vidno také z pohledu do tabulky 4.1, dosáhl za období 2007 – 2013 celkové hodnoty cca 777 mil. Kč. Kromě výplaty dosud uvedených plateb byly evropské prostředky v letech 2007 a 2008 vynaloženy také na splátky úvěru na přímé platby, jež činily celkem 225 mil. Kč za oba uvedené roky.

V roce 2007 dosahovala výše přímých plateb v ČR 40% úrovně plateb poskytovaných v zemích přistoupivších do Unie před rokem 2004. V dalších letech pak byly tyto platby postupně navyšovány o 10 % až do dosažení 100% úrovně plateb původních členských zemí EU-15 v roce 2013. Do roku 2012 měla ČR možnost dorovnávat přímé platby ze svých zdrojů formou **plateb Top-Up**, jež byly poskytovány k platbě SAPS. Pro léta 2007 až 2012 bylo v ČR stanoveno dorovnání do výše sazby přímých plateb zemí EU-15 následovně: v období let 2007 až 2010 bylo možno skrze platby Top-Up dorovnávat přímé podpory o maximálně 30 % unijní sazby, v roce 2011 o 20 % a v roce 2012 již jen o 10 %. V posledně zmíněném roce byla poprvé pro přímé platby uplatněna tzv. *modulace*, v jejímž rámci došlo ke snížení příjmu zemědělských subjektů z celkového objemu přímých plateb, o které tyto subjekty požádaly, pokud jejich úhrn přesahoval hodnotu 300 000 EUR. Částka převyšující 300 000 EUR byla posléze snížena o 4 % z hodnoty plateb přesahujících tuto hranici (Agrární komora ČR, 2012). Jak již bylo uvedeno, v roce 2013 došlo v ČR ke změně a namísto o platby Top-Up mohly zemědělské podniky žádat o PVP s tím, že podmínky pro přiznání PVP byly totožné jako v případě platby Top-Up a jejich prostřednictvím mohly podniky získat dotaci na chmel, brambory pro výrobu škrobu, chov ovcí, koz a krav na maso či na zemědělskou půdu (Agrární komora ČR, 2013). Jak uvádí tabulka 4.1, v období 2007 – 2013 bylo v rámci plateb z národních zdrojů vyplaceno zhruba 29,5 mld. Kč.

4.1.2 Společná tržní organizace

STO jakožto jeden z hlavních a nejstarších nástrojů SZP slouží především k omezení výkyvů cen, které platí zpracovatel nebo konečný spotřebitel za nákup zemědělských výrobků. Význam a finanční váha tohoto nástroje byly ovšem vlivem tlaku na liberalizaci světového trhu oslabeny ve prospěch přímých plateb. Níže vyobrazený graf 4.2 dokumentuje vývoj objemu finančních prostředků vyplacených v rámci STO v období let 2007 až 2013.

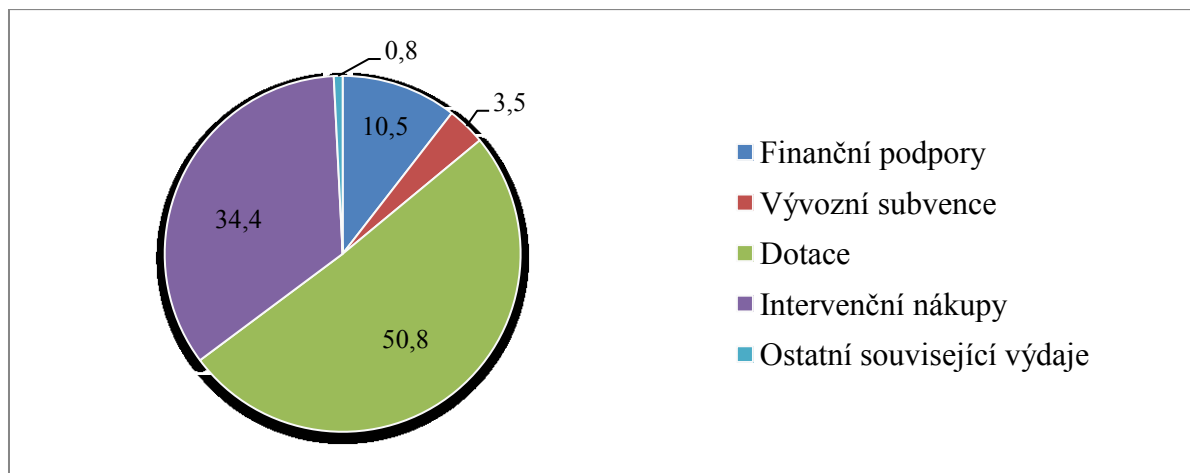
Graf 4.2 Finanční prostředky vyplacené v rámci STO v letech 2007 – 2013 (v mil. Kč)

Zdroj: Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013, vlastní zpracování

Ve sledovaném sedmiletém období byla na opatření STO vynaložena suma v celkovém objemu **15,8 mld. Kč**, z toho národní podíl činil 58,9 % (tj. cca 9,3 mld. Kč) a spolufinancování ze strany EU tvořilo zbývajících 41,1 % (tj. cca 6,5 mld. Kč). Jak je vidět z grafického znázornění vývoje finančních částek vynaložených v rámci STO v letech 2007 – 2013, největší částka byla vyplacena v roce 2009 (zhruba 4,3 mld. Kč). Na grafu 4.2 lze rovněž pozorovat, že od následujícího roku docházelo k poklesu celkových výdajů na STO, přičemž nejvýraznější pokles byl zaznamenán v roce 2010, kdy bylo v rámci STO vyplaceno o cca 32 % méně ve srovnání s rokem 2009. Tento pokles byl zapříčiněn zejména nižším objemem vyplacených finančních prostředků pocházejících ze zdrojů EU, a to především prostředků na vývozní subvence. Ve výši výdajů na subvencovaný vývoz se odrazila reforma SZP EU a dohody uzavřené v rámci Světové obchodní organizace (WTO – *World Trade Organization*), na jejichž základě byly sazby vývozních subvencí postupně snižovány a již v roce 2010 byly u některých zemědělských výrobků nulové (eAgri, 2011). Trend poklesu vývozních subvencí pak pokračoval i v následujících letech. Jak je patrné z grafu 4.2, v roce 2013 došlo v komparaci s předchozím rokem k mírnému nárůstu výdajů na STO (o cca 246 mld. Kč), což bylo důsledkem zejména výrazněji zvýšených podpor u programu *Ovoce do škol*. Zvýšený objem finančních prostředků pocházel zcela z unijních zdrojů, podpory vyplacené z národních zdrojů zůstaly v zásadě v nezměněné podobě. Podíl výdajů SZIF vynaložených v období 2007 - 2013 na jednotlivá opatření STO, která jsou rozdělena na finanční podpory, vývozní subvence, dotace, intervenční nákupy a ostatní výdaje související se STO, udává graf 4.3.

Graf 4.3 Struktura výdajů SZIF dle jednotlivých opatření STO v období 2007 - 2013 (%)

Zdroj: Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013, vlastní zpracování

Z grafu 4.3 je zřejmé, že největší množství finančních prostředků bylo ve sledovaných letech vyplaceno na **dotace**, které si z celého výdajového koláče ukrojily 50,8 % (tj. cca 8 mld. Kč). V rámci tohoto opatření byla každoročně nejvyšší suma vyplacena na *podporu na restrukturalizaci a přeměnu vinic*, která za celé období „spolkla“ částku pohybující se kolem 797,5 mil. Kč. Vyjma této nejvíce podpořené oblasti plynula významná část prostředků také na investice v rámci *STO s vínem*, *podporu na zpracování sušených krmiv* či *prémie pro výrobce bramborového škrobu*. Tyto uvedené oblasti byly kryty výhradně z prostředků pocházejících z unijního rozpočtu. Ze zdrojů ČR pak byly hrazeny zejména *národní doplňkové platby pro pěstitele brambor*. Jak dále ukazuje graf 4.3, druhým nejvýznamnějším opatřením v rámci STO z hlediska objemu vyplacených prostředků byly **intervenční nákupy**, které absorbovaly více než třetinu financí vynaložených na STO v období 2007 – 2013 (tj. cca 5,4 mld. Kč). V těchto letech byly realizovány *intervenční nákupy másla, sušeného odstředěného mléka a obilovin*. Nutno ovšem podotknout, že celkové výdaje v rámci tohoto opatření zahrnovaly nejen výdaje na nákup, nýbrž i na naskladnění, skladování a vyskladnění uvedených komodit. Ačkoliv ve sledovaném období nebyl do intervence přijat a nakoupen žádný cukr, do celkové sumy vyplacených prostředků byly započítány také prostředky, které byly uvolněny na skladování a vyskladnění jeho intervenčních zásob. Třetí největší suma prostředků vyplacených na STO připadla v období 2007 – 2013 na **finanční podpory**, jež se podílely na celkových výdajích STO přibližně 10,5 % (tj. cca 1,7 mld. Kč). Tyto podpory směřovaly především na již zmíněný program *Ovoce do škol* či na program *Podpora spotřeby školního mléka*. Značná část prostředků

v rámci tohoto opatření byla poskytována rovněž chovatelům včel na *zlepšení výroby včelařských produktů a jejich uvádění na trh* (Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013).

4.1.3 Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova ČR na období 2007 – 2013 (PRV) byl programový dokument zpracovaný Ministerstvem zemědělství ČR⁵⁴ ve spolupráci s partnerskými subjekty pro poskytování finanční podpory na oblast zemědělství a rozvoje venkova v rozmezí let 2007 až 2013. Byl schválen Výborem pro rozvoj venkova Evropské komise ke konci května roku 2007 a k jeho naplňování sloužily finanční prostředky poskytnuté z EAFRD (eAgri, 2015b). PRV navázal na OP Zemědělství a HRDP, které sloužily k čerpání fondů EU v období let 2004 až 2006. V souladu s evropskou strategií rozvoje venkova byly vytyčeny **základní cíle**, k nimž se ČR skrze PRV zavázala a ke kterým patřily rozvoj venkovských oblastí na bázi trvale udržitelného rozvoje, posilování konkurenceschopnosti zemědělství a potravinářství, zlepšování stavu životního prostředí prostřednictvím péče o přírodu a krajinu a snižování negativních dopadů intenzivního zemědělského hospodaření. PRV byl dále zaměřen na rozšiřování a diverzifikaci hospodářských aktivit na venkově za účelem rozvoje podnikání a tvorby nových pracovních míst a v neposlední řadě také na posilování soudržnosti venkovského obyvatelstva (Vochozka et al, 2009). Ke splnění výše uvedených cílů byl připraven široký výběr opatření, která byla zahrnuta do následujících čtyř strategických rozvojových os:

- osa I: **Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví,**
- osa II: **Zlepšování životního prostředí a krajiny,**
- osa III: **Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova,**
- osa IV: **Leader** (Boháčková a Hrabánková, 2009).

Finanční podpora v rámci **osy I** byla směřována ke zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví a vytvoření silného zemědělsko-potravinářského odvětví. K uvedenému cíli byla v této ose nastavena opatření převážně investiční povahy (např. modernizace zemědělských podniků, zvyšování přidané hodnoty zemědělských a potravinářských výrobků či investice do lesů). **Osa II** byla zaměřena na podporu rozvoje zemědělských a lesnických systémů prospěšných životnímu prostředí, přírodě a krajině. Pozornost byla upírána zejména na zvýšení biologické rozmanitosti, ochranu vody a půdy a

⁵⁴ Ministerstvo zemědělství ČR bylo řídicím orgánem Programu rozvoje venkova. Roli zprostředkujícího subjektu plnil Státní zemědělský intervenční fond.

zmírnění klimatické změny. Podporovány byly rovněž oblasti s méně příznivými podmínkami hospodaření za účelem vyrovnaní příjmů s produkčními oblastmi a předcházení fenoménu opouštění půdy. Finanční podpory v rámci **osy III** směřovaly k vytvoření různorodých pracovních příležitostí a podmínek pro atraktivní život ve venkovských oblastech. Opatření v této ose (např. diverzifikace činností nezemědělské povahy, podpora cestovního ruchu, zakládání podniků a jejich rozvoj či obnova a rozvoj vesnic) měla investiční charakter. Poslední **osa IV** pak průřezově doprovázela opatření výše popsanych os I až III. Umožňovala propojit cíle konkurenceschopnost, životní prostředí a kvalitu života a diverzifikaci ekonomických aktivit na venkově. Jejím smyslem bylo iniciovat vytváření a rozvoj místních partnerství a podporovat využití vnitřního rozvojového potenciálu venkovských oblastí. Metoda Leader byla uplatňována *tzv. místními akčními skupinami* (MAS), které s využitím vnitřního potenciálu mikroregionů pomáhaly realizovat projekty směřující k naplnění místní strategie (Zemědělec, 2007). Přehled všech opatření definovaných v rámci jednotlivých os programu je uveden v tabulce, která je součástí přílohy 5. Suma alokovaná v rámci PRV na celé sedmileté období 2007 – 2013 činila celkem **3,67 mld. EUR**, z toho 2,87 mld. EUR vyčlenila EU ze svých zdrojů a zbývající část musel zafinancovat český rozpočet. Rozdělení celkové finanční alokace mezi jednotlivé osy programu včetně technické pomoci následně zobrazuje tabulka 4.2.

Tab. 4.2 Finanční alokace na PRV v období 2007 – 2013

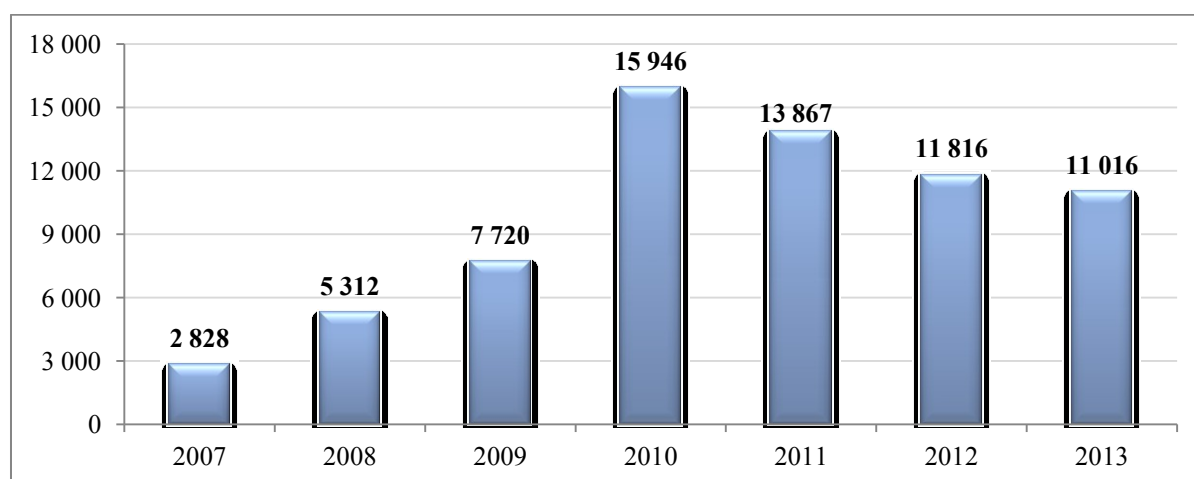
Osy	Veřejné zdroje (tis. EUR)	Podpora z EAFRD (tis. EUR)	Podíl osy na veřejných zdrojích (%)
Osa I	873 481	653 304	23,80
Osa II	1 930 910	1 554 657	52,61
Osa III	641 828	481 371	17,49
Osa IV	205 825	164 660	5,61
Technická pomoc	18 019	13 514	0,49
Celkem	3 670 063	2 867 506	100

Zdroj: eAgri (2013a), vlastní zpracování

Jak je patrné z tabulky 4.2, největší objem prostředků (tj. přibližně 1,9 mld. EUR) byl vyhrazen na realizaci osy II, tedy na *zlepšování životního prostředí a krajiny*. Z výše uvolněných prostředků, podílejících se na celkových vynaložených zdrojích více než polovinou, lze usoudit, že této oblasti byla v rámci PRV přikládána velká důležitost. Další významnou oblastí z hlediska podílu na celkové alokaci byla opatření zaměřená na *zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví*, jež byla součástí osy I. Na realizaci uvedené

osy byla věnována částka představující téměř čtvrtinu celkové finanční sumy alokované na PRV (tj. zhruba 873 mil. EUR). Neméně významnou oblastí finanční podpory bylo rovněž *zvyšování kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova* (osa III), pro něž byla k dispozici částka odpovídající zhruba 17,5 % alokace přidělené na PRV (tj. cca 642 mil. EUR), což byla třetí nejvyšší částka dle jednotlivých os programu. Nejmenší suma byla uvolněna na realizaci osy IV, jejíž podíl na celkovém rozpočtu programu činil cca 5,6 %. Příjem žádostí o finanční podporu byl zahájen v květnu roku 2007 na vybraná opatření osy II tohoto programu, v červenci téhož roku pak taktéž na některá opatření osy I a III (eAgri, 2012b). Vývoj objemu dotací vyplacených z unijních a českých zdrojů v rámci PRV v letech 2007 – 2013 zachycuje graf 4.4.

Graf 4.4 Finanční prostředky vyplacené v rámci PRV v letech 2007 – 2013 (mil. Kč)

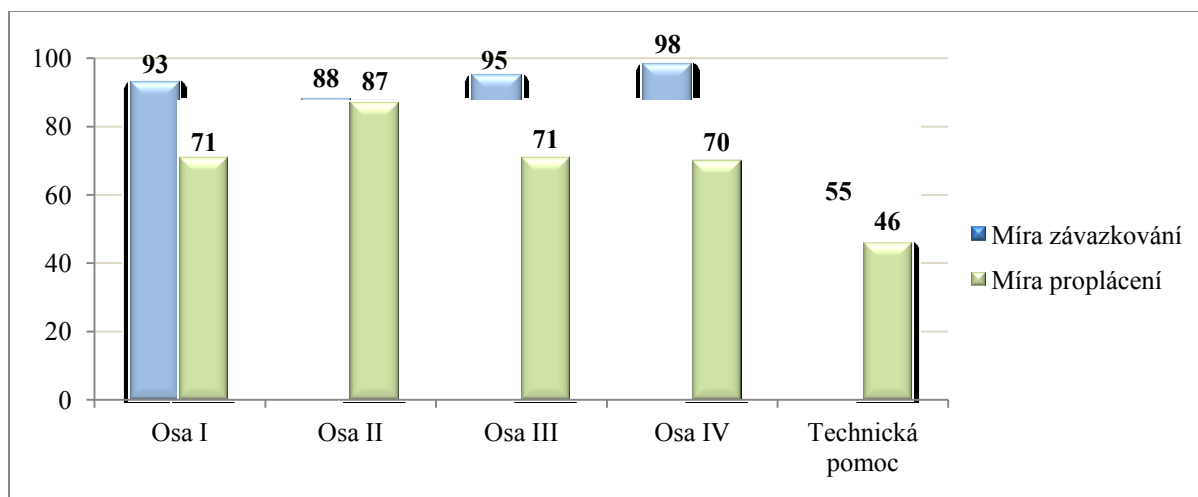

Zdroj: Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013, vlastní zpracování

Jak lze pozorovat na výše zobrazeném grafu 4.4, do roku 2010 se objem vyplacených prostředků meziročně zvyšoval. V roce 2010 byla ze zdrojů EU a ČR proplacena nejvyšší finanční částka za celé sledované období ve výši bezmála 16 mld. Kč, která byla více než dvojnásobně vyšší než částka proplacena v předcházejícím roce. Jak lze z grafu 4.4 dále vyčíst, od roku 2011 se ve výši vyplacených finančních prostředků projevila klesající tendence. Lze si povšimnout, že v letech 2011 a 2012 celkové platby na opatření PRV meziročně poklesly o cca 2 mld. Kč, v roce 2013 pak již jen o 800 mil. Kč. Pokles plateb byl dán ukončováním projektů a naplněním míry alokace u některých opatření, především u osy II tohoto programu. Pozitivně lze hodnotit fakt, že k **31. prosinci 2013** bylo příjemcům proplaceno **79 %** celkové alokace programu. Míra závazkování, tj. podíl finančního objemu uzavřených smluv na celkové alokaci, dosáhla k témuž dni 91 % (NKÚ, 2014). Stav čerpání

finančních prostředků alokovaných v rámci jednotlivých os tohoto programu na konci roku 2013 zobrazuje následující graf 4.5.

Graf 4.5 Stav implementace jednotlivých os PRV k 31. 12. 2013 (%)

Zdroj: eAgri (2013b), vlastní zpracování

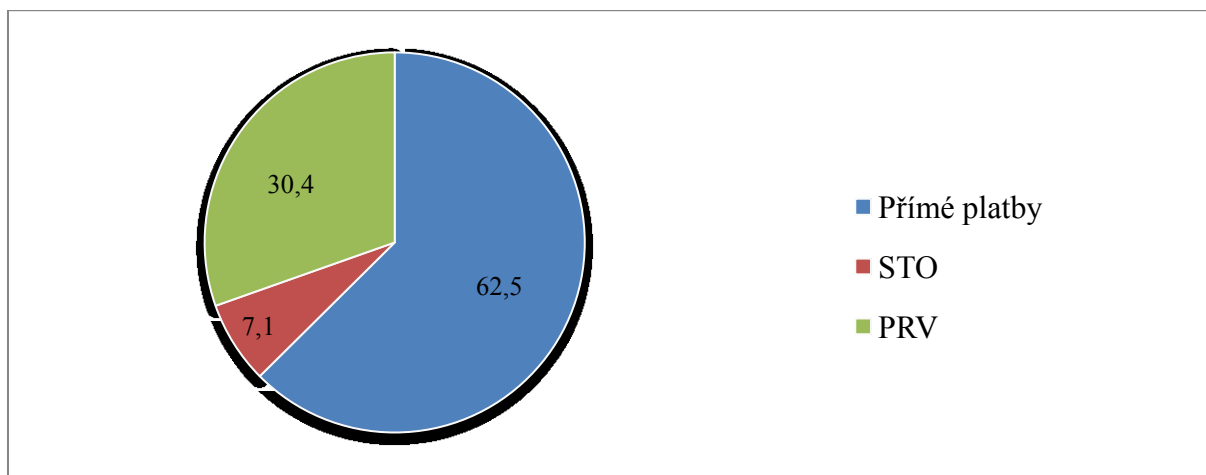
Jak lze zjistit z výše vyobrazeného grafu 4.5, nejvyšší podíl proplacených prostředků z přidělené alokace (87 %) byl k 31. 12. 2013 dosažen v rámci prioritní osy II PRV. Lze tedy říci, že tato osa byla z hlediska čerpání svěřených finančních prostředků nejúspěšnější ze všech os tohoto programu. Co se týče objemu proplacených prostředků u ostatních os PRV, při pohledu na graf 4.5 lze konstatovat, že ke sledovanému datu byla míra úspěšnosti těchto os z pohledu čerpání vcelku vyrovnaná (okolo 70 %). Největší objem uzavřených smluv vzhledem k alokaci pak vykázala osa IV, kde míra závazkování na konci roku 2013 dosáhla 98 %. V ČR bylo vyhlášeno celkem **22 kol** příjmu žádostí o dotaci z PRV. V závěrečném 22. kole byly přijímány žádosti o dotace na spolupráci mezi místními akčními skupinami s cílem dočerpat prostředky alokované na tento program pro období 2007 – 2013. Poslední příjem žádostí, který byl ukončen **9. února 2015**, tak znamenal pomyslnou tečku za programem, který se zasadil o podporu rozvoje venkovských oblastí ČR, zlepšování stavu životního prostředí a snížení negativních dopadů intenzivního zemědělského hospodaření (BusinessInfo, 2015).

4.1.4 Srovnání hlavních nástrojů SZP uplatňovaných v ČR

V předcházejících částech práce byly odděleně analyzovány hlavní nástroje SZP, které byly aplikovány v ČR v období let 2007 až 2013, tj. přímé platby, STO a PRV. Mimo jiné byl v grafech 4.1, 4.2 a 4.4 zachycen vývoj objemu finančních prostředků vyplacených na uvedené oblasti v letech 2007 až 2013. Níže zobrazený graf 4.6 pak následně pro srovnání

uvádí rozložení celkových výdajů mezi přímé platby, STO a PRV za celé sledované časové rozmezí let.

Graf 4.6 Podíl dotací vyplacených v hlavních oblastech SZP v ČR v období 2007 – 2013 (%)

Zdroj: Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013, vlastní zpracování

Z grafu 4.6 jednoznačně vyplývá, že nejvýraznější měrou se na celkové sumě prostředků vyplacených v hlavních oblastech SZP v ČR podílely **přímé platby**. Na tuto oblast bylo za celé sedmileté období vynaloženo přibližně 62,5 % celkových výdajů, což jen potvrzuje dříve uvedené tvrzení, že přímé platby náleží k nejvýznamnější kategorii podpor, které plynou do českého zemědělství po přistoupení ČR k EU. Druhou finančně nejvýznamnější oblastí výdajů byl **PRV**, na nějž byla z unijního a českého rozpočtu za celých sedm let vynaložena částka odpovídající zhruba 30,4 % veškerých výdajů. Na tento program, jak je vidno rovněž z grafu 4.6, byla tedy vyplacena o více než polovinu nižší suma peněz v porovnání s přímými podporami. Nejmenší objem prostředků byl pak v uvedeném období vyplacen na **STO**, která zaujímala 7,1% podíl na celkové částce vynaložené na všechny analyzované nástroje.

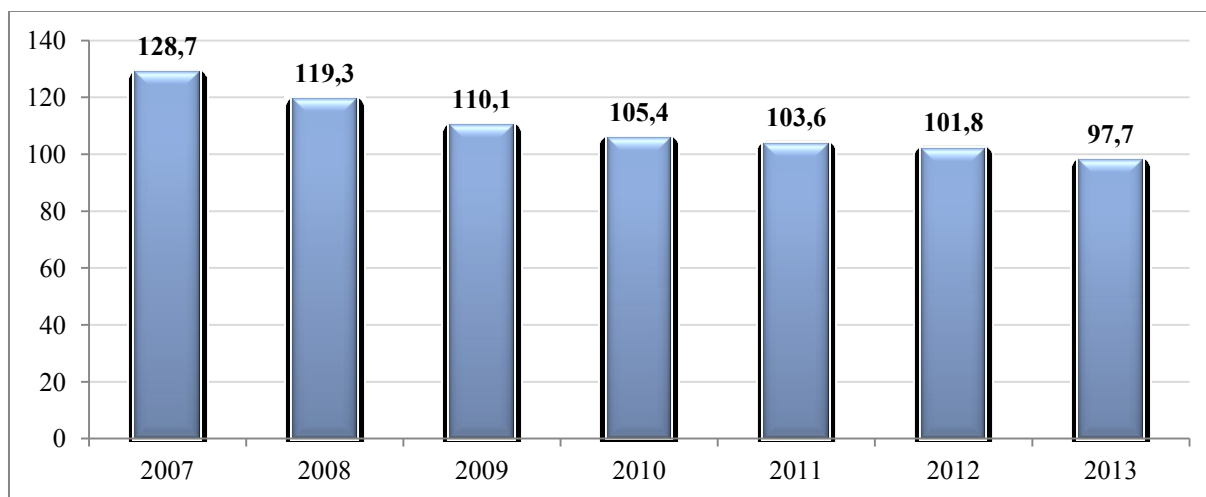
4.1.5 Analýza vybraných charakteristik zemědělství

V této části jsou pomocí vybraných ukazatelů českého zemědělství charakterizovány vývojové tendence tohoto resortu v časovém rozmezí let 2007 až 2013, přičemž je poukázáno také na vývoj v dřívějším období, zejména bezprostředně po vstupu ČR do EU.

Co se týče zaměstnanosti v zemědělství, již od počátku devadesátých let dochází k neustálému pozvolnému **odlivu pracovní síly z tohoto odvětví**. Tento sestupný trend pokračoval i po přistoupení ČR k EU v roce 2004. Trend úbytku zemědělských pracovníků je

patrný také z následujícího grafu 4.7, který zachycuje vývoj počtu pracovníků zaměstnaných v zemědělském sektoru ČR v letech 2007 až 2013.

Graf 4.7 Vývoj počtu pracovníků v zemědělství v letech 2007 – 2013 (v tis. osob)

Zdroj: ČSÚ (2015a), vlastní zpracování

Z výše zobrazeného grafu 4.7 si lze všimnout, že trend snižování počtu pracujících v zemědělství zaznamenal po nástupu hospodářské krize (2009) zpomalení svého tempa. V současnosti (2013) v tomto odvětví pracuje necelých *98 tisíc osob*⁵⁵. Jak lze postřehnout také z grafu 4.7, počet pracovníků v zemědělství tak poprvé v roce 2013 klesl pod stotisícovou hranici. Do budoucna se dá předpokládat, že se toto číslo bude i nadále snižovat. Na vině jsou zejména mizející odvětví jako květinářství, zelinářství či ovocnářství a úbytek živočišné výroby, která zaměstnávala největší počet osob. Dalším ze statistiky patrným trendem posledních let je **stárnutí zemědělských pracovníků**. Nejvyšší zastoupení v zemědělském sektoru již tradičně vykazují pracovníci spadající do *věkové kategorie 45 – 59 let*. Pod tuto nejsilnější věkovou skupinu v současné době spadá okolo *44 % zemědělské pracovní síly* (Agrární komora, 2013). Zastoupení zemědělských pracovníků ostatních věkových kategorií lze vyčíst z grafu, který je k vidění v příloze 6. Problémem českého zemědělství však není jen nepříznivá věková struktura zaměstnanosti, nýbrž i **nízká úroveň mezd pracovníků** v tomto resortu, kterou lze označit jako jeden z hlavních důvodů, proč práce v tomto odvětví není příliš atraktivní pro mladou generaci. Výši průměrné měsíční mzdy zaměstnanců v českém agrárním sektoru v období let 2007 až 2013 udává následující

⁵⁵ Podíl zaměstnanců v zemědělství na celkové zaměstnanosti v národním hospodářství ČR činí cca 2,6 % (ČSÚ, 2015a).

tabulka 4.3, která pro srovnání uvádí i výši mzdy dosahované v průmyslu a národním hospodářství jako celku.

Tab. 4.3 Průměrné hrubé měsíční mzdy zaměstnanců v letech 2007 - 2013

Ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Zemědělství (Kč)	16 189	17 909	17 766	18 092	18 622	19 436	20 532
Průmysl (Kč)	20 432	22 167	22 740	23 649	24 412	25 216	25 372
Národní hospodářství (Kč)	20 927	22 653	23 425	23 903	24 466	25 100	25 078
Relace zem./průmysl (%)¹⁾	79,2	80,8	78,1	76,5	76,3	77,1	80,9
Relace zem./NH (%)¹⁾	77,4	79,1	75,8	75,7	76,1	77,4	81,9

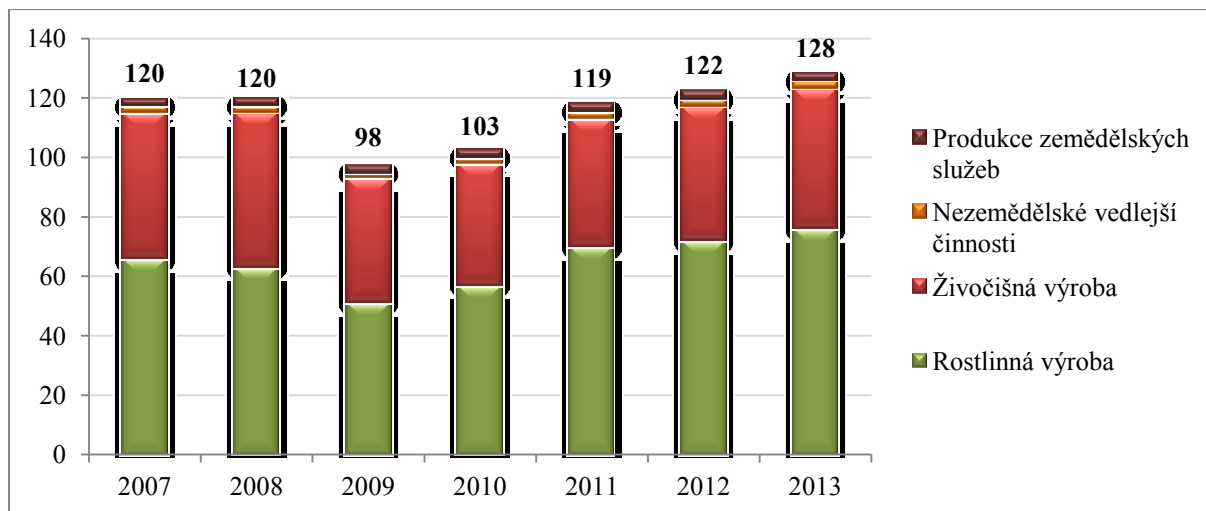
1) Vlastní výpočty.

Zdroj: ČSÚ (2015b), vlastní zpracování

Z údajů v tabulce 4.3 je patrné, že **mzdy v zemědělství zaostávají za průmyslem i průměrem celé ekonomiky**. Nutno ovšem dodat, že tato disparita zemědělských mezd vůči průmyslu i průměru národního hospodářství, která má negativní vliv na počet pracovníků v odvětví a demografický vývoj venkova, se v posledních letech *zmírnila*. V současné době průměrná mzda v zemědělství dosahuje zhruba čtyř pětin výše mezd v průmyslu (80,9 %) a průměru celé ekonomiky (81,9 %). Jak lze vyčíst také z tabulky 4.3, průměrná měsíční mzda pracovníků v zemědělství nyní mírně převyšuje hranici *20 tisíc korun*, zatímco u pracovníků v průmyslu a národním hospodářství jako celku to je mírně přes 25 tisíc korun. Absolutní schodek resortu v mzdové úrovni vůči průmyslu a celému národnímu hospodářství se tedy blíží 5 tisícům korun. Lze konstatovat, že na vysokoškolsky vzdělané (především mladé) zemědělce působí nízké mzdy v zemědělském sektoru jako nejvýraznější bariéra při rozhodování o vstupu nebo setrvání v tomto odvětví.

Jedním z hlavních problémů českého zemědělství je rovněž prohlubující se **nerovnováha mezi rostlinnou a živočišnou výrobou**, která je ostatně zřejmá také z následujícího grafu 4.8 dokumentujícího vývoj produkce zemědělského odvětví v letech 2007 až 2013.

Graf 4.8 Vývoj produkce zemědělského odvětví v letech 2007 – 2013 (mld. Kč, běžné ceny)

Zdroj: ČSÚ (2015c), vlastní zpracování

Jak si lze všimnout z grafu 4.8, do produkce zemědělského odvětví se započítává hodnota zemědělské produkce a nezemědělských vedlejších činností a dále také produkce zemědělských služeb⁵⁶. Při porovnání produkce zemědělského odvětví během období let 2007 až 2013 lze vysledovat výrazný pokles v roce 2009, kdy se vlivem prudkého snížení cen obilovin⁵⁷, technických plodin, mléka a jatečných prasat a také objemu sklizní hodnota produkce zemědělského odvětví propadla o 18,3 % v porovnání s předchozím rokem, tj. ze 120 mld. Kč na 98 mld. Kč. Jak lze ovšem pozorovat na grafu 4.8, v následujících letech opět docházelo k postupnému navyšování této hodnoty. V roce 2013 produkce zemědělského odvětví vyjádřená v běžných cenách dosáhla výše 128 mld. Kč, z toho rostlinná produkce představovala 75,9 mld. Kč a živočišná produkce 46,8 mld. Kč. Zbytek do celkového objemu produkce zemědělského odvětví pak tvořily nezemědělské vedlejší činnosti (tj. 2,6 mld. Kč) a produkce zemědělských služeb (tj. 2,7 mld. Kč). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že na tvorbě zemědělské produkce v ČR má největší podíl **rostlinná výroba** (bezmála 60 %). Nejvýznamnějšími komoditami rostlinné výroby jsou *obiloviny a technické plodiny*, které byly v roce 2013 na celkové rostlinné výrobě zastoupeny zhruba 43 %, resp. 27 %. **Živočišná výroba**, která se na celkové produkci zemědělského odvětví podílela přibližně 37 %, je pak orientována především na *produkci mléka a chov jatečných prasat*, jejichž podíl na celkové živočišné výrobě se v tomtéž roce pohyboval okolo 52 %, respektive 20 % (ČSÚ, 2015c).

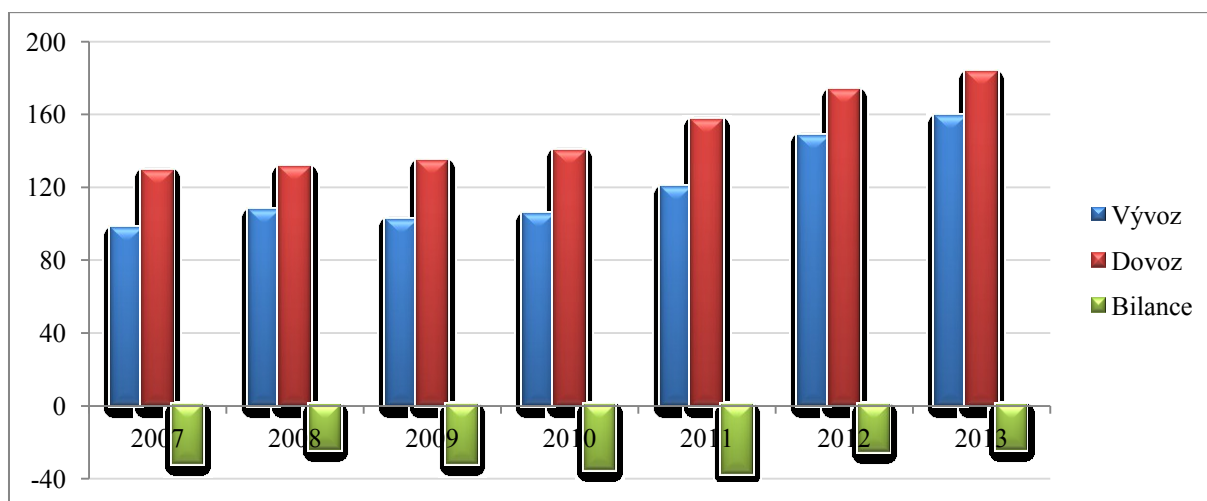
⁵⁶ Například pronájem strojů.

⁵⁷ Zejména ječmene a pšenice.

Podíly ostatních položek rostlinné a živočišné výroby na celkové produkci zemědělského odvětví ČR v roce 2013 jsou následně zobrazeny v grafu, který se nachází v příloze 7.

Co se týče **agrárního zahraničního obchodu ČR**⁵⁸, v roce 2004 byl v porovnání s předchozím rokem provázen řadou změn, které souvisely především s připojením ČR k EU. Vstupem do EU se zvýšila orientace ČR na členské země EU, zatímco význam českého agrárního obchodu s třetími zeměmi značně poklesl. Zásadním faktorem, který ovlivnil agrární obchod ČR ode dne vstupu do EU, byla *změna celních sazeb*. V důsledku *odstranění cel vůči členským zemím EU* došlo k výraznému zlepšení podmínek vzájemného obchodu v rámci Unie, naproti tomu *ve vztahu k třetím zemím začaly být aplikovány převážně vyšší celní sazby*⁵⁹. Výše uvedené skutečnosti se v prvním roce členství ČR v EU pozitivně projeví v meziročním zvýšení obratu agrárního obchodu ČR o 24,4 % (tj. zhruba 30 mld. Kč). Vzhledem k tomu, že přírůstek dovozu (17,8 mld. Kč) byl v tomto roce vyšší v porovnání s vývozem (12,2 mld. Kč), došlo k prohloubení schodku bilance agrárního obchodu ČR o cca 5,6 mld. Kč na 30,8 mld. Kč (eAgri, 2004b). V této souvislosti je nutno dodat, že *agrární saldo ČR je záporné nepřetržitě již od roku 1994*. Růst celkového agrárního obchodu ČR posléze pokračoval i v následujících letech po vstupu ČR do EU (s výjimkou roku 2009). Tento trend je zachycen i na grafu 4.9, který dokumentuje vývoj agrárního obchodu ČR v letech 2007 – 2013.

Graf 4.9 Vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR v letech 2007 – 2013 (mld. Kč)

Zdroj: eAgri (2014a), vlastní zpracování

⁵⁸ Agrárním zahraničním obchodem ČR se rozumí jak obchod s třetími zeměmi (extraobchod), tak obchod s ostatními členskými státy EU (intraobchod).

⁵⁹ Zejména u mimoevropského zboží.

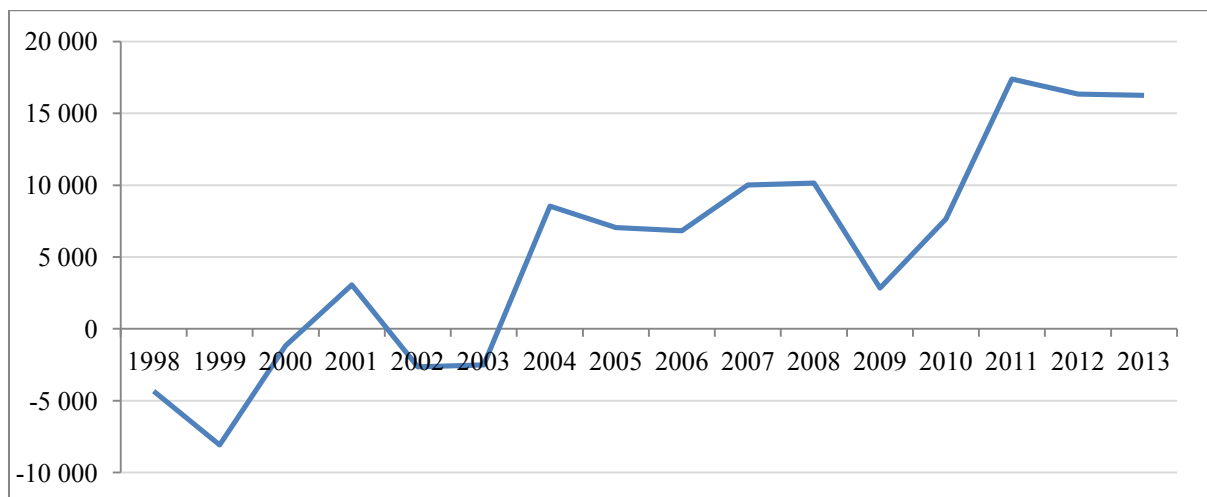
Jak již bylo výše naznačeno, ČR dlouhodobě vykazuje záporné saldo agrárního obchodu. Nutno ovšem poznamenat, že na tomto schodku se významně podílí dovoz potravin, které se v podmínkách ČR nedají pěstovat, jako je kupříkladu tropické a subtropické ovoce či mořské ryby. Jak je z výše zobrazeného grafu 4.9 zřejmé, v rámci sledovaného období český agrární obchod zaznamenal nejhorší výsledky v roce 2011, kdy skončil v deficitu 36,6 mld. Kč, jež byl zároveň nejvyšší v české historii. Po tomto historicky rekordním záporném saldu však došlo v následujícím roce k výraznému obratu a saldo pokleslo na 24,7 mld. Kč, čímž bylo přibližně o třetinu nižší v porovnání s rokem 2011. Důležitým a pozitivním ukazatelem byl rovněž fakt, že k podstatnému snížení záporného salda došlo v situaci, kdy výrazně vzrostl obrat agrárního vývozu a dovozu, který v roce 2012 poprvé přesáhl hranici 300 mld. Kč. Je potřeba zdůraznit, že významný vliv na zlepšení pasivní bilance agrárního obchodu mělo zejména zvýšení agrárního vývozu (o 22 % oproti roku 2011). V roce 2012 čeští exportéři vyvezli agrární zboží v hodnotě cca 148,3 mld. Kč, což bylo zhruba o 28 mld. Kč více než v předchozím roce. Nutno poznamenat, že se jednalo o dosud největší meziroční nárůst vývozu v českém agrárním obchodě. K výraznému zlepšení bilance agrárního obchodu ČR přispěl především vysoký vývoz obilí a olejnin z dobré sklizně v roce 2011, jemuž nahrály i pro pěstitele příznivé ceny komodit. V roce 2013 pak schodek agroobchodu dále poklesl o zhruba miliardu korun na 23,7 mld. Kč, čímž se dostal na nejnižší hodnotu od vstupu ČR do EU (eAgri, 2014a). Nutno dodat, že vyšší dynamika nárůstu exportu nežli importu během posledních dvou sledovaných let svědčí o dobré kondici českého agroobchodu.

ČR převážnou část svého agroobchodu (více než 90 %) realizuje na unijním trhu, což je pochopitelné vzhledem ke geografické poloze ČR ležící uvnitř kontinentu, bez přístupu k moři a sousedící výhradně se státy, které jsou členy EU. Mezi tři nejvýznamnější odběratele zemědělských výrobků z ČR patří dlouhodobě Slovensko (s 25,6% podílem v roce 2013), Německo (20,3 %) a Polsko (10,6 %). Z třetích zemí participuje na českém agrárním vývozu největší měrou Rusko (1,5 %), dále pak Ukrajina (0,7 %) a Švýcarsko (0,6 %). Mezi hlavní dodavatele agrárního zboží do ČR pak patří tytéž země, které figurují jako největší odběratelé tohoto zboží z ČR, tj. Německo (s 23,5% zastoupením v roce 2013), Polsko (15,9 %) a Slovensko (8,1 %). V rámci třetích zemí jsou nejvýznamnějšími dodavateli Brazílie (1,8 %), Čína (1,4 %) a Turecko (1,2 %) (eAgri, 2014a).

Co se týká **hospodářských výsledků českého zemědělství**, jejich vývoj za léta 1998 – 2013 znázorňuje níže uvedený graf 4.10. V této souvislosti je nutno poznamenat, že

byl záměrně zvolen delší časový horizont, aby bylo možné porovnat ekonomickou situaci tohoto odvětví před a po přistoupení ČR k EU a pozorovat zásadní zlom, k němuž v této oblasti došlo vlivem vstupu ČR do EU.

Graf 4.10 Celkové výsledky zemědělského odvětví v letech 1998 – 2013 (mil. Kč)

Zdroj: ČSÚ (2015c), vlastní zpracování

Jak lze sledovat na grafu 4.10, české zemědělství bylo v období před vstupem země do EU vesměs *ztrátové*. Výjimku představoval pouze rok 2001, který díky výraznému navýšení produkce obilovin a prasat vybočoval ze zástupu záporných čísel. Z grafu 4.10 lze však postřehnout *razantní obrat v roce vstupu ČR do EU, kdy se českému zemědělství podařilo převrátit výsledek hospodaření z červených do černých čísel*⁶⁰ a od té doby jej každoročně udržovat v kladných hodnotách. Jak lze vyčíst z grafu 4.10, zatím nejnižší zisk od vstupu ČR mezi členské státy EU čeští zemědělci utržili v roce 2009, kdy v důsledku ekonomické krize a pádu cen komodit vydělali pouze 2,8 mld. Kč. Lze si ovšem povšimnout, že v následujícím roce se české zemědělství dočkalo oživení a zisk meziročně vzrostl o cca 37 % na 7,6 mld. Kč. Tento zisk generovala převážně rostlinná produkce, která rostla zejména díky rostoucím cenám obilí. Z grafického znázornění vývoje ekonomické situace resortu je dále zřejmé, že nejlépe si české zemědělství vedlo v roce 2011, kdy vykázalo zisk 17,4 mld. Kč, jež byl v porovnání s předchozím rokem vyšší o téměř 44 % (ČSÚ, 2015c). Nutno podotknout, že se jednalo o dosud nejlepší výsledek od roku 1998, odkdy je tento údaj v ČR statisticky sledován. Tohoto rekordního zisku se podařilo dosáhnout díky velmi dobré úrodě většiny zemědělských komodit. V této souvislosti je ovšem nutno upozornit na jednu

⁶⁰ Zatímco v roce 2003 čeští zemědělci hospodařili ještě se ztrátou ve výši 2,5 mld. Kč, v následujícím roce již vykázali zisk v hodnotě 8,5 mld. Kč (ČSÚ, 2015c).

důležitou skutečnost, a sice tu, že ziskovost českého zemědělství byla a je z velké části ovlivněna také dotacemi z EU a národního rozpočtu. Dotace, a to zejména z evropských zdrojů, jsou v posledních letech důležitým příjmem českých zemědělců. Toto tvrzení dokazuje i fakt, že *národní a z větší míry evropské dotace nyní tvoří přibližně třetinu příjmů českých zemědělců* a lze tvrdit, že zejména *zásluhou evropských dotací se české zemědělství od vstupu ČR do EU nachází v plusových číslech* (Statistika&My, 2014). Kupříkladu v roce 2009, kdy čeští zemědělci hospodařili se ziskem „pouhých“ 2,8 mld. Kč, byl na dotacích z evropských fondů a národních zdrojů vyplacen dosud největší objem peněz, a to 32,9 mld. Kč (Agroserver, 2013). Tato finanční podpora zemědělcům v tomto krizovém roce výrazně pomohla a dá se říci, že celkový hospodářský výsledek odvětví byl tvořen hlavně těmito dotacemi, bez nichž by bylo odvětví ztrátové.

4.2 České zemědělství v období 2014 – 2020

Jak bylo možné se v tomto textu dočíst dříve, SZP prošla v minulosti několika reformami. Zatím poslední z nich byla Radou a Evropským parlamentem schválena na konci roku 2013. Aby členské státy EU měly čas na zavedení nové politiky a na informování a přípravu zemědělců, platila v průběhu roku 2014 ještě stará pravidla a nová podoba SZP vešla v platnost až 1. ledna 2015. V rámci nové SZP zůstal zachován *dvoupilířový systém*, kde první pilíř zahrnuje přímé platby a opatření na podporu trhu a druhý pilíř politiku rozvoje venkova.

4.2.1 Přímé platby

Nejvýraznějšími změnami v rámci reformované SZP prošly přímé platby. SZP nyní obsahuje řadu nových prvků, které do té doby nebyly v oblasti přímých plateb aplikovány. Dá se říci, že v tomto období je finanční podpora lépe či spíše přísněji zacílena. Novinkou nového období je kupříkladu pojem *aktivní zemědělec*. Smyslem tohoto opatření je poskytnout dotace pouze těm zemědělcům, kteří zemědělské činnosti skutečně vykonávají a eliminovat z příjmu dotací takové činnosti, kde zemědělství evidentně není realizováno. Finanční podporu nově získají také ti zemědělci, kteří dodržují podmínky *tzv. ozelenění*, tedy postupy příznivé pro klima a životní prostředí (více k novinkám v oblasti přímých plateb v podkapitole 2.4.7). Přímé platby jsou od roku 2015 koncipovány jako vícevrstevné. Vicesložkový systém přímých plateb tvoří:

- platba SAPS,
- platba pro mladé zemědělské podnikatele,

- **platba pro zemědělce dodržující postupy příznivé pro klima a životní prostředí,**
- **zvláštní platby⁶¹, tzv. dobrovolné podpory vázané na produkci.**

Jak již bylo dříve avizováno, ČR je umožněno pokračovat v poskytování **platby SAPS** až do **konce roku 2020**. V zájmu zachování kontinuity zůstává i nadále základní podmínkou pro obdržení této platby dodržení minimální výměry 1 ha zemědělské půdy, která je na žadatele vedena v evidenci LPIS. Hektarové omezení se ovšem netýká těch zemědělců, kteří čerpají podporu na živočišnou výrobu skrze dobrovolnou platbu vázanou na produkci. Pro ČR je pro **období let 2015 až 2020** stanovena „**národní obálka**“ **přímých plateb** průměrně ve výši téměř **24 mld. Kč ročně**. Významnou složkou přímých plateb je platba pro farmáře dodržující postupy šetrné k životnímu prostředí, na níž jsou vyhrazeny prostředky odpovídající 30 % celkové národní obálky. Na podporu citlivých sektorů prostřednictvím dobrovolné platby vázané na produkci je vyčleněno 15 % roční obálky, na podporu mladých zemědělců 0,2 % obálky a zbývající část pak představuje platba SAPS, pro kterou je každoročně k dispozici částka v průměrné výši cca 13 mld. Kč, což odpovídá sazbě zhruba 3 500 Kč/ha (Agris, 2014). Nicméně je nutno poznamenat, že konkrétní výše sazby SAPS se v jednotlivých letech odvíjí zejména od počtu žádostí o platby (resp. počtu způsobilých hektarů) a rovněž od vývoje směnného kurzu koruny vůči euru. Vyjma výše uvedených plateb poskytovaných výhradně z rozpočtu EU mají čeští zemědělci možnost získat i **přechodnou vnitrostátní podporu** hrazenou z národního rozpočtu, která v praxi představuje pokračování dřívější platby Top-Up, jak bylo ostatně zmíněno již dříve. Tato podpora, jež je poskytována k platbě SAPS, se orientuje na sektor přežvýkavců, krav chovaných v systému bez tržní produkce mléka, ovcí a koz, chmele, brambor pro výrobu škrobu a zemědělskou půdu (SZIF, 2014).

4.2.2 Společná tržní organizace

Ohledně novinek z oblasti STO po roce 2013 lze v první řadě zmínit skutečnost, že dne **31. března 2015** vypršela lhůta pro uplatňování **mléčných kvót** v rámci EU. Čeští producenti mléka již tak nejsou vázáni v objemu produkce, tj. opatřením, jež bylo zavedeno v roce 1984 za účelem zmírnění tehdejších strukturálních přebytků na trhu s mlékem způsobených

⁶¹ Zvláštní platby jsou určené pro podporu citlivých odvětví, mezi něž patří brambory určené na výrobu škrobu, chmel, ovoce, zelenina, konzumní brambory, cukrová řepa, bílkovinné plodiny, masná telata, mléčný sektor a pasené ovce a kozy (Zemědělský svaz ČR, 2014). Tento typ platby navázal na zvláštní podporu poskytovanou v minulých letech, avšak v tomto období došlo v porovnání s předchozím obdobím k rozšíření počtu podporovaných komodit. Průměrnou roční částku vyhrazenou na uvedená odvětví v letech 2015 - 2020 uvádí příloha 8.

systémem SZP garantujícím ceny mléka (European Commission, 2015a). Jak bylo v textu dříve uvedeno, ukončení režimu kvót na produkci mléka bylo odsouhlaseno již v roce 2008 v rámci tzv. reformy „Health Check“. ČR tento plán od počátku podporovala a svou pozici nezměnila. Evropští producenti mléka včetně českých mlékařů tak nyní mohou pružněji reagovat na zvyšující se poptávku, a to především na světovém trhu. U **cukru** pak kvótový režim „padne“ dne **30. září 2017**, přičemž rámcová ustanovení, kterými jsou upraveny dohody mezi cukrovary a producenty cukru, zůstanou po uvedeném datu zachována. V období po skončení režimu cukerných kvót bude u bílého cukru nadále možné využít podporu při soukromém skladování. Co se týče **produkce vína**, od roku 2016 bude zaveden režim povolení pro novou výsadbu vinné révy, přičemž zvýšení bude omezeno na 1 % ročně (European Parliament, 2015). V neposlední řadě je nutno zmínit, že byly revidovány **systémy veřejných intervencí a podpory soukromého skladování**, a to tak, aby byly pružnější a účinnější (například byly provedeny technické úpravy v oblasti mléčných výrobků⁶²).

4.2.3 Program rozvoje venkova

Základním dokumentem Ministerstva zemědělství ČR pro čerpání dotací prostřednictvím EAFRD v novém období je Program rozvoje venkova (PRV) na období 2014 – 2020, který navazuje na program stejnojmenného názvu z předchozích let. Nový PRV byl schválen vládou dne 9. července 2014. Poté následovalo předložení tohoto dokumentu Evropské komisi dne 16. července 2014 pro vyjádření jejích připomínek. Schválení programu ze strany Evropské komise se pak předpokládá během první poloviny roku 2015⁶³ (eAgri, 2015c). **Hlavním cílem** nového období v rámci PRV je obnova, zachování a zlepšení ekosystémů závislých na zemědělství, a to především prostřednictvím *agroenvironmentálních opatření*, dále pak investice pro konkurenceschopnost zemědělských podniků, podpora vstupu mladých lidí do zemědělství nebo krajinná infrastruktura (EU Office, 2014). Nový PRV bude rovněž podporovat tzv. **komunitně vedený místní rozvoj** (CLLD – *Community-led Local Development*), který je nástrojem pro zapojení obyvatel a aktérů působících v regionu do plánovacích procesů a realizace rozvoje území na místní úrovni skrze MAS. CLLD lze označit za nástupce metody Leader, jež byl efektivním nástrojem pro rozvoj venkovských oblastí prostřednictvím MAS v uplynulých letech. Do implementace CLLD se navíc kromě PRV zapojí také ostatní operační programy⁶⁴. V porovnání s obdobím 2007 – 2013 je

⁶² Prodloužení lhůty pro nákup o jeden měsíc, navýšení limitu u másla na 50 000 tun apod (Europa, 2013a).

⁶³ Zahájení prvního kola příjmu žádostí o podporu v rámci tohoto programu lze předpokládat nejpozději v září 2015 (eAgri, 2015c).

⁶⁴ Integrovaný regionální operační program, OP Zaměstnanost a OP Životní prostředí.

zaměření nového PRV užší, neboť má kvůli úsporám EU nižší rozpočet, a to přibližně o 16 mld. Kč. Celkem tedy čeští zemědělci mohou prostřednictvím nového PRV získat zhruba **84 mld. Kč**. Z důvodu nižšího rozpočtu nejsou v rámci nového PRV nadále zařazeny například podpory pro obce a nezemědělské podnikatele, ty tak budou nabízeny skrze ostatní operační programy (BusinessInfo, 2014). Podpory v rámci PRV pak vychází z následujících **šesti priorit** platných pro celou EU:

- podpora předávání znalostí a inovací v zemědělství, lesnictví a ve venkovských oblastech,
- zvýšení životaschopnosti/konkurenceschopnosti všech typů zemědělství a podpora inovativních zemědělských technologií a udržitelného obhospodařování lesů,
- podpora organizace potravinového řetězce, dobrých životních podmínek zvířat a řízení rizik v zemědělství,
- obnova, ochrana a zlepšování ekosystémů závislých na zemědělství a lesnictví,
- propagace účinného využívání zdrojů a přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku, která je odolná vůči změně klimatu, v zemědělství, potravinářství a lesnictví,
- podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech (European Commission, 2015b).

Lze si povšimnout, že inovace, životní prostředí a změny klimatu jsou průřezovými tématy, jež se prolínají napříč jednotlivými prioritami. K naplnění těchto priorit byla zvolena obdobná opatření, která byla realizována prostřednictvím PRV 2007 – 2013, novinkou je však zařazení opatření s názvem *Dobré životní podmínky zvířat (welfare)*. Přehled všech opatření nového PRV je následně uveden v příloze 9.

Závěrem k období 2014 - 2020 lze ještě dodat, že nově dochází k užšímu propojení mezi oběma pilíři SZP. Jedná se především o novou složku přímých plateb – již zmiňovanou platbu pro zemědělce dodržující postupy šetrné k životnímu prostředí, tzv. ozelenění. Ozelenění je totiž potřeba zohlednit při nastavení vybraných environmentálně orientovaných plateb⁶⁵. Jedná se kupříkladu o agroenvironmentálně-klimatická opatření. Naopak skrze vybraná agroenvironmentálně-klimatická opatření lze pak v určitých případech plnit podmínky ozelenění.

⁶⁵ Podmínka zamezení dvojímu financování.

5 Závěr

Společná zemědělská politika jakožto jedna z ústředních politik EU se za dobu více než padesát let své existence podstatně změnila. Před rokem 1990 ji definovala především snaha zajistit soběstačnost v produkci základních potravin, nicméně výsledkem byla nepružná politika podpor mající za následek výraznou nadprodukcí. Dnes jsou ovšem nechvalně známé „hory másla, obilovin a hovězího masa“ či „jezera vína a mléka“ již minulostí a v určitých zemědělských komoditách je dokonce EU již několik let čistým dovozcem. V současnosti EU přikládá stále větší důležitost kvalitě a bezpečnosti potravin, otázkám ochrany životního prostředí či rozvoje venkova. Nutno zmínit, že SZP je neustále vytýkána její finanční náročnost. Navzdory tomu, že výdaje na SZP vykazují již několik let klesající trend, nadále tato politika představuje významnou výdajovou položku evropského rozpočtu. Zatímco počátkem osmdesátých let SZP „pohlcovala“ více než 70 % rozpočtu Unie, ve finančním rámci na období let 2014 až 2020 si z celého výdajového koláče ukrojuje již jen „pouhých“ 38,8 %, což v absolutním vyjádření představuje částku ve výši zhruba 373 mld. EUR (viz kapitola 2.5).

ČR se v prostředí jednotného trhu Unie a systému SZP nachází od 1. května 2004, kdy se zařadila mezi právoplatné členy EU. Dá se říci, že po vstupu ČR do EU si čeští zemědělci díky evropským dotacím finančně významně přilepšili, což potvrzuje také skutečnost, že v roce 2005 došlo v komparaci s lety 2001 až 2003 k téměř dvojnásobnému zvýšení podpor zemědělským podnikům, tj. z 11,1 mld. Kč na 20,9 mld. Kč (viz kapitola 3.2). Nejvýznamnější složkou podpor plynoucí z evropského rozpočtu do českého agrárního sektoru se od přistoupení ČR do EU staly přímé platby. Nutno podotknout, že ČR po svém vstupu do EU nedostávala stejnou výši přímých plateb jako státy EU-15. Ke 100% vyrovnaní plateb českých zemědělců se státy EU-15 došlo až v roce 2013 (viz kapitola 3.1.4). Nezanedbatelnou finanční pomocí se stala rovněž tržní opatření Společné tržní organizace, která řeší výkyvy nabídky a poptávky na trhu a zajišťují zemědělským podnikatelům větší jistotu a stabilitu v podnikání. V neposlední řadě nelze opomenout zmínit OP Zemědělství a Horizontální plán rozvoje venkova, z nichž byly poskytovány finanční podpory na oblast zemědělství a rozvoje venkova v letech 2004 až 2006, tedy v prvních třech letech členství ČR v EU. Na oba uvedené dokumenty posléze navázal Program rozvoje venkova zpracovaný na období let 2007 až 2013. V této souvislosti je nutno dodat, že ČR již před svým vstupem do Unie čerpala podporu v rámci předvstupního programu SAPARD, který jí pomohl s implementací unijního práva v oblasti SZP a usnadnil vstup a napojení do evropských

struktur. Z hlavních nástrojů SZP aplikovaných v ČR v období 2007 – 2013, tj. výše avizovaných přímých plateb, tržních opatření STO a Programu rozvoje venkova, se nejvýraznější měrou na celkové sumě prostředků vyplacených v těchto oblastech SZP v ČR za celé uvedené období podílely přímé platby. Tato oblast „spolkla“ cca 62,5 % veškerých výdajů, čímž lze jen potvrdit výše uvedené tvrzení, že přímé platby představují nejvýznamnější okruh podpor směřující do českého zemědělství. Druhou finančně nejvýznamnější oblastí výdajů byl Program rozvoje venkova, na nějž byl v tomtéž období vynaložen o více než polovinu nižší objem peněz ve srovnání s přímými podporami (tj. cca 30,4 % celkových výdajů). Nejméně prostředků (tj. cca 7,1 % celkového objemu peněz) pak bylo vyplaceno na tržní opatření STO (viz kapitola 4.1.4). Závěrem k problematice podpor lze dodat, že přímé platby, STO a Program rozvoje venkova zůstaly základními kategoriemi finančních podpor plynoucími do českého zemědělství rovněž v období let 2014 až 2020.

Co se týká současného stavu a vývojových tendencí českého zemědělství, v první řadě lze zmínit trend úbytku pracovní síly z tohoto odvětví, k němuž pozvolna dochází již od počátku devadesátých let. Důvodem je mimo jiné také pokles živočišné výroby, která zaměstnávala největší počet osob. V této souvislosti je nutno upozornit na jeden z hlavních problémů českého zemědělství, kterým je rozevírání pomyslných nůžek mezi rostlinnou a živočišnou výrobou, a to právě v neprospěch živočišné výroby. Dalším ze statistiky patrným trendem posledních let je stárnutí zemědělských pracovníků. Nejvyšší podíl těchto pracovníků (nyní cca 44 %) již tradičně spadá do věkové kategorie 45 – 59 let. Jako jeden z hlavních důvodů, proč práce v zemědělství není příliš atraktivní pro mladé zemědělce, lze označit nízkou úroveň mezd pracovníků v tomto resortu. V současnosti průměrná mzda v zemědělství dosahuje zhruba 80% úrovně mezd v průmyslu a průměru celé ekonomiky (tj. cca 20 tisíc korun). Co se týče českého agrárního obchodu, dá se říci, že jej významně ovlivnil vstup ČR do EU. Začleněním do EU totiž došlo k odbourání cel vůči členským zemím EU, čímž se výrazně zlepšily podmínky vzájemného obchodu v rámci Unie. ČR se tedy začala více orientovat na členské státy EU, s nimiž v současnosti realizuje drtivou většinu svého agroobchodu (tj. více než 90 %). Naproti tomu význam českého agroobchodu s třetími zeměmi po přistoupení ČR k EU značně poklesl. Vstup ČR do EU se významně odrazil také v hospodářských výsledcích českého zemědělství. V období před vstupem země do EU zemědělské podniky v ČR hospodařily vesměs se ztrátou. Nicméně v prvním roce členství ČR v EU došlo k zásadnímu obratu, kdy se těmto podnikům podařilo přejít ze

ztrátového hospodaření do zisku. Vyjádřeno konkrétními čísly, po ztrátě ve výši 2,5 mld. Kč v roce 2003 čeští zemědělci v následujícím roce vytvořili zisk v hodnotě 8,5 mld. Kč. Nutno dodat, že kladný výsledek hospodaření se jim od té doby daří udržovat již pravidelně. V roce 2011 čeští zemědělci dokonce utržili rekordních 17,4 mld. Kč (viz kapitola 4.1.5). V návaznosti na výše uvedené lze tedy potvrdit hypotézu stanovenou v úvodu této práce, že *vstup ČR do EU přinesl významné zlepšení ekonomických výsledků českého zemědělství*. V této souvislosti je ovšem potřeba dodat, že ziskovost českého zemědělství od vstupu ČR do EU není ovlivněna jen dobrou úrodou a příznivým vývojem výkupních cen u zemědělských komodit, ale z velké míry také dotacemi pocházejícími zejména z evropských zdrojů. Jak bylo avizováno, vstupem ČR do EU došlo k podstatnému nárůstu dotací do českého zemědělství, které nyní tvoří přibližně třetinu příjmů českých zemědělců. Dá se tedy říci, že české zemědělství je po přistoupení ČR k EU ziskové především zásluhou dotací z EU.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4568-8.

BEČVÁŘOVÁ, Věra. *Zemědělská politika*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2001. ISBN 80-7157-514-3.

BIČÍK, Ivan a Vít JANČÁK. *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-86561-19-4.

BOHÁČKOVÁ, Ivana a Magdaléna HRABÁNKOVÁ. *Strukturální politika Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-111-6.

CINI, M. and N. BORRAGAN. *European Union Politics*. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-969475-4.

FAJMON, Hynek. *Současnost a budoucnost českého zemědělství v EU: informační příručka europoslance Hynka Fajmona*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. ISBN 978-80-732-5215-1.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-223-6.

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Marian LEBIEDZIK. *Společné politiky EU: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha: C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-939-9.

HAD, M., S. STACH a L. URBAN. *Česká republika v Evropské unii: členství, přínosy a výzvy*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-611-3.

KAŇA, Radomír. *Evropská unie A*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita, 2010. ISBN 978-80-248-2202-0.

KÖNIG, Petr et al. *Rozpočet a politiky Evropské unie*. Praha: C.H.Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-011-9.

KUČEROVÁ, Irah. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1628-5.

LACINA, Lubor a Jan OSTŘÍŽEK et al. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-31-0.

MALÝ, Michal et al. *Analýza systému podpor pro české zemědělce po vstupu do EU*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2004. ISBN 80-213-1132-0.

NEUMANN, Pavel. *Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0814-1.

NOVÁK, V., H. KADIDLOVÁ a F. BUŇKA. *Ekonomika výživy a výživová politika II*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006. ISBN 80-7318-451-6.

PĚLUCHA, Martin et al. *Rozvoj venkova v programovacím období 2007 - 2013 v kontextu reformy SZP EU*. Praha: IREAS, 2006. ISBN 80-86684-42-3.

PROVAZNÍKOVÁ, Romana. *Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2789-9.

ŠREIN, Zdeněk. *Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-077-8.

ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4694-4.

TOMAN, M., S. CODL a P. TUČEK. *České zemědělství očima těch, kteří u toho byli*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2012. ISBN 978-80-86874-39-5.

VOCHOZKA, Marek et al. *Podniková ekonomika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4372-1.

Internetové zdroje

AGRÁRNÍ KOMORA ČR. *Modulace přímých plateb* [online]. 2012 [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.apic-ak.cz/modulace-primych-plateb.php>

AGRÁRNÍ KOMORA ČR. *Souhrn ke Zprávě o stavu zemědělství za rok 2013* [online]. 2013 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://www.apic-ak.cz/data_ak/14/l/pr/ZelZprava2013.pdf

AGRIS. *Koncepce agrární politiky na období před vstupem ČR do EU* [online]. 2002 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/clanek/112878>

AGRIS. *Systém základních plateb, minimální požadavky a přechodná vnitrostátní podpora. Dotační podpora lesního hospodářství do roku 2020* [online]. 2014 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/clanek/184753>

AGROSERVER. *Souhrnný zemědělský účet: Předběžné výsledky za rok 2012 v porovnání s minulými roky* [online]. 2013 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.agroserver.cz/userfiles/file/SklizenDef2012.pdf>

BUSINESSINFO. *84 miliard pro české zemědělství v příštích sedmi letech v rámci Programu rozvoje venkova* [online]. 2014 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/84-miliard-pro-ceske-zemedelstvi-v-pristich-sedmi-letech-v-ramci-programu-rozvoje-venkova-53603.html>

BUSINESSINFO. *Historie Společné zemědělské politiky* [online]. 2009 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/historie-spolecne-zemedelske-politiky-5146.html>

BUSINESSINFO. *Program rozvoje venkova 2007 – 2013 ukončen* [online]. 2015 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/program-rozvoje-venkova-2007-2013-ukoncen-61677.html>

CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR. *Předvstupní programy* [online]. 2010 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://ap3.crr.cz/cs/programy-eu/predvstupni-programy/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v národním hospodářství podle ekonomické činnosti (sekce CZ-NACE)* [online]. 2015b [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20541931/3201814_0506.pdf/1979dd51-53a6-44ab-ac3f-ef2369d2f336?version=1.0

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Průměrný počet zaměstnanců v národním hospodářství podle ekonomické činnosti (sekce CZ-NACE)* [online]. 2015a [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20541931/3201814_0505.pdf/5f85915c-efcb-4450-aa36-c36b7032759e?version=1.0

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zemědělství - časové řady* [online]. 2015c [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zem_cr

EAGRI. *Dobrovolná podpora vázaná na produkci, dotační podpora spolupráce subjektů v zemědělství a potravinářství a téma diverzifikace* [online]. 2014b [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/aktuality/dobrovolna-podpora-vazana-na-produkci.html>

EAGRI. *Implementace PRV - prosinec 2013* [online]. 2013b [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/187375/Cerpani_PRV_prosinec_2013.pdf

EAGRI. *Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004 – 2013)* [online]. 2003b [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/26240/Koncepce_agrar_politiky_CR_pro_obdobi_po_vstupu_do_EU.pdf

EAGRI. *Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ v kostce* [online]. 2005a [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/37936/OP_kostka_web.pdf

EAGRI. *Program rozvoje venkova 2014-2020* [online]. 2015c [cit. 2015-04-08]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/>

EAGRI. *Program rozvoje venkova na období 2014 - 2020* [online]. 2014c [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/321101/PRV_do_vlady.pdf

EAGRI. *Program rozvoje venkova ČR schválený EK* [online]. 2015b [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/program-rozvoje-venkova/programove-dokumenty/program-rozvoje-venkova-cr-puvodni.html>

EAGRI. *Úspěšné projekty programu rozvoje venkova* [online]. 2012b [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/178159/Uspesne_projekty_PRV.pdf

EAGRI. *Výroční zpráva o implementaci Programu rozvoje venkova ČR 2007 - 2013 za rok 2013* [online]. 2013a [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/333312/VZ_2013.pdf

EAGRI. *Výroční hodnotící zpráva o programu Horizontální plán rozvoje venkova ČR za rok 2004* [online]. 2005b [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/1027/Vyroc.HRDP_.pdf

EAGRI. *Závěrečná zpráva programu SAPARD v České republice* [online]. 2009a [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/1128/Zvren_zprva_SAPARD_web.pdf

EAGRI. *Zemědělství 2002* [online]. 2003a [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/file/17475/Zemedelstvi2002.pdf>

EAGRI. *Zemědělství 2003* [online]. 2004a [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/17465/Zemdlstv_2003.pdf

EAGRI. *Zemědělství 2010* [online]. 2011 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocni-a-hodnotici-zpravy/publikace-zemedelstvi/zemedelstvi-2010-2.html>

EAGRI. *Zemědělství 2013* [online]. 2014a [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/324206/Publikace_Zemedelstvi_2013_web.pdf

EAGRI. *Změny v podporách přímých plateb od roku 2015* [online]. 2015a [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/zmeny-v-podporach-primych-plateb-od-roku.html>

EAGRI. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 1999* [online]. 1999 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/file/110678/ZZ1999.pdf>

EAGRI. *Zpráva o stavu zemědělství za rok 2004* [online]. 2004b [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6355/zelena_zprava_2004_cast_2.pdf

EAGRI. *Zpráva o stavu zemědělství za rok 2009* [online]. 2009b [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/61379/Zelena_zprava_2009.pdf

EAGRI. *Zpráva o stavu zemědělství za rok 2012* [online]. 2012a [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/291876/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2012.pdf

EU OFFICE. *Dohoda o partnerství 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Specialni_analyzy/Specialni_analyzy/Priklady/euspa_dohoda_o_partnerstvi_2014_2020.pdf

EU OFFICE. *Společná zemědělská politika EU* [online]. 2004 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/CAP.pdf>

EURACTIV. *Reformy Společné zemědělské politiky* [online]. 1999 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/link-dossier/reformy-spolen-zemdlsk-politiky>

EUROPEAN COMMISSION. *CAP Reform – an explanation of the main elements* [online]. 2013a [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_en.htm

EUROPEAN COMMISSION. *Council Regulation (EU, EURATOM) No 1311/2013* [online]. 2013b [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0884:0891:EN:PDF>

EUROPEAN COMMISSION. *Financial framework 2007 - 2013* [online]. 2013c [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/budget/figures/fin_fw0713/fw0713_en.cfm#cf07_13

EUROPEAN COMMISSION. *Rural development 2014-2020* [online]. 2015b [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_en.htm

EUROPEAN COMMISSION. *The EU milk sector prepares for the end of milk quotas* [online]. 2015a [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4694_en.htm

EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. *Agriculture and the environment in the EU accession countries* [online]. 2004 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.ieep.eu/assets/214/EEAagenvaccession.pdf>

EUROPEAN PARLIAMENT. *EU budget 2006 Financial Report* [online]. 2007 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/tran20071120accountsc om2006_/tran20071120accountscom2006_en.pdf

EUROPEAN PARLIAMENT. *First pillar of the CAP: I — The single common market organisation (CMO)* [online]. 2014 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.4.html

EUROPEUM. *Program SAPARD* [online]. 2002 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://www.europeum.org/cz/integrace/34-integrace--12/817-program-sapard>

EUROSKOP. *ČR jako první z nováčků EU vyčerpala program* [online]. 2006 [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/38/4413/clanek/cr-jako-prvni-z-novacku-eu-vycerpala-program-sapard/>

EUROSKOP. *Reforma společné zemědělské politiky prošla* [online]. 2013 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8963/23237/clanek/reforma-spolecne-zemedelske-politiky-prosla-euoparlamentem/>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Základním nedostatkem jsou stále nízké výkony* [online]. 2001 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-820196-zakladnim-nedostatkem-jsou-stale-nizke-vykony>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2008)* [online]. 2008 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.nku.cz/downloads/eu-report/eu-report-2008.pdf>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2009)* [online]. 2009 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.nku.cz/downloads/eu-report/eu-report-2009-CZ.pdf>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2010)* [online]. 2010 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.nku.cz/downloads/eu-report/eu-report-2010-CZ.pdf>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2011)* [online]. 2011 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.nku.cz/assets/publikace/eu-report-2011-cz.pdf>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2012)* [online]. 2012 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.nku.cz/assets/publikace/eu-report-2012-cz_web.pdf

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2013)* [online]. 2013 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.nku.cz/assets/publikace/eu-report-2013-cz.pdf>

NEJVYŠŠÍ KONTROLNÍ ÚŘAD. *Zpráva o finančním řízení prostředků Evropské unie v ČR (EU report 2014)* [online]. 2014 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.nku.cz/assets/publikace/eu-report-2014-cz.pdf>

PODPŮRNÝ GARANČNÍ ROLNICKÝ A LESNICKÝ FOND. *Náplň činnosti* [online]. 2015 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.pgrlf.cz/pgrlf/cinnost.php>

STATISTIKA&MY. *Zemědělství v roce 2013* [online]. 2014 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/07/zemedelstvi-v-roce-2013/>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Jednotná platba na plochu* [online]. 2006b [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: https://www.szif.cz/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=ROLES://portal_content/z.apa/z.roles/z.anon_web/z.web/z.web_opatr/platby_na_plochu/obecne_informace/z.saps_01

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Priorita I. Podpora zemědělství, zpracování zemědělských produktů a lesnímu hospodářství* [online]. 2013b [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/priorita-I-podpora-zemedelstvi-zpracovani-zemedelskych%20produktu-a-lesnimu-hospodarstvi-op-rvmz#>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Priorita II. Rozvoj venkova, rybářství a odborné vzdělávání* [online]. 2013c [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/priorita-2-rozvoj-venkova-rybarstvi-a-odborne-vzdelavani-op-rvmz#>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Priorita III. Technická pomoc* [online]. 2013d [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/priorita-3-technicka-pomoc-op-rvmz#>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Přechodné vnitrostátní podpory (PVP)* [online]. 2013e [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/prechodne-vnitrostatni-podpory>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Přínos programu SAPARD pro ČR* [online]. 2006a [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: https://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsapard%2F1160392614859.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Příručka pro žadatele* [online]. 2014 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsapard%2F03%2Fjz%2F1397054933418.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Sapard* [online]. 2013a [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/program-sapard#>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2007* [online]. 2007 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocní_zpravy_szif%2F1403685645355.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva Státního zemědělského intervenčního fondu za rok 2008* [online]. 2008 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocní_zpravy_szif%2FV%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD+zpr%C3%A1va+za+rok+2008.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) za rok 2009* [online]. 2009 [cit. 2015-03-15]. Dostupné

z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocni_zpravy_szif%2F1296207652900.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2010* [online]. 2010 [cit. 2015-03-14]. Dostupné

z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocni_zpravy_szif%2F1314109195201.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2011* [online]. 2011 [cit. 2015-03-15]. Dostupné

z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocni_zpravy_szif%2F1345636631261.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2012* [online]. 2012 [cit. 2015-03-15]. Dostupné

z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocni_zpravy_szif%2F1371818237850.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND. *Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2013* [online]. 2013 [cit. 2015-03-15]. Dostupné

z: http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsystemova_navigace%2Fo_nas%2Fvyrocni_zpravy_szif%2F1403593447234.pdf

STRUKTURÁLNÍ FONDY. *Vývoj zemědělské politiky do současné doby* [online]. 2009 [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Operacni-programy/OP-ROZVOJ-VENKOVA-A-MULTIFUNKCNI-ZEMEDELSTVI/Dokumenty/Programovy-dokument-OP-Rozvoj-venkova-a-multifunkc/2-Analyza-ekonomicke-a-socialni-situace/2-4-Dosavadni-zemedelska-politika-a-jeji-vliv-na/2-4-1-Vyvoj-zemedelske-politiky-do-soucasne-doby>

WORLD BANK. *Czech Republic Toward EU Accession* [online]. 1999 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2000/08/18/000094946_99091712280120/Rendered/PDF/multi_page.pdf

ZEMĚDĚLEC. *EU dá 5,7 mld Kč na Sapard; ale až za několik měsíců po akreditaci* [online]. 2001 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://zemedelec.cz/eu-da-57-mld-kc-na-sapardale-az-za-nekolik-mesicu-po-akreditaci/>

ZEMĚDĚLEC. *Pro rozvoj zemědělství a venkova* [online]. 2007 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://zemedelec.cz/pro-rozvoj-zemedelstvi-a-venkova/>

ZEMĚDĚLSKÝ SVAZ ČR. *Nastavení přímých plateb od roku 2015* [online]. 2014 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://www.zscr.cz/clanek/nastaveni-primych-plateb-od-roku-2015-751>

Seznam zkratek

BSE	Bovinní spongiformní encefalopatie (lidově nemoc šílených krav)
CF	Cohesion Fund Fond soudržnosti
CLLD	Community-led Local Development Komunitně vedený místní rozvoj
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EAGF	European Agricultural Guarantee Fund Evropský zemědělský záruční fond
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund Evropský zemědělský orientační a záruční fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMFF	European Maritime and Fisheries Fund Evropský námořní a rybářský fond
ERDF	European Regional Development Fund Evropský fond pro regionální rozvoj
ES	Evropská společenství
ESIF	European Structural and Investment Funds Evropské strukturální a investiční fondy
EU	Evropská unie
EU-15	15 států Evropské unie (před rozšířením 1. 5. 2004)

FIFG	Financial Instrument for Fisheries Guidance Finanční nástroj na podporu rybolovu
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade Všeobecná dohoda o clech a obchodu
HNP	Hrubý národní produkt
HRDP	Horizontal Rural Development Plan Horizontální plán rozvoje venkova
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession Nástroj předvstupních strukturálních politik
JZD	Jednotná zemědělská družstva
LPIS	Land Parcel Identification System Evidence využití zemědělské půdy podle uživatelských vztahů
MAS	Místní akční skupiny
NDR	Německá demokratická republika
NH	Národní hospodářství
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
OP RVMZ	Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství
PES	Produkčně ekonomické skupiny
PGRLF	Podpůrný garanční rolnický a lesnický fond
PRV	Program rozvoje venkova
PHARE	Poland and Hungary Aid for Reconstruction of the Economies Polsko a Maďarsko: Pomoc při rekonstrukci jejich ekonomik
PVP	Přechodné vnitrostátní podpory
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci

SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova
SAPS	Single Area Payment Scheme Jednotná platba na plochu
SFP	Single Farm Payment Jednotná platba na farmu
SFTR	Státní fond tržní regulace
SSP	Separate Sugar Payment Oddělená platba za cukr
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STO	Společná tržní organizace
STP	Separate Tomato Payment Oddělená platba za rajčata
STS	Strojně traktorové stanice
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
USA	United States of America Spojené státy americké
VLS	Variable Levy System Systém variabilních překážek
WTO	World Trade Organization Světová obchodní organizace
ZNZ	Zemědělské nákupní závody

Seznam grafů, obrázků a tabulek

Seznam grafů

Graf 3.1 Struktura výdajů SZIF dle jednotlivých opatření STO v období 2004 – 2006 (%)...	39
Graf 4.1 Finanční prostředky vyplacené na přímé platby v letech 2007 – 2013 (v mil. Kč)...	46
Graf 4.2 Finanční prostředky vyplacené v rámci STO v letech 2007 – 2013 (v mil. Kč)	49
Graf 4.3 Struktura výdajů SZIF dle jednotlivých opatření STO v období 2007 - 2013 (%)....	50
Graf 4.4 Finanční prostředky vyplacené v rámci PRV v letech 2007 – 2013 (mil. Kč)	53
Graf 4.5 Stav implementace jednotlivých os PRV k 31. 12. 2013 (%).....	54
Graf 4.6 Podíl dotací vyplacených v hlavních oblastech SZP v ČR v období 2007 – 2013 (%).....	55
Graf 4.7 Vývoj počtu pracovníků v zemědělství v letech 2007 – 2013 (v tis. osob)	56
Graf 4.8 Vývoj produkce zemědělského odvětví v letech 2007 – 2013 (mld. Kč, běžné ceny).....	58
Graf 4.9 Vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR v letech 2007 – 2013 (mld. Kč)	59
Graf 4.10 Celkové výsledky zemědělského odvětví v letech 1998 – 2013 (mil. Kč).....	61

Seznam obrázků

Obr. 2.1 Typy cen v rámci SZP a vztahy mezi jejich výší	12
---	----

Seznam tabulek

Tab. 2.1 Přehled výdajů EU v období 2014 – 2020 (mil. EUR, ceny roku 2011)	25
Tab. 3.1 Podnikatelská struktura v zemědělství v roce 1989	27
Tab. 3.2 Podnikatelská struktura v zemědělství v roce 1998	30
Tab. 3.3 Podíl přímých a doplňkových plateb v ČR v letech 2004 – 2013 (%).....	33
Tab. 3.4 Přehled alokací dle priorit programu SAPARD (Kč)	36
Tab. 3.5 Výše dotací v českém zemědělství v letech 2001 - 2006 (mil. Kč)	37
Tab. 3.6 Systém podpor v ČR v období 2004 - 2006.....	38
Tab. 3.7 Finanční limity pro přímé platby v období 2004 – 2006 (mld. Kč).....	38

Tab. 3.8 Finanční alokace na OP Zemědělství v období 2004 – 2006 (mil. EUR).....	41
Tab. 3.9 Finanční alokace na HRDP v období 2004 – 2006 (mil. EUR).....	43
Tab. 4.1 Přehled prostředků vyplacených na přímé platby v letech 2007 - 2013 (v tis. Kč) ...	47
Tab. 4.2 Finanční alokace na PRV v období 2007 – 2013	52
Tab. 4.3 Průměrné hrubé měsíční mzdy zaměstnanců v letech 2007 - 2013	57

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 24. dubna 2015

.....
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha 1	Výše pozemkové daně a diferenciálních příplatků pro jednotlivé produkčně ekonomické skupiny
Příloha 2	Porovnání výše vyjednaných kvót se stavem produkce v ČR (2001)
Příloha 3	Přehled priorit a opatření programu SAPARD v ČR
Příloha 4	Finanční prostředky vyplacené na přímé platby v letech 2007 – 2013 (mil. Kč)
Příloha 5	Přehled opatření realizovaných v rámci PRV v období 2007 - 2013
Příloha 6	Věková struktura pracovníků v zemědělství v roce 2013 (%)
Příloha 7	Struktura zemědělské produkce v roce 2013 (%)
Příloha 8	Dobrovolná podpora vázaná na produkci na období 2015 – 2020 (mil. Kč)
Příloha 9	Priority a opatření v rámci PRV 2014 - 2020

Přílohy

Příloha 1 Výše pozemkové daně a diferenciálních příplatků pro jednotlivé produkčně ekonomické skupiny

Oblasti, kde zemědělské podniky platily pozemkovou daň		Oblasti, kde zemědělské podniky dostávaly diferenciální příplatky	
PES	výše daně (Kč z 1 ha)	PES	příplatek (Kč na 1 000 Kč tržeb)
1 - 5	3 000	22 - 26	20
6 - 10	2 400	27 - 31	210
11 - 16	1 500	32 - 36	460
17 - 20	600	37 - 41	710
21	150	42	920

Zdroj: Bičík a Jančák (2005), vlastní zpracování

Příloha 2 Porovnání výše vyjednaných kvót se stavem produkce v ČR (2001)

Oblast	Vyjednaná kvóta	Skutečnost (2001)
orná půda - plocha (ha)	2 253 598	2 381 749
referenční výnos (t/ha)	4,2	1998 - 3,97; 1999 - 4,35; 2000 - 3,91; 2001 - 4,52; 2002 - 4,33
mléko (dodávky a přímé prodeje) (t)	2 682 143 (pro rok 2006 rezerva + 55 788)	2 655 587
tučnost mléka (%)	4,21	3,9
krávy bez tržní produkce mléka (ks)	90 300	100 333 - březen 2002
zvláštní prémie skotu (ks)	244 349	191 109
porážková prémie skoru		
- dospělé kusy	483 382	358 412
- telata (ks)	27 380	12 046
cukr celkem (t)	454 862	434 200 - výroba cukru z řepy 2001
z toho kvóta A	441 209	
kvóta B	13 653	
škrob bramborový (t)	33 660	29 600
přadné rostliny (len a konopí)		
- dlouhé vlákno (t)	1 923	1 600
- krátké vlákno (t)	2 865	3 141
ovce (ks)	66 733	70101
- dodatečná podpora chovu ovcí (EUR)	71 000	
píce uměle sušená (t)	27 942	29 663
zpracované ovoce a zelenina		
- rajčata	12 000	11 025
- broskve	1 287	700
- hrušky Williams (t)	11	11

Zdroj: Had, Stach a Urban (2006), vlastní zpracování

Příloha 3 Přehled priorit a opatření programu SAPARD v ČR

Priorita 1 - Zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství
Opatření 1.1 - Investice do zemědělského majetku
Opatření 1.2 - Zlepšování zpracování a marketingu zemědělských produktů a produktů rybolovu
Opatření 1.3 - Zlepšování struktur pro kontrolu kvality, pro kvalitu potravin a ochranu spotřebitele
Opatření 1.4 - Meliorace a pozemkové úpravy
Priorita 2 - Trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí
Opatření 2.1 - Obnova a rozvoj vesnic a venkovské infrastruktury
Opatření 2.2 - Rozvoj a diverzifikace hospodářských činností zajišťujících rozmanitost aktivit a alternativní zdroje příjmů
Opatření 2.3 - Metody zemědělské produkce určené k ochraně životního prostředí a uchování krajiny
Priorita 3 - Příprava podmínek pro plné využití programu
Opatření 3.1 - Zlepšování profesního vzdělání
Opatření 3.2 - Technická pomoc

Zdroj: SZIF (2006), vlastní zpracování

Příloha 4 Finanční prostředky vyplacené na přímé platby v letech 2007 – 2013 (mil. Kč)

Přímé platby	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SAPS	10 188	10 412	13 771	14 059	16 037	19 267	18 499
Top-Up	7 921	5 592	10 028	2 756	2 137	651	451
SSP	515	673	1 211	1 287	990	1 661	84
STP	0	0	15	12	9	10	4
Energetické plodiny	0	38	32	44	0	0	0
Zvláštní podpora	0	0	0	0	781	786	777
Splátka úvěru na přímé platby	222	3	0	0	0	0	0
Celkem	18 846	16 718	25 057	18 158	19 954	22 375	19 815

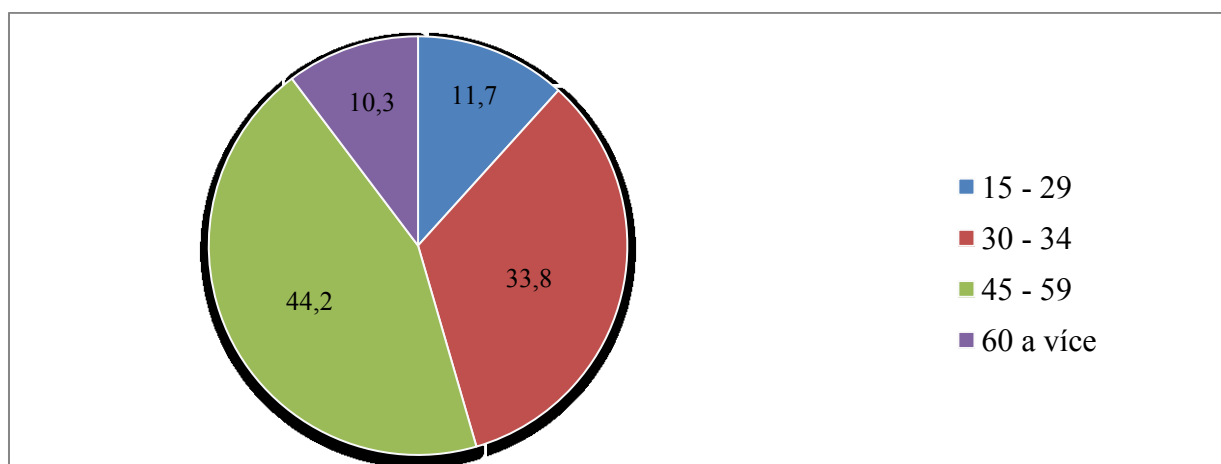
Zdroj: Výroční zprávy SZIF za roky 2007 až 2013, vlastní zpracování

Příloha 5 Přehled opatření realizovaných v rámci PRV v období 2007 - 2013

Osa	Skupina opatření	Opatření	
Osa I Zlepšení konkurence- schopnosti zemědělství a lesnictví	1. Opatření zaměřená na restrukturalizaci a rozvoj fyzického kapitálu a podporu inovací	1.1 Modernizace zemědělských podniků	
		1.2 Investice do lesů	
		1.3 Přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům	
		1.4 Pozemkové úpravy	
	2. Opatření přechodná pro Českou republiku a ostatní nové členské státy EU	2.1 Seskupení producentů	
	3. Opatření zaměřená na podporu vědomostí a zdokonalování lidského potenciálu	3.1 Další odborné vzdělávání a informační činnost	
		3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců	
		3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti	
		3.4 Využívání poradenských služeb	
	Osa II Zlepšování životního prostředí a krajiny	1. Opatření zaměřená na udržitelné využívání zemědělské půdy	1.1 Platby za přírodní znevýhodnění poskytované v horských oblastech a platby poskytované v jiných znevýhodněných oblastech
1.2 Platby v rámci Natury 2000 a Rámcové směrnice pro vodní politiku 200/60/ES (WFD)			
1.3 Agroenvironmentální opatření			
2. Opatření zaměřená na udržitelné využívání lesní půdy		2.1 Zalesňování zemědělské půdy	
		2.2 Platby v rámci Natury 2000 v lesích	
		2.3 Lesnicko-environmentální platby	
		2.4 Obnova lesního potenciálu po kalamitách a podpora společenských funkcí lesů	
Osa III Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova		1. Opatření k diverzifikaci hospodářství venkova	1.1 Diverzifikace činností nezemědělské povahy
			1.2 Podpora zakládání podniků a jejich rozvoje
			1.3 Podpora cestovního ruchu
	2. Opatření ke zlepšení kvality života ve venkovských oblastech	2.1 Obnova a rozvoj vesnic, občanské vybavení a služby	
		2.2 Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova	
	3. Opatření týkající se vzdělávání a informování hospodářských subjektů působících v oblastech, na něž se vztahuje osa 3	3.1 Vzdělávání a informace	
Osa IV Leader	1. Implementace místní rozvojové strategie	1.1 Konkurenceschopnost	
		1.2 Životní prostředí/ obhospodařování území	
		1.3 Kvalita života/ diverzifikace	
	2. Realizace projektů spolupráce	2.1 Spolupráce	
	3. Provoz MAS	3.1 Provoz, získávání dovedností, animace	

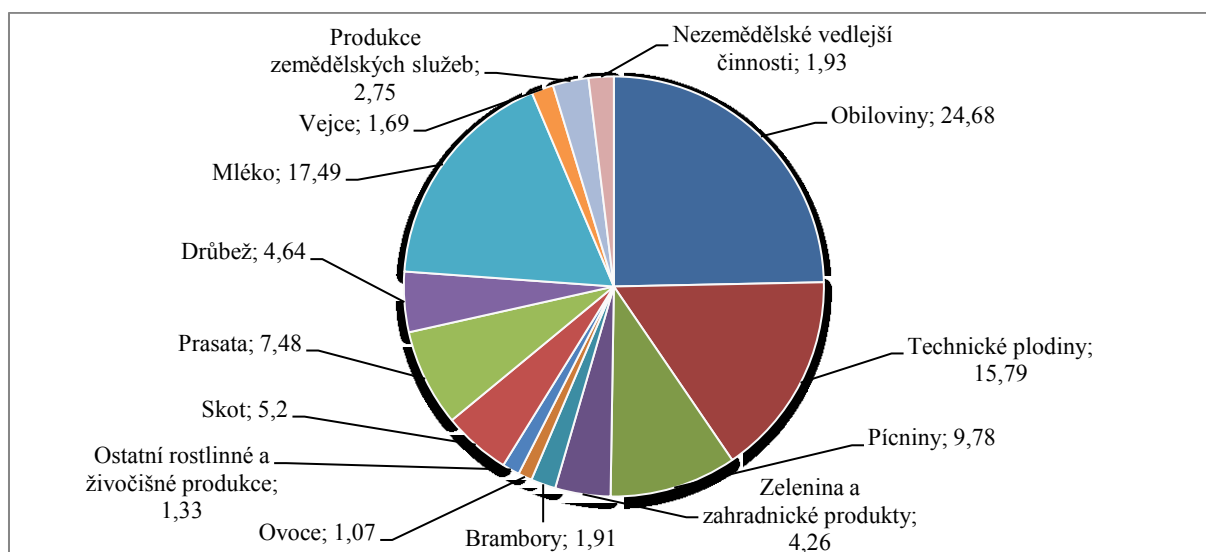
Zdroj: Provažníková (2009), vlastní zpracování

Příloha 6 Věková struktura pracovníků v zemědělství v roce 2013 (%)

Zdroj: Agrární komora (2013), vlastní zpracování

Příloha 7 Struktura zemědělské produkce v roce 2013 (%)

Zdroj: eAgri (2014), vlastní zpracování

Příloha 8 Dobrovolná podpora vázaná na produkci na období 2015 – 2020 (mil. Kč)

Citlivé sektory	Průměrná roční částka
Brambory určené na výrobu škrobu	85
Chmel	85
Ovoce	100
Zelenina	100
Konzumní brambory	50
Cukrová řepa	450
Bílkovinné plodiny	462
Masné tele	668
Dojnice	1 384
Ovce a kozy	78

Zdroj: eAgri (2014b), vlastní zpracování

Příloha 9 Priority a opatření v rámci PRV 2014 - 2020

Priorita	Opatření
1. Podpora předávání znalostí a inovací v zemědělství, lesnictví	1. Odborné vzdělávání a informační činnost
	2. Poradenské služby
	3. Spolupráce
2. Zvýšení životaschopnosti a konkurenceschopnosti zemědělství	1. Investice do hmotného majetku
	2. Pozemkové úpravy
	3. Zahájení činnosti mladých zemědělců
	4. Lesnická infrastruktura
	5. Investice do lesních technologií a zpracování lesnických produktů a jejich uvádění na trh
3. Podpora organizace potravinového řetězce	1. Investice do hmotného majetku
	2. Dobré životní podmínky zvířat
4. Obnova, zachování a zlepšení ekosystémů vztahených k zemědělství a lesnictví	1. Agroenvironmentální-klimatické operace
	2. Ekologické zemědělství
	3. Platby v rámci sítě Natura 2000 na zemědělské půdě
	4. Platby pro oblasti s přírodními či jinými zvláštními omezeními
	5. Předcházení poškozování lesů lesními požáry a přírodními katastrofami a katastrofickými událostmi a obnova poškozených lesů
	6. Investice ke zvýšení odolnosti a ekologické hodnoty lesních ekosystémů
	7. Lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochrana lesů
5. Podpora účinného využívání zdrojů	1. Zalesňování a zakládání lesů
6. Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje	1. Investice do nezemědělských činností
	2. Leader

Zdroj: eAgri (2014c), vlastní zpracování